

TAZMİNAT DAVALARINDA CEZA ZAMANAŞIMININ UYGULANMASI

KONUVA GENEL BAKIŞ

Haksız eylemlerle ilgili tazminat davalarında **uzamış (ceza) zamanaşımının** uygulanmasının yasal dayanağı, 818 sayılı Borçlar Kanunu'nun 60.maddesi (6098 sayılı TBK 72. maddesi) 1.fıkrası 2.cümlesi olup, bu uygulama, bazı ayırık durumlar dışında, çoğunlukla (suç sayılır) haksız eylemi işleyenler hakkındadır. Eylemi işleyenler, genellikle varlıksız ve ödeme gücü zayıf kişiler olduklarından, eylemden zarar görenlere, uzamış (ceza) zamanaşımı fazla bir yarar sağlamamaktadır.

Malca sorumlu özel ve tüzel kişilere **uzamış (ceza) zamanaşımının** uygulandığı pek az yer vardır :

Bunlardan birincisi, 2918 sayılı Karayolları Trafik Kanunu hükümleridir. Yasanın 85.maddesine göre "**işleten**, sürücü ve yardımcılarının kusurundan kendi kusuru gibi sorumlu" olduğundan, **işleten, girişimci, araç sahibi ve işleten sayılanlar ile sigortacı** ayırım gözetilmeksizin **uzamış zamanaşımı** süresi içerisinde dava edilebilmektedirler.

Uzamış (ceza) zamanaşımının malca sorumlu olanlara uygulanabildiği ikinci yer, 4925 sayılı Karayolu Taşıma Kanunu'dur. Buna göre taşımacılar ve taşıma faaliyetine katılanlar hakkında da uzamış ceza zamanaşımı süreleri uygulanır.

Uzamış ceza zamanaşımının "malca" sorumlu tüzelkişilere uygulanabildiği bir başka yer, Türk Ticaret Kanunu'nun "haksız rekabete" ilişkin maddesidir. (6762/TTK.m.65 ve 6102/TTK.m.63) Buna göre: "Tüzel kişilerin işleri görülürken haksız rekabette bulunmuş olup da, tüzel kişi adına hareket etmiş veya etmesi gerekmiş olan organların eylemleri aynı zamanda suç oluşturuyorsa, ceza zamanaşımı süresi tüzel kişiye karşı, haksız rekabet nedeniyle açılan tazminat davalarında da uygulanır. Çünkü, organların suç sayılır eylemleri tüzel kişileri doğrudan doğruya tazmin yükümlüsü yapar."¹

Uzamış (ceza) zamanaşımının, bazı koşullarda, "malca" sorumlulara ve tüzel kişilere uygulanabildiği bir başka düzenleme de, yürürlükten kalkmış olan eski 765 sayılı Türk Ceza Kanunu'nda bulunuyordu. Yasanın 465. maddesine göre "Bir kimsenin veya bir şirketin hizmetinde bulunanlar tarafından görev ve hizmet sırasında işlenen TCK.455-459. maddelerindeki suçlardan dolayı hükmedilecek tazminattan o kimse ve şirket malca sorumlu" tutulabilmekte; Yasanın bu hükmüne göre, suç sayılır eylemi işleyen "çalışanlar" ile malca sorumlu "çalıştıran" gerçek ve tüzel kişiler hakkında aynı zamanaşımı (**uzamış ceza zamanaşımı**) süresinin uygulanabilmekte idi. Ne yazık ki, 5237 sayılı Yeni Türk Ceza Kanunu'nda eski 465.madde benzeri bir hükme yer verilmemiştir. Tasarılar hep kapalı kapılar ardında, dar bir çevrede hazırlandığı; yeterince tartışmaya açılmadığı ve özellikle uygulayıcıların çektikleri sıkıntılardan habersiz kalındığı için, tazminat davalarının can simidi olan söz konusu madde gözden kaçırılmış ve yeni ceza yasasında yer almamıştır.

Yukarda açıklananların dışında, uzamış (ceza) zamanaşımının "malca" sorumlulara (kusursuz sorumlulara) uygulanabildiği bir başka yer de yoktur. 5237 sayılı (yeni) Türk Ceza Kanunu'nun 20.maddesi 2.fıkrasında "Tüzel kişiler hakkında ceza yaptırım uygulanamaz" denilerek kesin bir sınır çizilmiş; uygulamanın genişletilmesi olanağı özel yasalara kalmıştır. Aslında Borçlar Kanunu'nun haksız fiillere ilişkin zamanaşımı maddesinde yaşam gerçekleri

¹ Bu konuda Yargıtay kararlarından iki örnek : 11.HD.26.10.1999, E.1999/6610-K.1999/8386 sayılı, 24.06.1999, E.1999/3598-K.1999/5700 sayılı kararları

ve yargı süreci gözetilerek daha uzun bir zamanaşımı süresi (örneğin on yıllık öznel, otuz yıllık nesnel süreler) kabul olunduğu takdirde sorunlar bitecektir

Uzamış (ceza) zamanaşımının bazı durumlarda tüzel kişilere uygulanması pek çok haksızlıkları ortadan kaldıracaktır. Örneğin, Medeni Yasa'nın 50. (eski MK.48) maddesine, 6762 sayılı Türk Ticaret Kanunu'nun 177/2,219/4, 256, 321/5, 481, 542/2.maddelerine (6102 sayılı yeni TTK.234/2, 280/4, 317, 371/5, 570, 632 maddelerine) ve Kooperatifler Kanunu'nun 59/3.maddesine göre tüzel kişilerin "**organlarının**" tüzel kişi nam ve hesabına tüzel kişiye çıkar sağlayıcı nitelikteki suç sayılır eylemlerinden dolayı açılacak tazminat davalarında uzamış (ceza) zamanaşımının uygulanması gerekir. Özellikle çevreyi ve doğayı kirleten sanayi kuruluşlarına en ağır ve etkili biçimde ceza yaptırımını düşünülmalıdır.

Öğretide baskın görüşler tüzel kişilerin ceza sorumluluğu olması gerektiği yönünde olup, "Tüzel kişiler, organlarının suç teşkil eden fiillerinden, bu fiilleri bizzat işlemiş gibi sorumlu olacakları için, Borçlar Kanunu'nun uzamış (ceza) zamanaşımı hükmünü onlar hakkında uygulamamak için sebep yoktur" denilmektedir.²

Birinci Ayrım **YASAL DÜZENLEMELER**

1- Borçlar Yasası'nın ceza zamanaşımına ilişkin maddesi

Haksız eylemden doğan tazminat davalarına ilişkin zamanaşımı süresi, 818 sayılı Borçlar Yasası'nın 60.maddesi 1.fıkrasının ilk cümlesinde "Zarar görenin zararı ve tazminat yükümlüsünü öğrendiği günden başlayarak bir yıl ve zararı doğuran eylemin işlendiği günden başlayarak on yıl" olarak açıklandıktan sonra, gene 1.fıkranın 2.cümlesinde "**Tazminat davası, ceza yasaları uyarınca daha uzun süreli zamanaşımına bağlı cezayı gerektiren bir eylemden doğmuşsa, kişisel davaya o zamanaşımı uygulanır.**" hükmü yer almıştır.

6098 sayılı yeni Yasa'nın 72.maddesi 1.fıkrasında da "Tazminat istemi, zarar görenin zararı ve tazminat yükümlüsünü öğrendiği tarihten başlayarak iki yılın ve her hâlde fiilin işlendiği tarihten başlayarak on yılın geçmesiyle zamanaşımına uğrar" denildikten sonra, gene 1.fıkranın 2.cümlesinde "**Ancak, tazminat ceza kanunlarının daha uzun bir zamanaşımı öngördüğü cezayı gerektiren bir fiilden doğmuşsa, bu zamanaşımı uygulanır**" denilmiştir.³

Buna göre, haksız eylemin ceza yasaları gereğince suç niteliği varsa ve ceza yasaları bu eylem için daha uzun bir zamanaşımı süresi öngörmüşse, tazminat davasına ceza yasasındaki veya özel yasalardaki daha uzun olan zamanaşımı süreleri uygulanacaktır.

Borçlar Yasasında genel olarak "**ceza yasaları**" denilmesine göre, zararlandırıcı eylemlere uzamış (ceza) zamanaşımının uygulanmasında, yalnızca Türk Ceza Kanunu hükümleri değil, başka özel yasalardaki suç niteliği taşıyan eylemlere uygulanacak hükümler de gözönünde bulundurulacaktır.

Borçlar Yasasındaki hükmün anlam ve amacı, öğretide ve yargısal inançlarda, ceza sorumluluğunun hukuk sorumluluğundan daha ağır olduğu, haksız eylemi işleyen daha ağır sorumluluğu sürerken daha hafif olan sorumluluğunun sona ermesinin doğru olmayacağı,

² Prof.Dr. Fikret Eren, Borçlar Hukuku Genel Hükümleri, C.1.sahife 829 - Tekinay Borçlar Hukuku, 1993,sf.725 ve dip no.9/a "Tüzel kişinin bir parçası olan organın eyleminin bizzat tüzel kişinin eylemi sayılacağına ve bu sonucun "organ" kavramına da uygun düşeceğine ilişkin" İsviçre Federal Mahkemesi'nin 8.4.1986 tarihli kararı açıklanmıştır.

³ Maddede "uzamış ceza zamanaşımı" hükmünün 2.fıkra biçiminde düzenlenmemiş olması öteden beri eleştirilir, ama nedense dikkate alınmaz. Oysa bu anlatımda zorluk yaratmaktadır.

haksız eylem Devletçe izlendiği sürece zarar gören kişilerin tazminat davalarının zamanaşımına uğramasının anlamsız olacağı; ceza davasına katılma yoluyla kişisel hak isteme olanağı bulunmasına göre, bu hakkın hukuk mahkemesinde açılacak tazminat davasında da korunması gerektiği biçiminde açıklanmış; Yargıtay 7.12.1955 gün 17/26 sayılı İçtihadı Birleştirme kararında: ” Ceza davası devam ettiği sürece zarar görenin ceza mahkemesinden tazminat isteyebileceği ve haksız eylemin Devlet tarafından izlenmesi mümkün oldukça tazminat davasını kabul etmemenin anlamsız olacağı” görüşü yer almıştır

Öğretide benimsendiği ve Yargıtay’ın yerleşik kararlarında belirtildiği üzere, **tazminat davalarına daha uzun süreli ceza davasına ilişkin zamanaşımının uygulanması için**, eylemi işleyen hakkında **ceza kovuşturması yapılmış ya da hükümlülük kararı verilmiş bulunması gerekli olmayıp**, yalnızca haksız eylemin **suç niteliği taşıması** yeterli görülmüştür.⁴

Cezayı gerektiren eylemden dolayı **kamu davası hiç açılmamış** veya savcılıkça **takipsizlik kararı** verilmiş olsa bile; takibi şikâyete bağlı suçlarda **şikâyette bulunulmamış** veya **şikâyet süresi geçirilmiş** olsa dahi, eğer haksız eylem suç niteliği taşımakta ise, hukuk mahkemesinde açılan maddi ve manevi tazminat davasına uzamış (ceza) zamanaşımı uygulanacaktır.

Ceza davası açılmış olup da buna **katılmamış** ve **ceza davası sonuçlanmış** olsa dahi, eylemin suç niteliği varsa ceza yasasındaki uzamış (ceza davası) zamanaşımı süresi içinde tazminat davası açılabilir.

Sonuç olarak, ortada hiçbir biçimde ceza kararı yoksa, **hukuk hakimi**, haksız eylemin (aynı zamanda) **suç niteliği taşıyıp taşımadığını** inceleyecek ve koşulları varsa Borçlar Yasasındaki hüküm uyarınca uzamış (ceza) zamanaşımı sürelerini uygulayacaktır.⁵

Aşağıdaki bölümlerde uzamış (ceza) zamanaşımının uygulanma koşulları, ceza mahkemesinin hukuk davalarına etkileri, hukuk hakiminin ceza mahkemeleri karşısında bağımsızlığının sınırları, ceza davası zamanaşımı süreleri, bu sürelerin başlangıcı ve kesilmesi, malca sorumlular hakkında uzamış (ceza) zamanaşımının hangi koşullarda uygulanabileceği, tüzel kişilerin organlarının ceza sorumlulukları gibi konular ayrıntılarıyla ve Yargıtay kararlarından örneklerle ele alınacak, açıklanacaktır.

2- 2918 sayılı Karayolları Trafik Kanunu’nun 109/2.maddesi

2918 sayılı KTK.nun 109. maddesi 1.fıkrasında “Motorlu araç kazalarından doğan maddi zararların giderilmesine ilişkin istemler, zarar görenin, zararı ve tazminat yükümlüsünü öğrendiği günden başlayarak iki yıl ve herhalde kaza gününden başlayarak on yıl içinde zamanaşımına uğrar” denildikten sonra, 2.fıkrasında “**Dava, cezayı gerektiren bir eylemden doğar ve ceza kanunu bu eylem için daha uzun bir zamanaşımı süresini öngörmüş bulunursa, bu süre maddi tazminat istemleri için de geçerlidir**” hükmü yer almıştır.

⁴ Yargıtay İçtihadı Birleştirme Kararları Hukuk Bölümü, Cilt:IV,sf.654 - F.Eren, Borçlar Hukuku, 1998,C.I.,sf.827 - K.Tunçomağ, Borçlar H.,1972,sf.321 - Tekinay/Akman/Burcuoğlu/Altop,Tekinay Borçlar Hukuku, 1993,sf.722 — Ö. Faruk Karacabey, Haksız Fiillerde Zamanaşımı, Yargıtay Dergisi, 1979, sayı :1,sf.87 Yargıtay HGK. 18.11.1981 gün E.1979/4-231-K.1981/744 sayılı kararı ile bu kararı izleyen ve yerleşmiş, kökleşmiş bulunan ve halen aynı biçimde sürdürülmekte olan kararlar.

⁵ HGK.18.11.1981, E.1979/4-231-K.1981/744 (YKD.1982/6-763-768) - 4.HD.06.01.1976, E.75/4858-K.76/74 (YKD.1977/2-191) - 4.HD.20.09.1979,4725-9975 (YKD.1980/8-1082)) – 4.HD.21.05.1980, E.4356 - K.6805 - 4.HD.23.06.1983, E.6115-K.6468 - HGK. 22.02.1984, E.4-633 K.126 - 4.HD. 11. 03. 1985, E.1153-K.2006 - 08.07.1986, E.4736-K.5453 (YKD.1986/11-1621) - 4.HD.25.01.1990, E.89/6101-K.90/285 (YKD.1990/4-535) - 4.HD.07.03.1996, E.1033-K.1461 (İBD.1999/1) - 4.HD. 19.10.1998,E.4220-K.7898 (YKD.1999 /2-173) - 4.HD.11.11.1999, E.7534-K.9756 (Yasa, 2000/9 -1230,no:543) - 4.HD.16.12.2002,E.9658-K.14127 (YKD.2003/10-1511) - 4.HD. 23.01.2003, E. 2002/9945 - K.2003/760 - 4.HD.14.06.2004, E.1183-K.7711 - 4.HD.25.04.2005, E.2004/10274 - K.2005/4340 - 11.HD. 19.01.2006, E.2004/13794 – K.2006/277 – 4.HD.28.12.2007, E.13984 - K. 16462 - 17.HD.11.03.2008, E.2007/5157-K.2008/1180 - 3.HD.28.04.2008, E.3722-K.7297 – 4.HD.04.12.2008, E.13761, K.15023

818 sayılı Borçlar Yasası'nın 60.maddesine (yeni 6098 sayılı TBK.72.maddesine) koştur ve onunla uyumlu KTK.109/2. maddesinin BK. 60/2. (TBK.72/2) maddesinden ayrı ve daha geniş bir uygulama alanı bulunduğu unutulmamalıdır. Şöyle ki :

a) 818 sayılı Borçlar Yasası 60/1.maddesi 2.cümlesi (6098 sayılı TBK.72/1.maddesi 2.cümlesi) yalnızca haksız eylemi işleyenler hakkında uygulanır.

b) Buna karşılık KTK.109/2. maddesi, yalnızca eylemi işleyenlere (sürücüye ve yardımcılarına) değil, yasanın m.85/Son hükmü gereği aracın işletilmesinden çıkar ve yarar sağlayan işleten, araç maliki, girişimci, onarımcı, aracı, satıcı v.b. ile yasanın 88. ve 91. maddeleri ile Sigorta Genel Şartları C.8 (eski 17/2) maddesinde de yinlendiği üzere sigortacıya da uygulanır. Kısaca 2918 sayılı KTK.m.109/2'deki uzamış (ceza) zamanaşımı motorlu araçlarla ilgili tüm sorumlular için geçerlidir.

Trafik kazalarında uzamış ceza zamanaşımı süreleri, eski 765 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun 455-459.maddelerindeki eylemler nedeniyle 102.maddeye göre, bir ölü veya bir yaralı varsa (5) yıl, birden fazla ölü ile bir ölü ve bir veya birden fazla yaralı varsa (10) yıl iken, 5237 sayılı yeni Türk Ceza Yasası'nın 01.06.2005 tarihinde yürürlüğe girmesinden sonra Yasa'nın 66'ncı maddesine göre, bir veya birden fazla ölü varsa (15) yıl (m.85,66/d), bir veya birden fazla yaralı varsa (8) yıl (m.89,66/e) olmuştur. Ancak ölümlerin yanı sıra yaralıları da varsa, kazayı yapan kişiye uygulanacak cezanın üst sınırı beş yıldan fazla olacağından, ayırım yapılmaksızın cezanın tekliği ilkesi nedeniyle, aynı olayda ölen veya yaralananların tümü için dava zamanaşımı (15) yıl olacaktır. (m.66/d)

3- 4925 sayılı Karayolu Taşıma Kanunu'nun 24.maddesi

10.07.2003 gün 4925 sayılı Karayolu Taşıma Kanunu'nun 24. maddesindeki "zamanaşımı" hükmü, 2918 sayılı Karayolları Trafik Kanunu'nun 109. maddesinde olduğu gibidir. Buna göre, ölüm ve bedensel zararlarda taşımacıya, işletene, girişimciye, sürücüye, yardımcılarına ve sigorta şirketlerine karşı açılacak davalarda (uzamış) ceza zamanaşımı uygulanacak; bu da 5237 sayılı Yeni Türk Ceza Kanunu'nun 66'ncı maddesine göre belirlenecektir. Söz konusu maddeye göre, zamanaşımı süreleri, beş yıla kadar hapis veya adli para cezasını gerektiren suçlarda (8) yıl, beş yıldan fazla ve yirmi yıldan az hapis cezasını gerektiren suçlarda (15) yıl olacaktır. Buna göre, bir veya birden fazla yolcu ölmüşse ve ölenlerin yanı sıra yaralananlar da varsa tümü için zamanaşımı (15) yıl, ölüm olmayıp da bir veya birden fazla yaralı varsa, süre (8) yıl olacaktır.

4- Ceza Yasasında "ceza davası zamanaşımı" maddesi

818 sayılı BK. m.60/1,c.2'deki (6098 sayılı TBK.72/1,c.2'deki) "ceza yasaları uyarınca daha uzun süreli zamanaşımı" için kısaca "ceza zamanaşımı" denilmekte ise de, Ceza Yasalarında iki tür "zamanaşımı" yer almış olup, bunlardan birincisi dava açabilme sürelerini belirleyen "ceza davası zamanaşımı" ve öteki devletin cezalandırma hakkına ilişkin "ceza zamanaşımı"dır.

Hukuk mahkemelerinde açılacak tazminat davalarında, Borçlar Yasası 60/2.maddesi gereği uygulanacak olan ceza zamanaşımı süresi, yukarıda açıklanan birincisi, yani "ceza davası zamanaşımı" süreleridir.

Ceza davası zamanaşımı süreleri, yürürlükten kalkan eski 765 sayılı TCK'nun 102.maddesinde yer almıştır. Yeni 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nda ise öncekinden farklı olarak madde başlıkları konulmuş olup, (eski 102.maddenin karşılığı olan) 66. maddenin başlığı "dava zamanaşımı"dır.

İleriki bölümlerde “ceza davası zamanaşımı” süreleri ile bu sürelerin başlaması, kesilmesi ve sona ermesi açıklanacaktır.

İkinci Ayrım

CEZA ZAMANAŞIMININ UYGULANMA KOŞULLARI

I- GENEL OLARAK

Öğretide ve Yargıtay kararlarında benimsendiği üzere, tazminat davalarına daha uzun süreli ceza davasına ilişkin zamanaşımının uygulanması için, haksız eylemin yalnızca **suç niteliği** taşınması yeterli görülmüş; ayrıca eylemi işleyen hakkında ceza kovuşturması yapılmış ve mahkumiyet kararı verilmiş olması koşulu aranmamıştır.⁶

Eğer suçun işlendiğine veya işlenmediğine ilişkin ceza mahkemesinin kesin bir kararı varsa, hukuk hakimi bu karara uyacak; böyle bir karar yoksa veya kanıt yetersizliği nedeniyle ya da suç kastı bulunmadığı gerekçesi ile aklama (beraat) kararı verilmişse, hukuk hakimi, haksız eylemin suç niteliğini doğrudan araştıracaktır.⁷

818 sayılı Borçlar Yasası 53.maddesine göre: “Hakim kusur bulunup bulunmadığına veya haksız eylemi işleyenin ayırtım gücüne sahip olup olmadığına karar vermek için, ceza hukukunun sorumluluk kurallarıyla bağlı olmadığı gibi, ceza mahkemesince verilen aklama (beraat) kararıyla da bağlı değildir. Bundan başka, ceza mahkemesinin kararı, kusurun değerlendirilmesi ve zarar tutarının saptanması konularında da hukuk hakimini bağlamaz.”

6098 sayılı yeni Türk Borçlar Kanunu’nun 74.maddesine göre:

“Hâkim, zarar verenin kusurunun olup olmadığı, ayırt etme gücünün bulunup bulunmadığı hakkında karar verirken, ceza hukukunun sorumlulukla ilgili hükümleriyle bağlı olmadığı gibi, ceza hâkimi tarafından verilen beraat kararıyla da bağlı değildir.

Aynı şekilde, ceza hâkiminin kusurun değerlendirilmesine ve zararın belirlenmesine ilişkin kararı da, hukuk hâkimini bağlamaz.”

Görüldüğü gibi, yasa hükmü ile hukuk hakimi, ceza mahkemesi kararları karşısında bağımsız kılınmış; ceza mahkemesince haksız eylemin suç niteliği saptanmamışsa, hukuk hakimine bunu kendiliğinden ve özgürce araştırma ve sonucuna göre karar verme yetkisi tanınmıştır.⁸

⁶ Y.HGK. 18.11.1981 gün 1979/4-231 E. 1981/744 K. sayılı (YKD.1982/6-763), 4.HD. 6.1.1976 gün 75/4858-76/74 sayılı (YKD.1977/2-190), 4.HD.20.9.1979 gün 4725-9975 sayılı (YKD.1980/8-1082), 4.HD. 8.7.1986 gün 4736-5453 sayılı (YKD.1986/11-1621), 4.HD. 25.1.1990 gün 89/6101-90/285 sayılı (YKD.1990/4-535) kararlarına göre :”Ceza zamanaşımının uygulanabilmesi için haksız eylemin sadece suç niteliğinde bulunması yeterlidir. Eylemi işleyen hakkında kamu davasının açılmış olması veya mahkumiyet kararı verilmiş bulunması gerekli olmadığı gibi, sanığın mahkumiyet kararından sonra ölmüş olması hali de buna engel değildir.”

⁷ Tekinay/Akman/Burcuoğlu/Altop,a.g.e.,sf.722-724; Y.HGK. 18.11.1981 gün 1979/4-231 E. 1981/744 K. göre: “Hukuk hakimi, ceza tertibine ilişkin olarak ceza hakiminin verilen ve suçun işlendiğini ya da işlenmediğini kesinlikle tesbit eden bir hüküm varsa, bununla bağlıdır. (BK.m.53) Ancak, ceza hakimi eylemin suç olup olmadığı üzerinde durmaksızın delil yetersizliği nedeniyle beraat kararı vermiş olursa, hukuk hakimi bununla bağlı olmayarak haksız eylemin suç niteliğini taşıyıp taşımadığını araştırır.” (YKD.1982/6-763)

⁸ Y.4. H.D. 20.9.1979 gün E. 1979/4725.K. 1979/9975 sayılı kararından: “...tazminat davasına neden olan haksız eylemin faili hakkında ceza kovuşturması yapılmamış ise, B.K.nun 60. maddesine göre zamanaşımı meselesini inceleyen hukuk hakiminin, haksız eylemin gerçekten cezayı gerektirir nitelikte olup olmadığını, cezayı gerektiriyorsa, eylemin ceza hukuku bakımından daha uzun zamanaşımına tabi kılınıp kılınmadığını araştırması ve eylem daha uzun zamanaşımına tabi kılınmışsa bu uzamış ceza zamanaşımı süresini uygulaması gerekir.” (YKD.1980/8-1084) – Y.4.HD. 11.5.1973 gün E. 1972/7158, K. 5969 sayılı kararından :” ...Haksız eylemin suç niteliğini taşıdığı takdirde hukuk hakiminin ceza hakimi kadar sınırsız yetkiye sahip olduğu Hukuk Genel Kurulunun 25.11.1964 gün ve 1021/677 sayılı kararında belirtildiği gibi, dairemizin yerleşmiş uygulaması da bu yoldadır.”(İst.Bar.Der. 1973, sayı :7-8,sf.832) – HGK.18.11.1981 gün 1979/4-231 E. 1981/744 sayılı kararının YKD. 1982/6’daki yayınlanmış biçimine göre sayfa:766, ilk paragraf, son cümle :”Bunun gibi ortada böyle bir hükmün bulunmaması halinde de hukuk hakimi, cezai sorumluluğu gerektiren bir eylemin işlenmiş olup olmadığını serbestçe inceleyip takdir eder ve olaya uygulanacak zamanaşımını belirler.” – Y.4.HD.

Hukuk hakiminin bu yetkisi ile ceza mahkemesi kararlarının tazminat davalarına etkisi ve buna göre uzamış ceza zamanaşımından yararlanma olanakları daha sonra incelenmek üzere, aşağıda 818 sayılı Borçlar Kanunu m.60/1.c.2 hükmüne ve 6098 sayılı yeni Türk Borçlar Kanunu 72/1.c.2 hükmüne göre ve Yargıtay kararlarından örneklerle ceza zamanaşımının uygulanma koşulları sırasıyla ele alınmıştır.

Hukuk mahkemelerinde açılacak maddi ve manevi tazminat davalarında 818 sayılı Borçlar Kanunu m.60/1.c.2 ve 6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu m.72/1.c.2 uyarınca uzamış (ceza) zamanaşımının uygulanma koşullarını şöyle sıralayabiliriz:

a) Uzamış (ceza) zamanaşımının uygulanabilmesi için, haksız eylemin aynı zamanda suç niteliğinde olması gerekir.

b) Ceza zamanaşımı daha uzun süreli olmalıdır.

c) Ceza davası zamanaşımının uygulanması için haksız eylemin yalnızca suç niteliğinde olması yeterli olup, eylemi işleyen hakkında ceza davası açılmış olması veya mahkumiyet kararı verilmiş bulunması gerekli değildir.

d) Takibi şikayete bağlı suçlarda şikâyet süresinin geçirilmesi veya hiç şikâyetçi olunmaması durumunda dahi, ceza zamanaşımı uygulanır.

e) C. Savcılığı takipsizlik kararı verse dahi ceza zamanaşımı uygulanabilir.

f) Ceza davasının sona ermesi, ceza zamanaşımının uygulanmasına engel değildir.

g) Ceza zamanaşımından yararlanmak için, ceza davasına katılmak ve şikâyetçi olmak koşul değildir.

h) Ceza davası sürerken, hukuk davasının zamanaşımına uğraması söz konusu olamaz.

i) Ceza davasının hiç açılmaması durumunda, hukuk hakimi, haksız eylemin suç niteliği taşıdığını saptamışsa, uzamış ceza zamanaşımını uygulayacaktır.

J) Ceza mahkemesinde delil yetersizliği nedeniyle beraat kararı verilmesi durumunda dahi, hukuk hakimi, eylemin suç oluşturup oluşturmadığını araştırarak ve suç unsuru saptamışsa, uzamış ceza zamanaşımını uygulayacaktır.

k) Kamu davasından vazgeçme, hakim önünde gerçekleşmemişse, hukuk mahkemesinde açılan tazminat davasında ceza zamanaşımı uygulanır.

l) Ceza ehliyeti olmayanlar hakkında da uzamış (ceza) zamanaşımı uygulanır.

m) Mirasçılara karşı açılan davada da uzamış (ceza) zamanaşımı uygulanır.

n) Cezaların ertelenmesi veya özel af, uzamış (ceza) zamanaşımını etkilemez.

Şimdi bu koşulları ayrıntılarıyla ayrı ayrı inceleyelim.

11.10.2001 gün 5007/9346 sayılı kararından: "Davalı her ne kadar ceza yargılamasında beraat etmişse de, B.K. nun 53. maddesindeki düzenleme itibarıyla, kanıt yetersizliğine dayanan beraat kararı hukuk hakimini bağlamaz. Mevcut deliller ile birlikte serbestçe değerlendirmek suretiyle farklı sonuca ulaşılabilir. (Yargı Dünyası, 2002/2-46)- 4. HD. 6.1.1976, 75/4858-76/74 (YKD.1977/2-190) Cezayı gerektiren haksız eylemden dolayı kamu davasının hiç açılmaması veya C. Savcılığınca takipsizlik kararı verilmesi; 4.HD. 20.9.1979,4725-9975 (YKD.1980/8-1082) Takibi şikayete bağlı suçlarda şikâyet süresinin geçirilmiş olması nedeniyle ceza davası açılmaması; 11.HD.2.4.1997,98/8330-99/3098 (Yargı Dünyası,1999/10-82)-4.HD. 25.10.1990,89/12558-7848 (Yasa 1990/12-689) Suçun öğelerinin eksikliği yüzünden beraat kararı verilmiş olması; 4.HD.19.10.1998,4220-7898 (YKD.1999/2-173) Suç kastı bulunmadığı gerekçesiyle verilen beraat kararı verilmesi; 4.HD. 17.11.1988, 6907-9827 (Uygur,sf.976) Ceza ehliyeti bulunmaması nedeniyle beraat kararı verilmesi durumunda hukuk hakiminin inceleme ve değerlendirme yetkisi çerçevesinde uzamış (ceza) zamanaşımı uygulanacaktır.

II- CEZA ZAMANAŞIMININ UYGULANMA KOŞULLARI

1- Uzamış (ceza) zamanaşımının uygulanabilmesi için, haksız eylemin aynı zamanda suç niteliğinde olması gerekir.

818 sayılı BK.m.60/1,c.2'de (6098 sayılı TBK.m.72/1,c.2'de) **“cezayı gerektiren bir eylem”** koşulu yer almıştır. Ceza zamanaşımının uygulanması için eylemin suç olması gerekmektedir. Suç niteliğinin araştırılmasında yalnız Türk Ceza Kanunu hükümleri değil, özel yasalarda yer alan ceza hükümleri de gözönünde bulundurulacaktır. Bu konuda ortaya çıkan sorun, eylemin suç olduğunun ceza hakiminin kararıyla mı saptanacağı, yoksa hukuk hakiminin de (ceza mahkemesi kararı bulursa bile) ayrıca eylemin suç unsurunu araştırma ve değerlendirme yetkisi olup olmadığı, eylemin suç niteliğini araştırmada nasıl bir yol izleneceği ve ceza zamanaşımını uygulama koşullarının nasıl belirleneceğidir. B.K. 60/2. maddesinin yazılış biçimine göre bir kararla (ceza mahkemesi kararıyla) eylemin suç olduğunun saptanmış bulunmasına gerek yoktur. Eylem, objektif (nesnel) olarak cezayı gerektiriyorsa ceza zamanaşımı uygulanacaktır. Eylemi işleyen hakkında ceza verilmiş olması ya da ceza soruşturmasına başlanmış bulunması önemli değildir.⁹

2- Ceza zamanaşımı daha uzun süreli olmalıdır.

Ceza davası zamanaşımı süresi, 818/BK. m.60/1c.1'deki bir ve on yıllık süreden ve 6098 sayılı TBK. m.72/1,c.1'deki iki ve on yıllık süreden daha kısa ise, ceza zamanaşımından söz etmenin bir anlamı ve yararı olmayacaktır. Ceza zamanaşımı süresi bir ve on yıllık (iki ve on yıllık) süreden fazla on yıllık süreden az ise ceza zamanaşımı yalnız bir yıllık (yeni yasada iki yıllık) süreyi etkileyecek ve onu uzatacaktır. Örneğin ceza zamanaşımı süresi 8 yıl ise m.60/1'deki bir yıllık süre (yeni m.72/1'deki iki yıllık süre) 8 yıl olarak kabul edilecek, ancak on yıllık süre aynı kalacaktır. Buna karşılık ceza zamanaşımı süresi on yıldan fazla, örneğin 15 yıl ise, her iki süre de 15 yıl olarak dikkate alınacaktır. Yargıtay 4.HD.26.03.1990 gün 6349-2546 sayılı kararında denildiği gibi **“Borçlar Yasası 60. maddesinin 2.fıkrasının uygulanabilmesi için tazminata konu eylemin suç teşkil etmesi yanında Ceza Yasası gereğince daha uzun bir zamanaşımına tabi bir cezayı gerektirmesi zorunludur.”**

3- Ceza davası zamanaşımının uygulanabilmesi için haksız eylemin yalnızca suç niteliği taşıması yeterli olup, eylemi işleyen hakkında ceza davası açılmış olması veya mahkumiyet kararı verilmiş bulunması gerekli değildir.

Zarar görenin, BK. 60.maddesindeki (yeni TBK.72.maddesindeki) uzamış (ceza) zamanaşımından yararlanabilmesi için, **haksız eylemin suç niteliğini taşımasının yeterli olacağı**, ayrıca eylemi işleyen hakkında ceza kovuşturması yapılmış veya mahkumiyet kararı verilmiş olup olmaması koşulunun aranmayacağı öğretide ve yargısal inançlarda benimsenmiş, yerleşmiştir. Bu son derece doğaldır. Çünkü madde metninde, ceza mahkemesi kararı ve hükümlülükten söz edilmeyip **“ceza yasaları uyarınca daha uzun süreli zamanaşımına bağlı cezayı gerektiren eylem”** tanımı yapılmıştır.

Mahkemenin ve davanın türü ne olursa olsun, görevli hakim, hükme esas alınacak yasa maddesini araştırmak ve uygulamakla yükümlüdür; bunun için ceza veya özel hukuk ayrımı yapılamaz (1086 sayılı HMUK.m.76 ve 6100 sayılı HMK.m.33). Bu nedenle **hukuk hakimi**, incelemekte olduğu tazminat davasında eylemde **suç niteliği görmüşse**, kuşkusuz ceza yasasının ilgili hükmünü uygulayacak ve zamanaşımı savunması karşısında, eğer

⁹ Ö.Faruk Karacabey, Yargıtay Dergisi,1979,sayı:1'deki inceleme yazısı.sf.88 ve dip not 27'deki kaynaklar :Belgesay, Kanunlarımızdaki Müddetler,1946,sf.31-K. Tahir Gürsoy, Haksız Fiilden Doğan Talep Hakkı ve Bu Hakkın Diğer Talep Haklarıyla Yarışması, A.Ü.H.F. Der. C.XXXI, 1974, sayı :1-4, sf.163 –A.Kılıçoğlu, Haksız Fiillerden Sorumlulukta Ceza Hukuku ile Medeni Hukuk İlişkisi, A.Ü.H.F.Der.C.XXIX,1973,sayı:3-4, sf.211 – F.Arık, Ceza Zamanaşımının Haksız Fiil Zamanaşımına Tesiri, SBF.Der.,1950, sayı:1-4, sf.303- Von Tuhr, Borçlar Hukuku, C.I-2, sf.414-H. Becker, Borçlar Kanunu, Adalet Bak. Yayını,1967, sf.359- H. Tandoğan, Türk Mesuliyet Hukuku,1961, sf.362

koşulları varsa, ceza kovuşturması yapılmış veya yapılmamış, ceza mahkemesinde dava açılmış veya açılmamış, hüküm verilmiş veya verilmemiş olmasına bakmayarak uzamış (ceza) zamanaşımını dikkate alacaktır.

Ceza kovuşturması hiç yapılmamış, ceza davası hiç açılmamış ve mahkumiyet kararı verilmemiş, kısaca ceza yasaları uyarınca hiçbir işlem yapılmamış olsa dahi, haksız eylem **suç niteliği** taşımakta ise BK.m.60/1,c.2. (TBK.m.72/1,c.2) gereği uzamış (ceza) zamanaşımının uygulanacağına ilginç bir örnek vermek istiyoruz. Şöyle ki: Ölüm veya yaralanma ile sonuçlanan trafik kazalarında kazayı yapanın (haksız eylemi işleyen) ve aracın plakası saptanamamışsa, Güvence Hesabı (eski adıyla Karayolu Trafik Garanti Sigortası Hesabı) olay tarihindeki limitler üzerinden tazminat ödemekle yükümlü olacaktır.¹⁰ İşte bu yükümlülüğün dayanağı olan haksız eylem, aynı zamanda ceza yasası uyarınca **suç niteliği** taşıdığından (eylemi işleyen kimliği belirsiz kişi olsa dahi) Güvence Hesabına (Garanti Sigortası Hesabına) yapılacak başvurularda ve açılacak davalarda uzamış (ceza) zamanaşımı geçerli olacaktır.

Bu konuda bir başka ilginç örnek : Küçüğün yaptığı ölümlü trafik kazası nedeniyle, babaya karşı, (Madeni Yasa'nın 369.maddesi (Eski MK.m.320) gereği aile başkanı sıfatıyla değil), küçüğe "velâyeten" açılan maddi ve manevi tazminat davasında, küçüğün haksız eylemi aynı zamanda Ceza Yasası uyarınca suç oluşturduğundan, uzamış (ceza) zamanaşımı uygulanacaktır.¹¹

Yargıtay'ın çeşitli kararlarında belirtildiği üzere:

BK.mad.60/2 uyarınca, ceza davası zamanaşımının uygulanabilmesi için, eylemi işleyen hakkında **ceza davasının açılmış ya da mahkumiyet kararı verilmiş bulunması gerekli değildir**. Yalnızca haksız eylemin **suç niteliğini taşıması yeterlidir**.

HGK.06.05.2009, E.2009/3-10 - K.2009/178)

Tazminat davalarına daha uzun süreli ceza davasına ilişkin zamanaşımının uygulanması için, eylemi işleyen hakkında ceza davasının açılmış veya mahkumiyet kararı verilmiş bulunması gerekli değildir; yalnızca **cezalandırılabilir** bir eylemin **suç niteliğini taşıması** yeterlidir.

HGK.18.11.1981, E. 1979/4-231, K.1981/744 (YKD.1982/6-766)

Tazminat davalarında ceza zamanaşımının uygulanabilmesi için, sadece eylemin aynı zamanda bir **suç oluşturmaya yeterli** olup, fail hakkında mahkumiyet kararıyla sonuçlanmış bir ceza davasının varlığı, hatta böyle bir ceza davasının açılması ya da zarar görenin o davada tazminat yönünden bir talepte bulunmuş olması koşulu aranmamaktadır.

Eylemin ceza kanununda suç sayılmış olup olmadığı, kural olarak hukuk hakimince belirlenecektir.

HGK.16.04.2008, E.2008/4-326 K.2008/325

Suç sayılan bir haksız eylemi işleyen kişiye karşı açılan tazminat davasına uygulanacak zamanaşımı Borçlar Yasasının 60. maddesinin 2. fıkrasında açıklandığı üzere ceza zamanaşımıdır. Bu nitelikteki eylemlere o maddenin 1. fıkrasında yazılı bir yıllık zamanaşımı uygulanmaz. Bu ana kuralın uygulanması için **haksız eylemden sonra ceza davasının açılmış olup olmaması araştırılmaz**. Yasanın bu kuralı salttır. Aynı zamanda, işlenmiş olan bu haksız eylemden ötürü Cumhuriyet Savcılığınca açılması gerekli ceza davasına katılmadığı bildirilerek karar verilmiş olması da bu

¹⁰ Bu konuda yasal düzenleme:2918 sayılı KTK'nun 108.maddesi ve bu maddenin yürürlükten kalkmasıyla onun yerini 5684 sayılı Sigortacılık Kanunu'nun 14.maddesi 2.fıkrası almıştır. – Yargıtay 11.HD.28.06.2004 gün E.2003/13227-K.2004/7147 sayılı kararına göre :”Sigortacı yönünden ceza davası bulunmaması, uzamış (ceza) zamanaşımının uygulanmasına engel değildir.”

¹¹ Bu konuda karar örneği : 4.HD.18.04.2002 E. 2002/301 - K. 2002/5075

sonucu değiştirmez. Çünkü, cezayı gerektiren haksız eylemden dolayı kamu davası için hiçbir işlem yapılmaması dahi aynı sonucu doğurur.

4.HD.06.01.1976, E.75/4858, K. 76/74 (YKD.1977/2-190)

B.K.60/2. maddesinde öngörülen uzamış ceza zamanaşımının uygulanabilmesi için, eylemi işleyen hakkında ceza davası açılmış olması şart olmayıp, sadece haksız eylemin **ceza hukuku bakımından suç olması yeterlidir.**

4.HD.20.09.1979, 4725-9975 (YKD.1980/8-1082)

Uzamış ceza zamanaşımının uygulanabilmesi için **fail hakkında ceza davası açılmış olması şart olmayıp** haksız eylemin ceza hukuku bakımından suç olması yeterlidir.

4.HD.23.06.1983, 5841-6468

Haksız eylemin davalı tarafından işlenip işlenmediği üzerinde durulmak ve işlendiğinin anlaşılması halinde **cezayı gerektiren bir eylem olup olmadığını** incelemek gerekir. Şayet eylem davalı tarafından işlenmiş ve cezayı da gerektirmiş ise bu takdirde davada B.K.60/2. maddesi hükmünce daha uzun olan ceza yasasının öngörmüş bulunduğu zamanaşımının uygulanması gerektiğinin düşünülmesi gerekir.

HGK.22.02.1984, E.1984/ 4-633 K.1984/126

Ceza davası zamanaşımı süresinin uygulanabilmesi için, **ceza davası açılmış bulunması gerekmediği gibi**; mahkumiyet kararı verilmiş olması da koşul değildir.

4.HD.14.06.2004, E.2004/1183 - K.2004/7711)

Ceza davası zamanaşımının uygulanması için haksız eylemin sadece **suç niteliğinde olması yeterlidir.** Bu zamanaşımının uygulanabilmesi için eylemi işleyen hakkında **ceza davasının açılmış olması veya mahkumiyet kararı verilmiş bulunması gerekli olmadığı gibi**, sanığın mahkumiyet kararından sonra ölmüş olması hali de buna engel değildir.

4.HD.08.07.1986, 4736-5453 (YKD.1986/11-1621)

Tazminat davasının **ceza kanunları gereğince** süresi daha uzun zamanaşımına tabi **cezayı gerektiren** bir eylemden doğmuş olması halinde o zamanaşımının mutlak surette uygulanması gerekir. Ceza zamanaşımının uygulanabilmesi için, **haksız eylemin sadece suç niteliğinde bulunması yeterlidir.**

4.HD.25.01.1990, E.89/6101 – K.90/285 (YKD.1990/4-535)

Davacıya madde tayini suretiyle hakaret edildiği, bu eylem aynı zamanda suç oluşturduğu için olaya uygulanacak zamanaşımı beş yıllık sureye tabidir.

Bunun için ayrıca ceza davası açılması zorunluluğu yoktur.

4.HD.11.11.1999, 7534-9756 (Yasa H.D. 2000/9-1230,no:543)

Tazminat davasında ceza zamanaşımının uygulanabilmesi için, **açılmış bir kamu davasının bulunması zorunlu değildir. Haksız eylemin aynı zamanda suç oluşturması yeterlidir.** Kamu davası çeşitli nedenlerle açılmamış olabilir. HGK.nun 03.06.1953 gün ve 4/71-77 sayılı kararında da açıklandığı üzere bu yön tazminat davasında ceza zamanaşımı süresinin uygulanmasını engellemez. Nitekim BK.nun 60/2. maddesinde de böyle bir koşul düzenlenmemiştir.

4.HD.16.12.2002, E.9658 - K.14127 (YKD.2003/10-1151)

Borçlar Yasası 60/2. maddesine göre haksız eylem aynı zamanda suç niteliğinde ise tazminat davasına ceza zamanaşımı uygulanacaktır. **Ceza davası açılmamışsa, eylemin suç niteliğinde olup olmadığını hukuk hakimi takdir edecektir.** O halde mahkemece davalıların işlemiş olduğu eylemin niteliği üzerinde de durulmalı ve cezayı gerektirir nitelikte bulunduğu sonucuna varılırsa ceza zamanaşımının da gözetilmesi gerekir

4.HD.27.01.2003, E.2002/10674 - K.2003/844

Mahkemece, davalı sigorta şirketi yönünden **ceza davası bulunmadığı**, bu nedenle ceza zamanaşımının sigortacıya uygulanamayacağı gerekçesiyle, davanın zamanaşımı nedeniyle reddine karar verilmiş ise de, bu doğru olmayıp, davanın cezayı gerektiren bir fiilden doğmuş olması ve Ceza

Kanunu'nun bu fiil için daha uzun bir zamanaşımı süresi öngörmüş bulunması halinde, **uzamış ceza zamanaşımının davalı trafik sigortacısı hakkında da uygulanması gerekir.**

11.HD.28.06.2004, E. 2003/13227 - K. 2004/7147)

Haksız eylem aynı zamanda **suç oluşturuyorsa** ceza zamanaşımı uygulanır. Bunun için bir kamu davasının bulunması koşul değildir.

4.HD.25.4.2005, E.2004/10274 - K.2005/4340)

Kesinleşmiş haksız rekabetin tespitine ilişkin Mahkeme dosyasına dayanılarak, şikayet vaki olsun veya olmasın uzamış ceza zamanaşımının haksız rekabette bulunan davalı tüzel kişilik hakkında da uygulanması gerekir. (6762/m.56)

11.HD.19.01.2006, E.2004/13794 - K.2006/277)

Manevi tazminat istemine ilişkin tazminat davasında, uzamış ceza zamanaşımının uygulanabilmesi için, ceza davası açılmış bulunması gerekmediği gibi, mahkumiyet kararı verilmiş olması da koşul değildir.

4.HD. 28.12.2007, E. 2007/13984 - K. 2007/16462

Uzamış zamanaşımının uygulanması için ceza davasının açılması zorunlu olmayıp, haksız eylemin aynı zamanda suç oluşturması yeterlidir. BK.nun 60/2.maddesinde ceza zamanaşımının uygulanması için ceza davasının açılması gibi bir koşul düzenlenmemiştir.

3.HD.28.04.2008, E.2008/3722 - K.2008/7297

Uzamış ceza zamanaşımı süresinin uygulanması için ceza davasının açılması ya da davanın mahkumiyetle sonuçlanması şart değildir.

17.HD.11.03.2008, E.2007/5157 - K.2008/1180

Tazminat davasında uzamış (ceza) zamanaşımının uygulanabilmesi için mutlaka bir ceza davası açılmış olması veya mahkumiyet kararının bulunması gerekmez.

4.HD.04.12.2008, E. 2008/13761 - K. 2008/15023

4- Takibi şikayete bağlı suçlarda şikâyet süresinin geçirilmesi veya hiç şikâyetçi olunmaması durumlarında dahi, ceza zamanaşımı uygulanır.

Takibi şikayete bağlı suçlarda (5237 sayılı TCK 73-74 ve Eski 765 sayılı TCK. 99-108), şikayet süresinin geçirilmiş olması nedeniyle ceza davasının açılmaması, bu suça ait ceza zamanaşımının tazminat davasına uygulanmasına engel değildir. Çünkü şikayet, ceza kovuşturmasının bir şartıdır ve bir cezalandırılabilme şartı değildir. Kovuşturma şartı eksik olsa dahi yine suç vardır, ancak bir kovuşturma konusu olamayacaktır.¹²

Hiç şikayette bulunulmasa bile, eğer **haksız eylem aynı zamanda suç niteliği taşıyorsa**, açılan maddi ve manevi tazminat davasında hukuk hakimi, Borçlar Kanunu m.53 hükmü uyarınca, eylemin suç niteliğini araştırarak; koşulları varsa uzamış (ceza) zamanaşımını gözönünde bulunduracaktır.

Öte yandan C. Savcılığına verilen dilekçede, şikayetten vazgeçildiğinin bildirilmiş olması, kişisel haktan vazgeçildiği sonucunu doğurmaz. Yargıtay'ın bir kararında açıklandığı üzere:” Tutuklu bulunan sanıkların tahliyelerini kolaylaştırmak amacıyla “sanıklar hakkında şikayetçi olunmadığının” bildirilmesi, kişisel haktan vazgeçildiği anlamına gelmez. Davacı “müdahil” olarak davaya katılmayı sürdürdüğüne ve “kişisel haklarını saklı tuttuğunu” bildirdiğine göre hukuk mahkemesinde açılan tazminat davasının reddi doğru değildir. Öte yandan şikayetten vazgeçme bildiriyle ceza davası düşmediğine göre olayda TCK. nun 73-74 (Eski TCK.111.) maddelerinin uygulanma olanağı yoktur. Bu nedenle işin esası incelenip istek doğrultusunda karar verilmesi gerekir.

¹² F.N. Feyzioğlu, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 1976, C.I.,sf.715-H.Tandoğan, Türk Mesuliyet Hukuku, 1961,sf. 346

Buna ilişkin karar örnekleri :

Kovuşturulması şikâyete bağlı suçlarda belli süre içinde şikâyette bulunulması da şart değildir. Başka bir deyişle, şikâyet süresinin geçirilmesinden ötürü ceza davasının açılmamış olması, bu davaya ilişkin uzamış (ceza) zamanaşımı süresinin tazminat davasına uygulanmasına engel değildir.

HGK.18.11.1981, E. 1979/4-231, K.1981/744 (YKD.1982/6-766)

İşlenen eylemin, kovuşturulması şikayete bağlı bir suç teşkil edip etmemesi de önemli değildir. Zira bu yön, ceza davasının açılabilmesinin bir şartıdır. Bu bakımdan şikayet süresinin (TCK.m.108) geçirilmesinden ötürü, ceza davasının açılmamış olması, bu davaya ilişkin zamanaşımı süresinin, tazminat davasına uygulanmasına engel değildir.

HGK.03.06.1953, E.1953/4-71 K.1953/77

Takibi şikayete bağlı suçlarda, şikayet süresinin geçirilmiş olması nedeniyle ceza davasının açılmaması, bu suça ait ceza zamanaşımının tazminat davasına uygulanmasına engel olmaz. Çünkü, dava açılma süresinin geçirilmesi, cezayı gerektiren haksız eylemin suç olma niteliğini ortadan kaldırmaz.

4.HD.20.09.1979, 4725-9975 (YKD.1980/8-1082)

Davacıların şikâyetçi olmayıp ceza davasının açılmaması, uzamış ceza zamanaşımının uygulanmasına engel değildir.

3.HD.28.04.2008, E.2008/3722 - K.2008/7297

Davacının C.Savcılığına yazdığı yazıda ve oturumda şikâyetten vazgeçtiğini bildirmiş olması, onun kişisel haklarından vazgeçtiği anlamına gelmez. Davacının o tarihte tutuklu bulunan sanıkların (davalıların) tahliyelerini sağlamak amacıyla böyle bir beyanda bulunduğu, kişisel haklarından (tazminat hakkından) vazgeçmediği anlaşılmaktadır. Kaldı ki, şikâyetten vazgeçme nedeniyle ceza davası düşmediği gibi, davacı ceza davasına müdahil olarak katılmak suretiyle kişisel haklarının saklı tutulmasını istemiştir. Bu nedenle olayda TCK 111.maddesinin (yeni TCK.73-74) uygulanma olanağı yoktur. O halde işin esası incelenip istek doğrultusunda karar verilmesi gerekir.

4.HD.29.05.1997, E.2257-K.5785 (Yasa HD.1977/6-758, no:302)

Takibi şikayete bağlı suçlarda (765 sayılı TCK.md.99 ve 108; 5237 sayılı TCK 73-74) şikayet süresinin geçirilmiş olması nedeniyle ceza davasının açılmaması veya bir ceza davası açılmış olsa bile bu davanın şikayet süresinin geçirilmiş olması nedeniyle ortadan kaldırılmasına karar verilmiş olması bu suça ait ceza zamanaşımının tazminat davasına uygulanmasına engel değildir. Çünkü, şikayet ceza kovuşturmasının bir şartıdır, bir cezalandırılabilme şartı değildir. Bir kovuşturma şartı eksik olsa bile yine suç vardır; ancak bir kovuşturmaya konu olamayacaktır.

4.HD.23.06.1983 E. 1983/5841 K. 1983/6468

İbraname başlıklı belge ve ceza davasında şikâyetten vazgeçilmiş olması davacının tazminat istemini ortadan kaldırmaz. TCK.111.maddesine (yeni TCK73-74) göre, ceza mahkemesindeki vazgeçmenin hukuk mahkemesindeki tazminat davasını etkilemesi, ancak iki şartın birlikte gerçekleşmesi ile mümkündür. Bunlardan ilki vazgeçme nedeniyle ceza davasının düşmüş olması, ikincisi de kişisel hakların saklı tutulmasıdır. Dava konusu somut olayda ceza davası vazgeçme ile düşer nitelikte bulunmadığına ve sonuçta davalının mahkûmiyeti ile sonuçlandığına göre ikinci şartın gerçekleşmesini aramaya gerek kalmamıştır. Belirtilen bu yasal düzenlemelere göre, noterde düzenlenmiş ibraname başlıklı belge ve ceza davasında şikâyetten vazgeçilmiş olması davacıların tazminat isteme haklarını ortadan kaldırmaz. Mahkemece bu yönler üzerinde durulmadan davacıların tazminat haklarından vazgeçmiş sayılmaları doğru bulunmamıştır.

4.HD.26.04.1999, E.1999/1970 - K.1999/3687 (Yasa HD.2000/7-966, no:406)

Zarara neden olan haksız eylemin, aynı zamanda suç teşkil etmesi ve bu eylemden dolayı açılan ceza davasının şikayete tabi bulunmaması halinde, mağdurun kişisel haklarını ceza davasında saklı tutmamış olması, ceza davasının niteliği itibarıyla, mağdurun tazminat davası açmasına engel değildir.

4.HD.20.06.2002, E.3229-K.7813 (YKD.2002/11-1639)

5- C.Savcılığının takipsizlik kararı da ceza zamanaşımının uygulanmasına engel değildir.

İşlenmiş olan bir haksız eylemden ötürü Cumhuriyet Savcılığınca hiçbir işlem yapılmamış olması veya takipsizlik kararı verilmesi, suç niteliğinin araştırılmasına ve koşullar oluşmuşsa ceza zamanaşımının uygulanmasına engel değildir. Çünkü “Savcılıkça verilen takipsizlik kararı, nitelikçe suçun işlenmediği değil, işlenmiş olan suça göre açılacak davaya katılmadığı ilkesine dayandığından, zamanaşımından davanın reddi ve uzamış (ceza) zamanaşımının gözardı edilmesi doğru değildir.

Şunu da ekleyelim ki, C. Savcılığınca verilen takipsizlik kararları, teknik anlamda bir hüküm olmadığından, hukuk hakimini bağlamaz. Bu nedenle, açılan tazminat davasında eylemin suç olup olmadığını ve uzamış ceza zamanaşımının uygulanıp uygulanmayacağını hukuk hakimi değerlendirecektir.¹³

Bu konuda karar örnekleri :

Savcılıkça verilen takipsizlik kararının nitelikçe suçun işlenmediğinden değil, işlenmiş olan suça göre açılacak davaya katılmadığı ilkesine dayanıldığı gözetilmeden zamanaşımından davanın reddi bozmayı gerektirir

4.HD.06.01.1976, E.1975/4858 - K.1976/74

Ceza davası zamanaşımı süresinin uygulanabilmesi için, ceza davası açılmış bulunması gerekmediği gibi; mahkumiyet kararı verilmiş olması da koşul değildir. Bu anlamda, cumhuriyet savcılığının koğuşturmaya yer olmadığına ilişkin kararı dahi, bağlayıcı ve etken değildir.

4.HD.14.06.2004, E.2004/1183 - K.2004/7711

Manevi tazminat istemine ilişkin tazminat davasında, uzamış ceza zamanaşımının uygulanabilmesi için, ceza davası açılmış bulunması gerekmediği gibi, mahkumiyet kararı verilmiş olması da koşul değildir. Cumhuriyet savcılığının koğuşturmaya yer olmadığına ilişkin kararı dahi, bağlayıcı ve etken değildir.

4.HD.28.12.2007 E. 2007/13984 - K. 2007/16462

Savcılıkça, hakaret suçunun unsurları oluşmuş ise de, şahsi dava açılabilceğinden, kamu yararı bulunmadığı gerekçesiyle takipsizlik kararı verilmesi durumunda, haksız eylem aynı zamanda suç oluşturduğundan, hukuk mahkemesinde açılan manevi tazminat davasında uzamış ceza zamanaşımının uygulanması gerekir.

4.HD.22.12.2005, E. 2005/723 - K. 2005/14016

6- Ceza davasının sona ermesi, ceza zamanaşımının uygulanmasına engel değildir.

Ceza davası sonuçlanmış olsa dahi, ceza zamanaşımı süreleri geçirilmemek koşuluyla, her zaman için hukuk mahkemesinde tazminat davası açılabilir.

Yukardaki bölümlerde açıklandığı gibi, hukuk mahkemesinde açılan maddi ve manevi tazminat davalarında uzamış (ceza) zamanaşımının uygulanabilmesi için, kamu davası hiç açılmamış ve mahkumiyet kararı verilmemiş ya da şikâyetle bulunulmamış veya şikâyet süresi geçirilmiş, Savcılık soruşturması takipsizlikle sonuçlanmış ya da mahkemece delil yetersizliği nedeniyle beraat kararı verilmiş ya da ceza davasına hiç katılmamış olsa bile; bütün bu koşullarda hukuk hakimi haksız eylemin aynı zamanda suç niteliği taşıdığını saptamışsa, uzamış (ceza) zamanaşımı uygulanacağına göre, bütün bu koşulların doğal bir sonucu olarak, hukuk mahkemesindeki dava açma süresi, ceza davasına ve ceza davasının sonucuna bağlı değildir. Daha kısa bir anlatımla, ceza davası sonuçlanmış olsa dahi, Borçlar Kanunu 60/2.maddesinin yollamasıyla Ceza Yasasındaki “ceza davası zamanaşımı süreleri” içerisinde tazminat davası açılacaktır.

¹³ Karacabey,a.g.m., sf.84-F.Erem, Ceza Usulü Hukuku,1964, sf. 446-448

Çoğu kez, ceza zamanaşımından yararlanma ile ceza zamanaşımını “kesme” amacıyla kamu davasına katılıp “kişisel hak istenmesi” karıştırılmaktadır. Oysa yukardan beri gördük ki, zarar görenin hukuk mahkemesinde açacağı tazminat davasında uzamış (ceza) zamanaşımından yararlanabilmesi için tek koşul “**haksız eylemin suç niteliğini taşıması**” olup, haksız eylemi işleyen hakkında hiç ceza kovuşturması yapılmamış, kamu davası açılmamış ve mahkumiyet kararı verilmemiş olması **uzamış (ceza) zamanaşımının** uygulanmasına engel değildir.

Şu halde, ceza davasının sona ermiş bulunması da uzamış (ceza) zamanaşımından yararlanmayı engellemeyecektir.

Borçlar Yasası 60/2. maddesi kesin bir kural içermektedir. Suç sayılan haksız eylem hakkında hiçbir işlem yapılmaması, herhangi bir nedenle C. Savcılığınca takipsizlik kararı verilmesi, kamu davası açılmaması, açılan davanın gene herhangi bir nedenle sonuçlandırılmaması, mahkumiyet kararı verilmemesi, bütün bunlar uzamış (ceza) zamanaşımından yararlanmayı engellemediğine göre, kamu davasının karara bağlanması da ceza davasına katılmamış ve kişisel hak istememiş olan zarar göreni etkilemez. Yeter ki TCK. m.102’ deki (yeni TCK m. 66’daki) ceza davası zamanaşımı süreleri geçirilmemiş olsun.

Bu konuda Yargıtay kararlarından örnekler:

Ceza davasının sona ermesi, ceza zamanaşımının uygulanmasına engel değildir.

Eylem suç niteliğinde olup, davalı, tedbirsizlik ve dikkatsizlikle yangına sebebiyetten ceza mahkemesinde hüküm giymiştir. Bu durumda, Borçlar Kanunu’nun 60/2. ve TCK. 102/4 maddeleri uyarınca olayda uygulanması gereken zamanaşımı beş yıllık ceza zamanaşımıdır. Bir yıllık sürenin geçtiğinden söz edilerek davanın reddedilmiş olmasında isabet bulunmamaktadır.

4.HD.11.03.1985, E.1153-K.2006

Ceza davası kesinleştikten sonra da, uzamış ceza zamanaşımından yararlanılır.

Ceza mahkemesi kararının kesinleştiği tarih ile davanın açıldığı tarih arasındaki beş yıllık süre dolmamış bulunmakla, zamanaşımı bakımından davanın reddine karar verilmesi bozmayı gerektirmiştir.

4.HD.05.07.1983, E.1983/6115 - K.1983/6781

Ceza davası sonuçlanmış olsa dahi, ceza zamanaşımı süresi içinde tazminat davası açılabilir.

Uzamış ceza zamanaşımının uygulanması için, davacıların ceza davasına katılmaları koşul olmadığı gibi, ceza davası sonuçlanmış olsa dahi, olay tarihinden itibaren ceza zamanaşımı süresi içinde maddi ve manevi tazminat istenebilir.

4.HD.08.04.1999, E.1999/1163 - K.1999/3022)

Ceza davası kesinleşmiş olsa dahi, olay tarihinden başlayarak ceza zamanaşımı süresi içinde tazminat davası açılabilir.

Dava konusu haksız eylem olup, davalılar davacılar hakaret etmişler; bu nedenle ceza dosyasında cezalandırılmışlar ve karar Yargıtay onamasından geçerek kesinleşmiştir.

Borçlar Kanunu’nun 60/2.maddesinde eylem aynı zamanda ceza hukuku alanında da bir suç oluşturuyorsa o suç için öngörülen ceza zamanaşımı süresi uygulanır. Dava konusu eylem için TCK. 102/4.maddesinde belirtilen ceza zamanaşımı beş yıldır. Bu sürenin başlangıç tarihi ise TCK.103.maddesi hükmüne göre olayın gerçekleştiği tarihtir. Davanın uzamış (ceza) zamanaşımına tabi olduğu ve zamanaşımı gerçekleşmediği halde davanın zamanaşımı yönünden reddi usul ve yasaya aykırı olup bozmayı gerektirmiştir.

4.HD.08.02.2001, E.2000/10138 -K.2001/1232 (Yargı D.2001/9-66)

Ceza davasının sona ermiş olması, işleten ve sürücü hakkında uzamış ceza zamanaşımının uygulanmasını ortadan kaldırmaz.

4.HD.23.01.2003, E.2002/9945 - K.2003/760

Kamu davası hiç açılmamış ise, o davaya katılmadığı gerekçesiyle zamanaşımı süresinin kısaltılması düşünülemeyeceği gibi, açılmış olup ta tazminat davasından önce sonuçlanmış bir ceza davasına sonradan katılmanın olabileceği de düşünülemez.

4.HD.16.12.2002, E.2002/9658 - K.2002/14127

7- Ceza zamanaşımından yararlanmak için, ceza davasına katılmak ve şikâyetçi olmak koşul değildir.

Uzamış ceza zamanaşımının uygulanması için, davacıların ceza davasına katılmaları koşul değildir. 4.HD.08.04.1999, E.1999/1163 - K.1999/3022

Tazminat davasına ceza zamanaşımının uygulanabilmesi için ceza davasına katılmanın gerektiğine ilişkin bir yasa hükmü yoktur.

4.HD.16.12.2002, E.2002/9658 - K.2002/14127

8- Ceza davası sürerken, hukuk davasının zamanaşımına uğraması söz konusu olamaz.

Borçlar Kanununun 60.maddesinin 2.fıkrasıyla haksız fiilin ceza kanunları gereğince müddeti daha uzun zamanaşımına tabi bir suç teşkil etmesi halinde tazminat davasının ceza zaman aşımına tabi olacağı ve ceza davasından önce zaman aşımına uğramayacağı yolunda sevk edilmiş olan hüküm karşısında, ceza davası devam ettiği müddetçe zarar gören ceza mahkemesinden tazminat talep edebileceğinden, haksız fiilin Devlet tarafından takibi mümkün olduğu sürece tazminat davasını kabul etmemenin manasız olacağı”

Yargıtay 07.12.1955, 17/26 İçtihadı Birleştirme Kararı

Ceza davası devam ettiği sürece hukuk davasının zamanaşımına uğraması mümkün değildir. Ceza davası devam ederken tazminat davasının zamanaşımına uğrayabileceğini kabul etmek, herşeyden önce mahkemenin kararına gerekçe yaptığı İçtihadı Birleştirme Kararında mevcut "... ceza davası devam ettiği müddetçe mutazarrırın müdahil sıfatını alarak ceza mahkemesinden tazminat talep edebileceği (TCK.m.38) ve bu itibarla haksız fiilin Devlet tarafından takibi mümkün oldukça tazminat davasını kabul etmemenin manasız olacağı..." şeklindeki gerekçeye aykırı olacaktır.

HGK.18.11.1981, E.1979/4-231 - K.1981/744 (YKD.1982/6-766)

Kural olarak ceza mahkemesinin varlığı orada şahsi hak istenmedikçe zamanaşımını kesmez. Ancak, zamanaşımı süresi dolmuş olsa bile ceza davası devam ederken hukuk davasının açılması halinde zamanaşımından söz edilemeyecektir. Çünkü, ceza davası devam ettiği sürece zarar görenin o davaya katılma yoluyla tazminat isteme hakkı vardır.

4.HD.21.05.1992, E.1991/3938 - K.1992/6776

Zarar görenler ceza davası sonuçlanıncaya kadar ceza muhakemeleri usulü kanununun ilgili hükümleri uyarınca kamu davasına müdahale ederek malen sorumlu olanlardan uğradıkları zararın ödetilmesini isteyebilirler. O halde davacılar kendilerine böyle bir imkanın tanınmış olması karşısında uğradıkları zararın ödetilmesini malen sorumlu olanlardan bu şekilde katılma yoluyla değil de kamu davası hakimnin kararı ile sonuçlanıncaya kadar doğrudan doğruya hukuk mahkemesine başvurmak suretiyle de talep edebilirler.

4.HD.30.01.2003, E.2003/70 - K.2003/978)

Ceza davası devam ettiği sürece zarara uğrayan ceza davasına müdahale ile kişisel hak isteyebileceğine göre, bu kişisel hakkını, yani tazminatı, ceza davasına müdahale yoluyla değil de bağımsız bir hukuk davası açmak suretiyle istemesi mümkündür.

4.HD.16.03.1981, E.1981/251 - K.1981/3247 (Yasa HD.1981/6-791,no:174)

Kural olarak ceza mahkemesinin varlığı, orada kişisel hak istenmedikçe zamanaşımını kesmez. Ancak, zamanaşımı süresi dolmuş olsa bile, ceza davası devam ederken hukuk davasının açılması halinde zamanaşımından söz edilemeyecektir. Çünkü ceza davası devam ettiği sürece zarar görenin o davaya katılma yoluyla tazminat isteme hakkı vardır. 4.HD.21.05.1992, E.1991/3938-K.1992/6776 (YKD.1992/7-1036)

9- Ceza davasının hiç açılmaması durumunda, hukuk hakimi, haksız eylemin suç niteliği taşıdığı saptamışsa, uzamış ceza zamanaşımını uygulayacaktır.

Yukardan beri sıraladığımız Yargıtay'ın yerleşik kararlarında görüldüğü üzere, hukuk mahkemelerinde açılan tazminat davalarında uzamış (ceza) zamanaşımının uygulanabilmesi için, bir ceza davası açılmış olması ve mahkumiyet kararı verilmesi zorunlu olmayıp, yalnızca haksız eylemin "suç niteliği" taşıması yeterli bulunmakla, bu konuda hukuk hakimine bir yetki verilmiş ve bir görev yüklenmiş olmaktadır.

Daha açık bir anlatımla, eğer açılmış bir ceza davası ve mahkûmiyet kararı yoksa ya da ceza davası kanıt yetersizliği nedeniyle aklama ile sonuçlanmışsa ya da takibi şikâyete bağlı suçlarda şikâyet süresi geçirilmiş ya da hiç şikâyet yoluna başvurulmadan doğrudan tazminat davası açılmışsa, savcılık çeşitli nedenlerle takipsizlik kararı vermişse; bütün bu durumlarda, hukuk hakimi, davanın ilerleyen aşamalarında ve kanıtların toplanmasından sonra, haksız eylemin aynı zamanda ceza yasalarına göre "suç niteliği" taşıdığını saptamışsa, uzamış (ceza) zamanaşımı sürelerini uygulayacaktır.

Hukuk hakiminin, ceza mahkemesinden bağımsız olarak, eylemin suç niteliğini saptama işlevi yasal bir zorunluluktur. 1086 sayılı HMUK.76. maddesine (6100 sayılı yeni HMK.33.maddesine) göre "Hakim, kendiliğinden Türk Yasaları gereğince karar verir." Bu konuda "ceza kanunu-özel kanunlar" ayrımı yapılamaz. Genel olarak yasalar neyi gerektiriyorsa, onu yerine getirmek gerekir.

Yasalarımız, ceza hukuku ile medeni hukuk arasındaki ilişkiyi ve ceza mahkemesi kararları ile hukuk mahkemesi kararlarının birbirlerine etkilerini genel bir kural ile düzenlemiş değildir. Yer yer bazı yasa hükümlerinde bu etkiler yer almış olup, bunlardan en başta geleni 818 sayılı BK. 53. (yeni 6098 sayılı TBK.74) maddesidir; hukuk hakiminin eylemin suç niteliğini doğrudan araştırma yetkisi bu maddeden güç almaktadır.

BK.53. (TBK.74) maddesine benzer bir hüküm 1086/HMUK.315.maddesinde (6100/HMK.214.maddesinde) yer almıştır. Buna göre, bir senedin sahte olmadığına ilişkin ceza mahkemesinde aklama kararı verilmiş olsa, hukuk mahkemesinde sahteliğinin saptanması durumunda senet iptal edilebilir.

Burada 818 sayılı BK. 54. (6098 sayılı TBK.65) maddesinden de söz etmeliyiz. Bilindiği gibi TCK. 46. ve 54. maddelerine (5237 sayılı TCK 31-34) göre ehliyetsizlik veya yaş küçüklüğü nedeniyle ceza verilemeyen kişiler, BK.54.(TBK.65.) maddesine göre haksız eylemlerinden dolayı, hakkaniyet gerektiriyorsa, tazminat ödemekle yükümlü olurlar. Bu kişilerin ehliyetsiz ve küçük yaşta olmaları, eylemlerinin suç niteliğini ortadan kaldırmayacağından, bunlara karşı açılan davalarda uzamış (ceza) zamanaşımı uygulanır.

Bu konuda Yargıtay kararları :

Ceza hakimi eylemin suç olup olmadığı üzerinde durmaksızın delil yetersizliği nedeniyle beraat kararı vermiş olursa, hukuk hakimi, bununla bağlı kalmayarak haksız eylemin suç niteliğini taşıyıp taşımadığını araştırır. Bunun gibi ortada böyle bir hükmün bulunmaması halinde de, hukuk hakimi, cezai sorumluluğu gerektiren bir eylemin işlenmiş olup olmadığını serbestçe inceleyip takdir eder ve olaya uygulanacak zamanaşımını belirler.

HGK.18.11.1981, E. 1979/4-231, K.1981/744 (YKD.1982/6-766)

Tazminat davasına neden olan haksız eylemin faili hakkında ceza kovuşturması yapılmamış ise, BK.nun 60.maddesine göre zamanaşımı meselesini inceleyen hukuk hakiminin; haksız eylemin gerçekten cezayı gerektirir nitelikte olup olmadığını, cezayı gerektiriyorsa eylemin ceza hukuku bakımından daha uzun zamanaşımına tabi kılınıp kılınmadığını araştırması ve eylem daha uzun zamanaşımına tabi kılınmışsa, uzamış ceza zamanaşımı süresini uygulaması gerekir.

4.HD.20.09.1979, 4725-9975 (YKD.1980/8-1082)

Ceza davası açılmamışsa, eylemin suç niteliğinde olup olmadığını hukuk hakimi takdir edecektir. O halde mahkemece davalıların işlemiş olduğu eylemin niteliği üzerinde de durulmalı ve cezayı gerektirir nitelikte bulunduğu sonucuna varılırsa ceza zamanaşımının da gözetilmesi gerekir

4.HD.27.01.2003, E.2002/10674 - K.2003/844

Ceza mahkemesince, suç öğelerinin oluşmadığı nedeniyle beraat kararı verilmesi hali dışında, eylemin suç oluşturup oluşturmadığının, hukuk yargıcı tarafından değerlendirilip saptanması gerekir.

4.HD.14.06.2004, E.2004/1183 - K.2004/7711

10-Ceza mahkemesinde delil yetersizliği nedeniyle beraat kararı verilmesi durumunda dahi, hukuk hakimi, eylemin suç oluşturup oluşturmadığını araştırarak ve suç unsuru saptamışsa, uzamış ceza zamanaşımını uygulayacaktır.

Ceza mahkemesince, suç öğelerinin oluşmadığı nedeniyle beraat kararı verilmesi hali dışında, eylemin suç oluşturup oluşturmadığının, hukuk yargıcı tarafından değerlendirilip saptanması gerekir.

4.HD.28.12.2007, E.2007/13984 - K.2007/16462

Ceza hakimi eylemin suç olup olmadığını üzerinde durmaksızın delil yetersizliği nedeniyle beraat kararı vermiş olursa, hukuk hakimi, bununla ilgili kalmayarak haksız eylemin suç niteliğini taşıyıp taşımadığını araştırır.

HGK.18.11.1981, E.1979/4-231 - K.1981/744 (YKD.1982/6-766)

Davalı her ne kadar ceza yargılamasında beraat etmişse de, BK.nun 53. maddesindeki düzenleme itibarıyla, kanıt yetersizliğine dayanan beraat kararı hukuk hakimini bağlamaz. Mevcut deliller ceza mahkumiyeti için yeterli sayılmasalar bile, hukuk hakimi aynı delilleri topladığı yeni deliller ile birlikte serbestçe değerlendirmek suretiyle farklı sonuca ulaşabilir. 4.HD.11.10.2001, E.2001/5007 - K.2001/9346

Davaya neden olan eylemin suç teşkil etmesi halinde, tazminat davasında dahi ceza zamanaşımı uygulanır. Hakkında açılan ceza davası sonunda, davalının suç kastı bulunmadığı gerekçesiyle beraat etmiş olması, tazminat davasında anılan kuralın uygulanmasına engel değildir. 4.HD.19.10.1998, E.1998/4220 – K.1998/7898

11-Kamu davasından vazgeçmenin hukuk mahkemesine etkisi

Genel olarak, karakolda, savcılıkta şikâyetten vazgeçme beyanı tazminat hakkını ortadan kaldırmaz. Ceza davası açıldıktan sonra da, hakim huzurunda (sadece) şikâyetçi olunmadığının beyan edilmesi de hukuk mahkemesinde maddi ve manevi tazminat davası açma hakkını ortadan kaldırmaz. Tazminat hakkının kaybedilmesi için, ayrıca ve açıkça yargıç huzurunda “maddi ve manevi tazminat istenmediği” beyan edilmeli ve bu beyan kesin olmalıdır. Bu konuda eski ve yeni TCK arasında önemli bir fark vardır. Şöyle ki:

765 sayılı (eski) TCK.111. maddesine göre: “*Hukuku amme davasının düşmesi, cürümden zarar gören şahsın davadan vazgeçmiş olmasından ileri gelmiş ve vazgeçtiği sırada hukuku şahsiyesini ayrıca muhafaza eylememiş ise artık hukuk mahkemesinde dahi dava edemez.*”

5237 sayılı (yeni) TCK 73.maddesi 7.bendine göre: “*Kamu davasının düşmesi, suçtan zarar gören kişinin şikâyetten vazgeçmiş olmasından ileri gelmiş ve vazgeçtiği sırada şahsi haklarından da vazgeçtiğini ayrıca açıklamış ise artık hukuk mahkemesinde de dava açamaz.*”

İki Yasa arasındaki fark:

Eski Yasa’ya göre, ceza davasında yargıç huzurunda şikâyetten vazgeçildiği sırada **kişisel haklar (ayrıca) saklı tutulmamış ise**, artık hukuk mahkemesinde tazminat davası açılmaz.

Yeni Yasa'ya göre, ceza davasında yargıç huzurunda şikâyetten vazgeçildiği sırada, ayrıca **kişisel haklardan da vazgeçildiği açıklanmamış ise**, tazminat isteme hakkı ortadan kalkmaz. Buna karşılık **kişisel haklardan da vazgeçildiği (ayrıca) açıklanmış ise**, artık tazminat isteme hakkı kaybedilir.

Kısaca:

Eski Yasa: Kişisel haklar ayrıca **saklı tutulmamış ise**, tazminat hakkı kaybedilir.

Yeni Yasa: Kişisel haklardan **vazgeçildiği (ayrıca) açıklanmış ise**, tazminat hakkından da vazgeçilmiş olur.

Görüldüğü gibi, eski TCK'da bir tür "zımnî feragat" söz konusu idi.

Buna karşılık yeni TCK'da suçtan zarar gören kişinin yalnızca şikâyetinden vazgeçmiş olması ve bu vazgeçme ile kamu davasının düşmesi, hukuk mahkemesinde tazminat davası açma hakkını ortadan kaldırmamaktadır. Başka bir anlatımla, yeni TCK'na göre, hukuk mahkemesinde tazminat davası açma hakkının kaybedilmesi için, ceza davasında ve yargıç huzurunda "kişisel haklardan da vazgeçildiği" ayrıca ve açıkça beyan edilmelidir.

(Bu konu, önemi nedeniyle, ileriki bölümlerde ayrı bir başlık altında geniş biçimde ele alınacak ve Yargıtay kararlarından örnekler verilecektir.)

12- Ceza ehliyeti olmayanlar hakkında da uzamış (ceza) zamanaşımı uygulanır.

Ehliyetsizlik nedeniyle kamu davasının düşmüş olması, ceza ehliyeti olmayanlar hakkında uzamış (ceza) zamanaşımının uygulanmasına engel değildir. Yargıtay'ın bir kararının konusunu oluşturan olayda, haksız eylemi işleyen davalı küçüğün her ne kadar ceza ehliyeti yoksa da, işlemiş olduğu eylemin suç teşkil etmesi nedeniyle hakkında daha uzun olan ceza zamanaşımının uygulanması gerekeceği, hakkında BK.54.maddesi hükmü gözetilerek karar verileceği sonucuna varılmıştır.¹⁴

Bir başka Yargıtay kararında açıklandığı üzere "Orman yangınına sebebiyet vermek suçundan haklarında kamu davası açılan küçüklerin ayırtım gücü bulunmadığı anlaşılacak ceza uygulanamayacağı kararı verilmiş olmakla birlikte, haklarında TCK. m.54/1. uyarınca aynı yasanın 53.maddesi (5237 TCK.m.31) uygulanacağı sonucuna varılmış; daha sonra hukuk mahkemesinde açılan tazminat davasında, davalıların yangının çıkması ile ilgileri bulunmadığı gerekçesi ile davanın reddedilmesi üzerine, karar şu gerekçelerle bozulmuştur:

Sanıklar ayırtım gücünden yoksun olsalar bile, suç işlediklerine ilişkin yeterli kanıt varsa kamu davası açılması zorunludur. Kamu davasına bakan ceza hakimi, toplayacağı delillere göre, sanıkların kendilerine yüklenen eylemi işledikleri sonucuna varmış, ancak ayırtım gücünden yoksun olduklarını gözetip TCK. nun 54. maddesi 1. fıkrası uyarınca (5237 TCK.m.31) ceza uygulamasına gerek bulunmadığına karar vermiştir. O halde davalıların üzerlerine atılı eylemi işlediklerine ilişkin kesinleşmiş mahkeme kararı vardır. Bu karar Borçlar Kanununun 53. maddesi (yeni TBK.74.maddesi) hükmüne göre hukuk hakimini de bağlar."¹⁵ Bu durumda orman yangınına sebebiyet veren kişilerin ehliyetsiz ve küçük yaşta olmaları, eylemlerinin suç niteliğini ortadan kaldırmayacağından, haklarında uzamış (ceza) zamanaşımı uygulanabilecektir.

Yukarda, hukuk hakiminin yetkisine ilişkin bölümde belirttiğimiz gibi, 5237 sayılı TCK 31-34 maddelerine (765 sayılı eski TCK. 46. ve 54. maddelerine) göre ehliyetsizlik veya yaş küçüklüğü nedeniyle ceza verilemeyen kişiler, Borçlar Yasası 54. maddesine (yeni TBK.65.maddesine) göre haksız eylemlerinden dolayı, hakkaniyet gerektiriyorsa, tazminat ödemekle yükümlü olacaklarından, bu kişilerin ehliyetsiz ve küçük yaşta olmaları,

¹⁴ 4.HD.17.11.1988 gün 6907-9827 sayılı kararı, T.Uygun, Borçlar Kanunu,1990, Cilt:I.,sf.976

¹⁵ 4.HD.19.2.1987 gün 352-1016 sayılı ve 07.11.1988 gün 6907-9827 sayılı kararları.-Karahasan, Sorumluluk ve Tazminat Hukuku, 1981, Sh. 1618

eylemlerinin suç niteliğini ortadan kaldırmayacağından, bunlara karşı açılan davalarda uzamış (ceza) zamanaşımı uygulanacaktır. ¹⁶

13-Mirasçılara karşı açılan davada da uzamış (ceza) zamanaşımı uygulanır.

Eylemi işleyen hakkında kamu davasının açılmış olması veya mahkumiyet kararı verilmiş bulunması gerekli olmadığı gibi, **sanığın** mahkumiyet kararından sonra **ölmüş olması** durumu da ceza davası zamanaşımının uygulanmasına engel değildir. Çünkü **mirasçılar ölenin külli halefidirler.**

818 sayılı Borçlar Kanunu m.60/1,c.2 (6098 sayılı TBK.72/1,c.2) hükmü, tazminat davasının ceza kanunları gereğince süresi daha uzun zamanaşımına tabi cezayı gerektiren bir eylemden doğmuş olması halinde o zamanaşımının mutlak surette uygulanmasını öngörmektedir. Davaya konu olan olayda zararı doğuran eylem cezayı gerektirmekte ise uzamış (ceza) zamanaşımı uygulanacaktır. Ancak, haksız eylemi işleyenin ölmüş bulunması karşısında üzerinde durulacak yön, daha uzun olan ceza zamanaşımının onun **mirasçıları hakkında** uygulanıp uygulanmayacağıdır. Yargıtay'ın çok sayıda, yerleşik kararlarında belirtildiği üzere, ceza zamanaşımının uygulanabilmesi için haksız eylemin sadece suç niteliğinde bulunması yeterlidir. Eylemi işleyen hakkında kamu davasının açılmış olması veya mahkumiyet kararı verilmiş bulunması gerekli olmadığı gibi, **sanığın** mahkumiyet kararından sonra ölmüş olması hali de buna engel değildir. Çünkü mirasçılar ölenin külli halefidirler. Medeni Hukuk bakımından miras bırakandan daha iyi bir hukuki duruma malik değildirlir.

Haksız eylemi işleyenin daha başlangıçta ölmüş olması ve C.Savcılığınca "ölüm nedeniyle takipsizlik kararı" verilmesi ya da kovuşturma yapıp dava açıldıktan sonra, ölüm nedeniyle kamu davasının düşmesi durumlarında da, hukuk mahkemesinde **mirasçılara karşı açılan** tazminat davasında, suç niteliğindeki haksız eylemden zarar görenler uzamış (ceza) zamanaşımından yararlanabileceklerdir. ¹⁷

Yargıtay kararlarından örnekler :

Mirasçılar hakkında da uzamış ceza zamanaşımı uygulanır.

Eylemi işleyen hakkında ceza davasının açılmış olması veya mahkumiyet kararı verilmiş bulunması gerekli olmadığı gibi, **sanığın** mahkumiyet kararından sonra **ölmüş olması** hali de buna engel değildir. Mirasçılar hakkında da uzamış ceza zamanaşımı uygulanır.

4.HD.08.07.1986, E.1986/4736 - K.1986/5453 (YKD.1986/11-1621)

Sanığın mahkumiyet kararından sonra ölmesi durumunda, külli halefi durumundaki mirasçılar hakkında açılan davada uzamış ceza zamanaşımı uygulanır.

Eylemi işleyen hakkında kamu davasının açılmış olması veya mahkumiyet kararı verilmiş bulunması gerekli olmadığı gibi, **sanığın** mahkumiyet kararından sonra ölmüş olması hali de buna engel değildir. Çünkü mirasçılar ölenin külli halefidirler.

4.HD.25.01.1990, E. 1989/6101 - K.1990/285 (YKD.1990/4-535)

B.K. 60/2 maddesi uyarınca uzamış (ceza) zamanaşımının davalı mirasçılar hakkında da uygulanması gerekir

Davalıların miras bırakanının tedbirsizlik ve dikkatsizlik sonucu ölüme sebebiyet vermesi nedeniyle açılan maddi ve manevi tazminat davasında, miras bırakan olay nedeniyle TCK 455/1-son maddesi hükmüne göre altı ay hapis cezasına mahkûm olduğundan, B.K. 60/2 maddesi uyarınca uzamış (ceza) zamanaşımının davalı mirasçılar hakkında da uygulanması gerekir.

(4.HD.24.12.1985, E.8979-K.10275) (Yasa HD.1986/11-1528,no:629)

¹⁶ Anımsatalım ki, suç sayılır eylemi nedeniyle küçüğe karşı açılan davada, ana veya babanın Medeni Yasa'nın 369.maddesine göre sorumluluklarının söz konusu olmadığı olaylarda, (1) yıllık zamanaşımı değil, uzamış ceza zamanaşımı uygulanır. (4.HD.18.04.2002, E.2002/301 – K.2002/5075)

¹⁷ Bkz. Mustafa Reşit Karahasan, a.g.e., sf.1003 ve Dr. A. Becker, İsviçre Medeni Kanunu Şerhi, Cilt: 6, Borçlar Kanunu Çevirisi, 1. Kısım, Genel Hükümler, Sahife 360

Murisin eylemi suç oluşturuyorsa, mirasçılar hakkında da uzamış (ceza) zamanaşımı uygulanmak gerekir.

Ceza davası zamanaşımının uygulanabilmesi için haksız eylemin sadece suç niteliğinde bulunması yeterlidir. Bu zamanaşımının uygulanabilmesi için eylemi işleyen hakkında kamu davasının açılmış olması veya mahkumiyet kararı verilmiş bulunması gerekli olmadığı gibi, sanığın mahkumiyet kararından sonra ölmüş olması hali de buna engel değildir. Çünkü mirasçılar ölenin külli halefidirler. Medeni Hukuk bakımından miras bırakandan daha iyi bir hukuki duruma malik değildirlere. Gerçekten mirasçılar Medeni Hukuk bakımından muristen daha iyi bir hukuki duruma malik değildirlere.

(4.HD.25.12.1981, E.11922-K.13786)

Suç sayılan eylemin failinin, tazminat davasının açılmasından önce veya davanın görülmesi sırasında ölmüş olduğu durumlarda, uzamış (ceza) zamanaşımı mirasçılar hakkında da uygulanır.

Tazminat davalarında ceza zamanaşımının uygulanabilmesi için, sadece eylemin aynı zamanda bir suç oluşturması yeterli olup, fail hakkında mahkumiyet kararıyla sonuçlanmış bir ceza davasının varlığı, hatta böyle bir ceza davasının açılması ya da zarar görenin o davada tazminat yönünden bir talepte bulunmuş olması koşulu aranmamaktadır.

Ceza davasının açıldığı hallerde, sanığın mahkumiyet kararından önce veya sonra ölmüş olması da, sonuca etkili değildir. Uzamış (ceza) zamanaşımı, mirasçılar hakkında da da uygulanır. (HGK.16.04.2008, E.2008/4-326 K.2008/325)

14-Cezaların ertelenmesi veya özel af, uzamış (ceza) zamanaşımını etkilemez.

Genel af yasaları dışında, en son yürürlüğe giren 21 Aralık 2000 gün ve 4616 sayılı yasanın uygulanmasında olduğu gibi cezaların ertelenmesi veya özel af, hukuk mahkemesinde açılan maddi ve manevi tazminat davalarında uzamış (ceza) zamanaşımının uygulanmasına engel değildir.

Haksız eylemin suç teşkil etmesi durumunda ceza zamanaşımı uygulanır. Bu süre, dava açıldığı tarih itibariyle dolmuş ise de, açılan ceza davası kesin bir sonuca bağlanmayıp 4616 sayılı Yasa uyarınca ertelenmiştir. Şu durumda, ceza davasının sonuçlandığından söz edilemez. Anılan yasa hükümlerine göre suç teşkil eden eylem 4616 sayılı Yasa kapsamında olduğundan yargılamanın af nedeniyle kesin hükme bağlanması ertelenmiştir. Bu erteleme süresi, Ceza Yasası'nın 102. maddesinde öngörülen kamu davasının zamanaşımı nedeniyle ortadan kaldırılmasına ilişkin süre sonuna kadar uzamaktadır. Diğer bir anlatımla anılan yasa kapsamında bulunan ve suç oluşturan bir haksız eylemin anılan yasa hükümlerine göre kamu davasının ertelenmesi durumunda zamanaşımının süresini, kamu davasının zamanaşımı süresi kadar uzaması gerekmektedir. Bu husus, genel bir zamanaşımı ilkesi ve sonucu olmayıp, anılan 4616 sayılı Yasa ile getirilen düzenlemenin bir sonucudur. Açıklanan olgular ve yasal düzenleme itibarıyla davanın zamanaşımına uğradığından söz edilemez.

(4.HD.20.02.2003, E.2002/11248 - K.2003/1558)

Cezanın ertelenmiş olması, uzamış ceza zamanaşımının uygulanmasına engel değildir. (4616 Sayılı Yasa; 2918/m.109/2)

(19.HD.30.06.2003,E.2003/3340 - K.2003/7018)

Suç teşkil eden eylem 4616 sayılı Yasa kapsamında olduğundan yargılamanın Af nedeniyle kesin hükme bağlanması ertelenmiştir. Yasa kapsamında bulunan ve suç oluşturan bir haksız eylemin anılan yasa hükümlerine göre kamu davasının ertelenmesi durumunda zamanaşımının süresini, kamu davasının zamanaşımı süresi kadar uzaması gerekmektedir. Bu nedenle, davanın zamanaşımına uğradığından sözedilemez. (BK/60, 765 s. TCK/102, 5237 s. TCK/66, 4616 s. Şartla SalıvermeK/1)

(4.HD.10.10.2003, E.2003/5827 - K.2003/11431)

Haksız eylem aynı zamanda bir suç oluşturuyorsa açılacak tazminat davaları içinde ceza (uzamış) zamanaşımı süresinin uygulanacağı öngörülmüştür..Sürücü hakkında açılan ceza davasının 4616 Sayılı Kanun ile ertelenmiş olması, uzamış ceza zamanaşımının uygulanmasına engel değildir.

(4.HD.02.07.2003, E.2003/4026 - K.2003/8733)

15-Af yasalarının ceza zamanaşımına etkisi

Af yasalarını incelerken ikili bir ayırım yapmak gerekir: Genel Af, haksız eylemin cezalandırılabilme (suç olma) özelliğini kaybettirir; artık daha uzun ceza zamanaşımının uygulanması olanağı ortadan kalkar, hukuk zamanaşımının uygulanması gerekir. Buna karşılık özel bir af ile sadece cezada bir indirimle gidilmesi halinde, daha uzun ceza zamanaşımı uygulanmaya devam eder, zira bu halde fiil cezalandırılabilme (suç olma) özelliğini yitirmemektedir. Hukuk zamanaşımının uygulanmasının gerekli olduğu hallerde, ceza davası açılmış ve devam etmekte ise, af nedeniyle ceza davasının düşme kararının kesinleştiği günden başlayarak, henüz ceza davası açılmamış ise, af yasasının yürürlüğe girdiği tarihten başlayarak hukuk zamanaşımı süresi işlemeye başlar.¹⁸

Yargıtay 7.12.1955 gün 17/26 sayılı İçtihadı Birleştirme Kararına göre : “Haksız eylemlerin Af Kanunuyla cezai niteliklerini yitirmeleri durumunda, bu eylemlerden doğan ödenen davalarda B.K. 60 maddesinde belirlenen hukuk zamanaşımının uygulanması gerekir.”

Bu konuda Yargıtay HGK.18.11.1981 gün E.1979/4-231 K.1981/744 sayılı kararında şöyle bir ayırım yapılmıştır:

Af yasası kamu davası açılmadan önce çıkmış ise, BK. m.60/1'deki bir yıllık hukuk zamanaşımı süresi, Af Yasasının yürürlüğe girdiği tarihten itibaren;

Eğer Af Yasası kamu davasının açılmasından sonra çıkmış ise, bu takdirde de af nedeniyle ceza davasının düşmesine ilişkin kararın kesinleşmesi gününden itibaren işlemeye başlayacaktır.

Burada, suçtan zarar görenin kamu davasına katılmış olup olmadığının bir etkisi yoktur. Her iki halde de bir yıllık hukuk zamanaşımının uygulanması gerekir.¹⁹

Yineliyelim ki, eğer genel af değil de, özel af sözkonusu ise (TCK.98) ceza tümüyle kaldırılmış olsa bile, hukuk zamanaşımının değil uzamış zamanaşımının uygulanması gerekir.²⁰

Üçüncü Ayırım

TAZMİNAT DAVALARINA UYGULANACAK CEZA ZAMANAŞIMI SÜRELERİ

Haksız eylemin (aynı zamanda) ceza yasaları uyarınca suç oluşturması durumunda Borçlar Yasası m.60/1,c.2'ye göre (yeni Türk Borçlar Kanunu m.72/1,c.2'ye göre) daha uzun süreli (ceza) zamanaşımının uygulanacağını; hukuk mahkemesinde açılan tazminat davalarında uzamış (ceza) zamanaşımının uygulanabilmesi için, eylemi işleyen hakkında ceza kovuşturması yapılmış veya hükümlülük kararı verilmiş bulunması gerekli olmayıp, haksız eylemin yalnızca suç niteliğini taşımasının yeterli olacağını yukarıda ayrıntılı olarak açıkladık ve Yargıtay kararlarından örnekler verdik. Bu bölümde eski ve yeni yasalardaki ceza davası zamanaşımı sürelerini, BK.60/1,c.2. (TBK.m.72/1,c.2.) maddesi uyarınca tazminat davalarına uygulanacak zamanaşımı sürelerini) açıklayacağız. Ama önce ceza zamanaşımı kavramından ve uygulanacak sürelerden ne anlaşılması gerektiğini belirtelim.

I- KAVRAMLAR

Borçlar Yasası m.60/1,c.2'deki (yeni Yasa m.72/1,c.2'deki) “ceza yasaları uyarınca daha uzun süreli zamanaşımı” için kısaca “ceza zamanaşımı” denilmekte ise de, bu deyiş yanlıştır. Doğrusu “**ceza davası zamanaşımı**” olacaktır. Çünkü “ceza zamanaşımı” farklı bir

¹⁸ Tekinay/Akman/Burcuoğlu/Altop,a.g.e. sf.724

¹⁹ YKD.1981/6-767; M.R. Karahasan, a.g.e., sf.494-496

²⁰ Y.4.HD. 11.12.1978,12356/13942 - Karacabey, a.g.e, sf.90

kavramdır. İlki **dava açma süresi** iken, ikincisi “**devletin cezalandırma hakkına ilişkin süreler**”dir.

Eski 765 sayılı TCK’nun 102.maddesindeki süreler “**kamu davası açma süreleri**” ve 112.maddesindeki süreler “**cezaları ortadan kaldıran süreler**” (hükmedilen cezaların zamanaşımına uğrama süreleri) idi.

Yeni 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu’na öncekinden farklı olarak madde başlıkları konulmuş olup, (eski 102.maddenin karşılığı olan) **66.** maddenin başlığı “**Dava zamanaşımı**” ve (eski 112.maddenin karşılığı olan) **68.**maddenin başlığı “**Ceza zamanaşımı**”dır.

II-SÜRELERİN NEYE GÖRE BELİRLENECEĞİ

Tazminat davalarında uygulanacak ceza davası zamanaşımı süreleri, eyleme kişileştirme sonucu verilen ceza miktarına göre değil, eylemin uyduğu maddede öngörülen **cezanın yukarı haddine göre** belirlenecektir.

Yargıtay BGK. 03.06.1942 gün E.1941/36 E- K.1942/15 sayılı İçtihadı Birleştirme Kararında açıklandığı üzere: “**Ceza davası zamanaşımı** mahkemece belirtilen ve **hükmolunan ceza miktarına göre değil**, 765 sayılı eski TCK’nun 102’nci (5237 sayılı yeni TKC’nun 66’ncı) maddesinin her bendinde sıralandığı üzere cürümlerin ve kabahat eylemlerinin gerektirdiği cezalara göre hesaplanmalıdır.”

Daha açık bir anlatımla, hukuk mahkemelerinde açılacak tazminat davalarına uygulanacak ceza davası zamanaşımı süreleri, mahkemece ağırlatıcı veya hafifletici nedenler dikkate alınarak hükmedilen (kişisel) ceza sürelerine göre değil, 765 sayılı eski TCK m.102’de (5237 sayılı yeni TKC m 66’da) ayrı ayrı gösterilen üst (**tavan**) süreler üzerinden hesaplanacaktır.

III- CEZA YASALARINDAKİ ZAMANAŞIMI SÜRELERİ

1- Yeni 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu’nun 66.maddesine göre süreler

Yeni 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu’nun “**Dava zamanaşımı**” başlıklı **66.**maddesine göre “**ceza davası zamanaşımı süreleri**” şöyledir:

- Ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasının gerektiren suçlarda (30) yıl,
- Müebbet hapis cezasının gerektiren suçlarda (25) yıl,
- Yirmi yıldan aşağı olmamak üzere hapis cezasını gerektiren suçlarda (20) yıl,
- Beş yıldan fazla ve yirmi yıldan az hapis cezasını gerektiren suçlarda (15) yıl,
- Beş yıla kadar hapis veya adli para cezasının gerektiren suçlarda (8) yıl.

Şunu ekleyelim ki, eski Türk Ceza Kanunu’nda duruma göre (2) yıllık ve (6) aylık süreler vardı. Örneğin, bedensel zararlarda haksız eylem hiçbir hastalığa neden olmamışsa veya iş ve güçten kalma sonucunu doğurmamışsa ve bu durumlar on günden fazla uzamamışsa, kısa zamanaşımı süreleri uygulanıyordu. Yeni Türk Ceza Kanunu’nda iş ve güçten kalma süresi söz konusu olmayıp, bedensel zararın derecesi ne olursa olsun ceza zamanaşımı her durumda en az (8) yıldır.

2- Eski 765 sayılı Türk Ceza Kanunu 102. maddesine göre süreler

Eski olaylara, 765 sayılı TCK uygulanacağından, eski yasanın zamanaşımına ilişkin maddelerini de belirtmeliyiz.

Eski Yasa’nın 102.maddesindeki “**ceza davası zamanaşımı**” ile 112. maddesindeki cezaları ortadan kaldıran “**ceza zamanaşımı**” ayrımı, Yargıtay 3.6.1942 gün ve 1941/36 E. 1942/15 K. sayılı İçtihadı Birleştirme Kararında, 102.maddedeki süreler çeşitli suçlara ilişkin

“**kamu davası açma süreleri**” ve 112.maddedeki süreler “**cezaları ortadan kaldıran süreler**” olarak açıklanmıştır.

Eski TCK.102.maddesinin ilk dört bendinde cürümlere ve son iki bendinde kabahatlere ilişkin cezalar bölümlendirilmiş ve kamu davasını ortadan kaldıran süreler sıra ile 20,15,10,5 yıl ve 2 yıl ile 6 ay olarak belirlenmiştir. Bu süreler, eyleme kişileştirme sonucu verilen ceza miktarına göre değil, eylemin uyduğu maddede öngörülen **cezanın yukarı haddine göre** belirlenecektir. Yukarıda anılan Yargıtay İçtihadı Birleştirme Kararında “dava zamanaşımı, mahkemece belirtilen ve hükmolunan ceza miktarına göre değil, TCK. m. 102'nin her bendinde sıralandığı üzere cürümlerin ve kabahat eylemlerinin gerektirdiği cezalara göre hesaplanmalıdır.” denilerek cezaların üst sınırı (**tavan**) üzerinden zamanaşımı sürelerinin hesaplanacağı vurgulanmıştır.²¹

Eski 765 sayılı TCK.102.maddesindeki ceza davası zamanaşımı (tavan) süreleri (özetle) şöyledir :

1. fıkra : Ölüm ve yaşamboyu hapiste	20 yıl
2. fıkra : Yirmi yıldan yukarı hapiste	15 yıl
3. fıkra : Beş ile yirmi yıl arası hapiste	10 yıl
4. fıkra : Beş yıldan fazla olmayan hapiste	5 yıl
5. fıkra : Bir aydan fazla hapiste	2 yıl
6. fıkra : Kabahatlerde	6 ay

3- Artırımlı (ek) ceza davası zamanaşımı süreleri

a) Ceza Yasası'ndaki düzenleme

765 sayılı eski TCK'nun 104.maddesinde (5237 sayılı yeni TCK 67.maddesinde) zamanaşımını kesen nedenler açıklandıktan sonra, kesilme gününden yeniden işlemeye başlayan zamanaşımının, (eski) TCK.102.maddedeki ve yeni TCK.66.maddedeki sürelerin yarısının eklenmesiyle ulaşacak süreyi aşmayacağı hükmü yer almıştır. Örneğin, eski TCK 102/4. maddesindeki 5 yıllık sürenin yarısının eklenmesiyle 7,5 yıl ve 102/3. maddesindeki 10 yılın yarısının eklenmesiyle 15 yıl olacak; kesilmeden sonra zamanaşımı yeniden işlemeye başladığında bu 7,5 ve 15 yıllık süreler aşılamayacaktır. Aynı örneği yeni TCK 66. maddesindeki sürelerle göre hesaplırsak, 66.maddenin 1.fıkra (e) bendindeki (8) yıllık süre yarı eklemeye (12) yıl olacak; (d) bendindeki (15) yıllık süre yarı eklemeye (22,5) yıla yükselecektir.

Yürürlükten kalkan 765 sayılı (eski) TCK. 104. maddesinde zamanaşımını kesen nedenler şöyle açıklanmıştır :

“*Kamu davasının zamanaşımı, mahkumiyet hükmü, yakalama, tutuklama, celp ve ihzar müzekkeler, adli makamlar huzurunda sanığın sorguya çekilmesi, sanık hakkında son tahkikatın açılmasına ilişkin olan karar veya C.Savcısı tarafından mahkemeye yazılan iddianame ile kesilir*” denilmiştir.

5237 sayılı (yeni) TCK'nda eski 104.maddenin karşılığı olan 67.maddede aynı hüküm şu biçimi almıştır:

“*Bir suçla ilgili olarak: a) Şüpheli veya sanıklardan birinin savcı huzurunda ifadesinin alınması veya sorguya çekilmesi, b) Şüpheli veya sanıklardan biri hakkında tutuklama kararının verilmesi, c) Suçla ilgili olarak iddianame düzenlenmesi, d) Sanıklardan bir kısmı hakkında da olsa mahkumiyet kararı verilmesi halinde zamanaşımı kesilir.*”

Bu gibi durumlarda, zamanaşımı, kesilme gününden başlayarak yeniden işlemeye başlar. Eğer zamanaşımını kesen işlemler birden fazla ise, zamanaşımı bunların en sonuncusundan başlayarak yeniden işlemeye başlar. Ancak bu nedenler, zamanaşımı süresini,

²¹ Ö.Faruk Karacabey, Haksız Fiillerde Zamanaşımı, Yargıtay Dergisi, 1979, sayı:1, sf.87 – Erhan Günay, Davaya ve Ceza Zamanaşımı, 1998, sf. 26-30 – Yargıtay İçt. Bir. Kararları, Yargıtay Yayını, Ceza Bölümü, C.II,sf.194-210

67.maddede (eski 102. maddede) ayrı ayrı belirtilen sürelerin **yarısının eklenmesiyle** bulunacak süreden fazla uzatamaz. Kesilme halinde, zamanaşımı süresi ilgili suça ilişkin olarak Kanunda belirlenen **sürenin en fazla yarısına kadar uzar.**

b) Artırılmış sürelerin hukuk mahkemelerinde uygulanıp uygulanamayacağı

Eğer ceza davası uzamış ve 5237 sayılı TCK.m.66'daki (eski TCK.m.102'deki) sürelerin geçirilmesinden sonra da ceza kovuşturması ve ceza davası sürmekte ise, 5237 sayılı TCK.m.67'deki (eski TCK.m.104'deki) **yarı artırılmış** sürelerden (**uzayan ceza davası zamanaşımı sürelerinden**) hukuk mahkemesinde açılan tazminat davalarında da yararlanması gerekir. Çünkü “**suç sayılır eylemin Devlet tarafından kovuşturulması**” sonuçlanıncaya kadar zarar görenlerin tazminat isteme hakları bulunduğu kabul edilmelidir.

7.12.1955 gün 17/26 sayılı İçtihadı Birleştirme Kararında benimsendiği üzere: “**Ceza davası devam ettiği sürece zarar gören, ceza mahkemesinden tazminat isteyebileceğine göre, haksız eylemin Devlet tarafından izlenmesi olanağı bulunduğu sürece, hukuk mahkemesindeki davada da uzamış ve yarı oranında artırılmış ceza zamanaşımından yararlanması** doğru ve yerinde bir uygulama olacaktır.

Her ne kadar “haksız eylemlerde ceza zamanaşımı uygulansa dahi, bu zamanaşımının kesilmesi, durması ve yeniden işlemeye başlaması Borçlar Yasası hükümlerine bağlı olacaktır” denilmekte ise de, yukarıda açıklanan süre artırımlarının hukuk zamanaşımının işlemesiyle bir ilgisi olmayıp, **ceza davasının devam süresine bağlı** özel bir durumdur. Nitekim Yargıtay kararlarında, ceza davası zamanaşımına ilişkin artırılmış sürelerin hukuk mahkemelerinde açılan davalarda da uygulanacağı kabul edilmektedir.

Bu konuda yanılığa düşülmemelidir. Eğer ortada süregelen bir ceza davası yoksa, soyut olarak yarı artırılmış sürelerden hukuk mahkemesinde yararlanması söz konusu olamaz. Kimi Yargıtay kararlarında rastlanan, TCK 104. maddesindeki (yeni TCK.m. 67deki) zamanaşımının kesildiği haller için salt ceza davaları yönünden öngörülen 'yarı oranında uzama' kuralı, hukuk davalarında uygulanmaz” açıklaması yanıltıcı olmamalıdır.²² Bunu devletin kovuşturma hakkı sürerken (ceza davası devam ederken) değil, ortada böyle durum yokken uygulanmayacağı biçiminde anlamak gerekir.

Eğer ceza davası uzamışsa ve sürmekte ise, TCK.m.67'deki (eski TCK.m.104'deki) artırılmış sürelerin hukuk davalarına da uygulanacağına ilişkin Yargıtay kararlarından örnekler şöyledir:

Davalılara yüklenen ve mahkûmiyetle sonuçlanan suçlara ilişkin TCK.m.102/4'de öngörülen **5 yıllık zamanaşımı süresi**, davalıların ihzarı, sorguları ve tutuklanma vd. işlemler gözönünde alındığında, aynı yasanın 104/2. madde hükmü gereğince, yukarıda sözü edilen zamanaşımı süresinin **yarısının ilavesi ile 7,5 yıla ulaşacağından**, işbu davada BK. 60/2. maddesinde yollama yapılan **ceza zamanaşımı** süresinin olayda gerçekleşmemiş olmasına göre, davalıların temyiz itirazlarının reddine karar verilmiştir.

15.HD.14.02.1989, E.261-K.585 (Yasa H.D., 1989/8-1163, no:491)

Sanığa isnat olunan yedieminlik görevini suistimal suçu, İİK. 336/a maddesinde belirlenen cezanın nev'i ve miktarına göre TCK 102/5. maddesi uyarınca **2 yıllık** dava zamanaşımı süresine tabidir. **TCK.104/2. maddesine göre de 3 yıllık uzayan dava zamanaşımı** süresine tabidir.

16.HD.16.02.2005, E.2004/12454 - K. 2005/713

Sanığa isnat olunan yedieminlik görevini suistimal suçu, İİK.nun 336/a maddesinde belirlenen cezanın nev'i ve miktarına göre TCK.nun 102/5. maddesi uyarınca **2 yıllık** dava zamanaşımı

²² Örneğin, HGK.16.04,2008, E.2008/4-326 K.2008/325

süresine tabidir. TCK.nun 104/2. maddesine göre de **3 yıllık uzayan** dava zamanaşımı süresine tabidir.(765 s.TCK/102, 104; 5237 s. TCK/66, 67)

16.HD.08.03.2005, E.2005/544 - K.2005/157

Sanığa isnat olunan gerçeğe aykırı beyanda bulunmak suçu, İİK 338. maddesinde yazılı cezanın nev'i ve miktarına göre TCK'nun 102/5 ve 104/2. maddeleri uyarınca **3 yıllık** dava zamanaşımı süresine tabidir. (765 s.TCK/102, 104; 5237 s. TCK/66, 67)

16.HD.16.02.2005, E.2004/14092 - K.2005/736

Sanık hakkındaki şikayetin konkordatoda yetkili kişileri hataya düşürmek suçuna yönelik olup, bu suçtan yargılamanın yapıldığı, bu suçun İİK.nun 334. maddesinde öngörülen cezanın nev'i ve miktarına göre TCK.nun 102/5. maddesi gereğince **2 yıllık** dava zamanaşımı süresine, TCK.nun 104/2. maddesine göre de **3 yıllık** uzayan dava zamanaşımı süresine tabi olduğu, sanığın savunmasının tesbit edildiği 26.04.2001 tarihli celse itibariyle dava zamanaşımı süresinin gerçekleşmediği belirlenmiştir.

16.HD.16.03.2004, E.2003/10522 - K. 2004/4303

Dördüncü Ayrım

CEZA ZAMANAŞIMININ BAŞLAMASI, KESİLMESİ VE SONA ERMESİ

I- GENEL OLARAK

Öğretide ve Yargıtay kararlarında benimsenen görüşler:

- 1) BK.60/2'deki (TBK.72/1,c.2'deki) uzamış (ceza) davası zamanaşımının süresi ve başlangıç noktası bakımından Ceza Kanunu hükümlerine;
- 2) İşlemesi, kesilmesi ve durması bakımından ise Borçlar Kanunu hükümlerine bağlı olacaktır.

BK.60/2'nin (TBK.72/1,c.2'nin) amacını ve ortaya çıkış nedenlerini temel alan yorumlara göre, eğer zamanaşımının kesilme ve durma nedenleri bakımından Ceza Kanunu hükümlerine bağlı olunursa, haksız eylemden zarar görenlere, ceza davası zamanaşımının bir kesilme nedeni olan ceza davasını açmak ve onu izlemek külfetini yüklemiş oluruz. Oysa, ceza zamanaşımının uygulanması için eylemin suç niteliği taşıması yeterli olup, ayrıca ceza kovuşturması yapılmış olması gerekmez. Bu nedenle, açılmış olan ceza davası, hukuk davası zamanaşımını kesmez. Buna karşılık, ceza davasına yöntemince katılma ve kişisel hak (tazminat) isteme, hukuk davası zamanaşımını keser.²³

Yargıtay'ın çeşitli kararlarında açıklandığı üzere: "BK.60/2. (TBK.72/1,c.2) uyarınca cezayı gerektiren haksız eylemlere ceza zamanaşımının uygulanması gerekir ise de, yasanın bu hükmü yalnız **süre** konusuna ilişkin olup, zamanaşımını kesen nedenleri kapsamaz. Zamanaşımını kesme konusunda yine Borçlar Yasası 133,134,135. (yeni TBK. 154,155,156) maddelerinin uygulanması gerekir.²⁴

Bu konuda Yargıtay Hukuk Genel Kurulu'nun 18.11.1981 gün E.1979/4-231 K. 1981/744 sayılı kararında "Ceza davası zamanaşımı süresi, TCK.102 nci maddesine göre belirlenecektir. Ancak hemen belirtmek gerekir ki; BK.m.60/2'deki (TBK.m.72/1,c.2'deki) zamanaşımı, tamamen hukuka ait bir kurum olup, zamanaşımını durduran ve kesen nedenler

²³ Ahmet M. Kılıçoğlu, Haksız Fiillerden Sorumlulukta Ceza Hukuku ile Medeni Hukuk İlişkisi, A.Ü.H.F. Dergisi, 1973, C. XXIX, sayı :3-4, sf. 215-217

²⁴ Yarg. 4.HD.25.01.1968, 11315-968 sayılı, 10.06.1971, 3582-5712 sayılı kararları. (M.R. Karahasan, Tazminat Davaları ve Yargılama Usulü, 1996, sf. 488) Karacabey,a.g.m.,sf. 87

yönünden TCK.nun 102.104-107. maddeleri değil, aksine BK.m.132-137 (TBK.m.153-158) uygulama alanı bulur” denilmiştir.²⁵

BK.60/2’deki (TBK.m.72/1,c.2’deki) zamanaşımının “süre” yönünden ceza yasası hükümlerine bağlı olmasına karşın bir “hukuk kurumu” olduğuna ve zamanaşımını kesen nedenler yönünden ceza yasası hükümlerinin değil, BK.m.132-137 (TBK.m.153-158) hükümlerinin uygulanacağı görüşüne katılmakla birlikte, TCK.104.maddesinin (yeni TCK.67).ayrık tutulacağı; her ne kadar 104. madde metninde zamanaşımının işlemesi ve kesilmesinden sözedilmiş ise de, maddenin “süre” açısından değerlendirilmesi gerekeceği kanısındayız. Çünkü, 104. maddeye (yeni TCK.67) göre, zamanaşımı süreleri, “sanığın aranması, yakalanması, tutuklanması, sorguya çekilmesi, son tahkikatın açılması” gibi işlemlerin uzaması durumunda, 102.maddedeki sürelerin yarısının eklenmesiyle artırılabilir; böylece Devletin suçlu hakkında ceza davası açma ve bu davayı sürdürme hakkı, örneğin 5 yıl iken 7,5 yıl, 10 yıl iken 15 yıl olabilecektir. Bu süre artırımlarını, zamanaşımının işlemesi ve kesilmesi kavramlarıyla karıştırmak ve hukuk mahkemesinde bu süreleri dikkate almamak yanlış olur. Çünkü Yargıtay’ın 7.12.1955 gün 17/26 sayılı İçtihadı Birleştirme Kararındaki **“Ceza davası devam ettiği sürece, zarar gören, ceza mahkemesinden tazminat isteyebileceğine göre, haksız eylemin Devlet tarafından izlenmesi olanağı bulunduğu, hukuk mahkemesindeki tazminat davasını kabul etmemenin anlamsız olacağı”** görüşü karşısında, TCK. 104. maddesine göre yapılacak yarı artırımlı sürelerden zarar görenin yararlandırılması doğru ve yerinde bir uygulama olacaktır. Yargıtay hukuk dairelerinin kararlarında da TCK m.104’deki (yeni TCK.m.67’deki) artırımlı süreler kabul edilmektedir.²⁶

II-CEZA ZAMANAŞIMININ BAŞLANGICI

Hukuk mahkemelerinde açılacak maddi ve manevi tazminat davalarında, haksız eylemin aynı zamanda suç oluşturması durumunda uygulanacak uzamış (ceza) zamanaşımının başlangıcı, 765 sayılı (eski Türk Ceza Kanunu’nun 103.maddesine ve 5237 sayılı (yeni) Türk Ceza Kanunu’nun 66.maddesi 6.bendine göre belirlenecektir.

Öğretide ve Yargıtay kararlarında BK.60/2’deki (TBK.m.72/1,c.2’deki) ceza zamanaşımının başlangıcı konusunda şöyle denilmektedir : Ceza zamanaşımının başlangıcı TCK.m.103 (yeni 5237 TCK.m.66/6) gereğince saptanmalı ve “eylemin işlendiği gün” olmalıdır. BK. m.60/1’deki (TBK.m.72/1’deki) “zararı ve sorumluyu öğrenme” günü başlangıç alınmaz. Çünkü ceza davası zamanaşımı, suç sayılır eylemin işlendiği günden işlemeye başlar. Öte yandan, suç tarihi değil de, zararı ve sorumluyu “öğrenme” günü başlangıç alınırsa, ceza davası zamanaşımı dolduktan sonra, hukuk davasında bu süreden yararlanılamaması gibi ters bir durum ortaya çıkar ve bu durum BK.m.60/2’nin (TBK.m. 72/1.c.2’nin) amacına aykırı düşer. Bu nedenlerle, ceza zamanaşımını TCK.m.103 yeni TCK.m.66/6) uyarınca **“olay gününden”** veya **“eylemin tamamlandığı günden”** başlatmak bir zorunluktur.²⁷

765 sayılı (eski) Türk Ceza Kanunu 103.madde metni şöyledir : “Zamanaşımının başlangıcı, tamamiyle işlenmiş suç ve kabahatler hakkında, eylem gününden ve teşebbüs olunan veya tamamlanamayan suçlar hakkında son eylemin işlendiği tarihten, süregelen ve

²⁵ YKD.1982/6-763

²⁶ Yukarda ceza davası zamanaşımı sürelerini incelerken TCK.104. maddesi üzerinde durmuş ve hukuk mahkemelerinde görülen davalarla ilgili Yargıtay kararlarından örnekler vermiştik.

²⁷ A. Kılıçoğlu, agm. sf. 216- Karacabey, agm. 2. Bölüm, sf. 86- Oğuzman/ Öz,age., 2000 baskı, sf. 526- Tekinay/Akman/Burcuoğlu/Altop, age, sf. 725 - Yarg.4. HD. 01.11.2001 gün 5890-10660 sayılı kararı (YKD. 2002/2-191) – 4.HD.08.02.2001, 2000/10130 – 2001/1231 (Yargı D.2001/9-66)

zincirleme suçlar hakkında dahi süregelmenin ve zincirleme eylemlerin bittiği günden başlar.”²⁸

5237 sayılı (yeni) Türk Ceza Kanunu 66.maddesi 6.bendinde de ceza davası zamanaşımının başlangıcı şöyle düzenlenmiştir:

“Zamanaşımı, tamamlanmış suçlarda suçun işlendiği günden, teşebbüs halinde kalan suçlarda son hareketin yapıldığı günden, kesintisiz suçlarda kesintinin gerçekleştiği ve zincirleme suçlarda son suçun işlendiği günden, çocuklara karşı üstsoy veya bunlar üzerinde hüküm ve nüfuzu olan kimseler tarafından işlenen suçlarda çocuğun onsekiz yaşını bitirdiği günden itibaren işlemeye başlar.”

Her iki yasa hükmüne göre, tazminat davalarında BK.m.60/2.(TBK.m.72/1,c.2) gereği uygulanacak uzamış (ceza) zamanaşımı :

1. Tamamlanmış suçlarda suçun işlendiği günden,
2. Teşebbüs halinde kalan suçlarda son hareketin yapıldığı günden,
3. Kesintisiz suçlarda kesintinin gerçekleştiği günden,
4. Zincirleme suçlarda son suçun işlendiği günden,
5. Çocuklara karşı üstsoy veya bunlar üzerinde hüküm ve nüfuzu olan kimseler tarafından işlenen suçlarda çocuğun onsekiz yaşını bitirdiği günden işlemeye başlayacaktır.

Şimdi bunları ayrı ayrı inceleyelim.

1- Tamamlanmış suçlarda zamanaşımının başlangıcı

Bir eylemin maddi ve manevi unsurları gerçekleşince suç tamamlanmış olur. Başka bir deyişle, eylem ile sonuç aynı anda gerçekleşmişse, suç oluşmuş ve tamamlanmıştır. Örneğin, öldürme suçlarında ölüm hemen gerçekleşmişse, zamanaşımı olay gününden işlemeye başlayacaktır.

Bununla birlikte, eylem ile sonucun aynı anda gerçekleşmediği durumlar da vardır. Örneğin TCK. 81-82.maddelerindeki öldürme suçlarında ölüm olayı, eylemden hemen sonra değil de, belli bir süre geçtikten sonra gerçekleşmişse, bu durum eylemin “tamamlanmış suç” niteliğini değiştirmez. Daha somut bir anlatımla, trafik kazasında ağır yaralanan kişi hemen değil de, birkaç gün sonra ölmüşse, zamanaşımının başlangıcı, ölüm günü değil, trafik kazasının meydana geldiği gün olacaktır.

Ancak buna karşı çıkılmakta; tamamlanmış suçlarda zamanaşımının işlemeye başlayacağı gün konusunda değişik ve bize göre haklı görüşler ileri sürülmekte; eğer suçun doğurduğu sonuç, eylemden ayrılabilen bir niteliğe bürünmüşse, zamanaşımının başlangıcı, eylem günü değil, eylemin doğurduğu sonucun ortaya çıktığı gün olmalıdır, denilmektedir.

Örneğin, kasıtlı suçlarda öldürme amaçlı saldırı, ölüm sonucunu hemen doğurmayıp saldırılan kişi birkaç gün sonra, hattâ uzun bir tedavi evresi geçirdikten sonra ölmüşse, zamanaşımı süresinin, öldürücü darbenin alındığı günden değil, ölüm gününden işlemeye başlamasının daha doğru olacağı savunulmakta; kimi durumlarda, eylem ile sonuç arasında çok uzun bir süre olabileceği, bu gibi durumlarda da zamanaşımı eylem gününden başlatıldığında, daha sonuç meydana gelmeden zamanaşımının dolması gibi bir tehlikeyle karşılaşılacağı, bunun ise haksızlığa yol açacağı söylenmektedir. Buna şöyle bir çarpıcı örnek verilmekte; öldürücü darbeyi alan mağdur bitkisel hayata girmiş olup da ölüm yıllar

²⁸ Yarg. 9.CD.7.2.2002 gün 119-261 sayılı kararı :” TCK. nun 383. maddesinde belirtilen suçta umumi tehlike yaratan tahribat ve musibat halinin oluştuğu an suç tarihi olup, zamanaşımı süresinin bu tarihten başlaması gerekir.” (YKD.2002/7-1118) Yarg. 4. HD. 6.7.1988, 2801-6928 “Ceza zamanaşımı başlangıcı “tamamen icra olunmuş cürüm ve kabahatler için” fiilin vukuu günüdür – 4. HD. 14.9.1987, 2641-6505 “Ceza zamanaşımı eylem gününden işlemeye başlar.” – 4.HD. 15.10.1985, 6799-8233 “Ceza zamanaşımı olay gününden işlemeye başlar. Ne var ki, BK. 130 hükmüne zamanaşımının başladığı gün hesaba katılmaz.” (Karahasan, age., sf. 1069-1078)

sonra gerçekleşmişse; zamanaşımının artık, suçun işlendiği günden değil, ölüm gününden işletilmesi gerekir, denilmektedir.²⁹

Taksirli suçlarda da aynı durumlar söz konusudur. Çoğu kez trafik kazalarında ağır yaralanmalar, uzun bir koma evresinden sonra ölümle sonuçlanmaktadır. Burada da bizce, eylem günü değil, ölüm günü uzamış (ceza) zamanaşımının işlemeye başlayacağı gün olmalıdır. Çünkü, çarpma sonucu ağır yaralanan kişi ölmeyip kurtulursa, sanık TCK.89. maddesine göre, ölürse TCK.85.maddesine göre yargılanıp cezalandırılacaktır. Bunun için de “sonuç” ortaya çıkmalıdır. Sonuç ortaya çıkmadan da suçun “tamamlanmış” olduğundan söz edilememek gerekir. O halde, zamanaşımının ölüm gününden işletilmesi daha doğrudur.

Taksirli suçlar konusunda daha da ilginç ve çarpıcı bir örnek verilmektedir. Şöyle ki: Suç oluşturan eylemler, bazı durumlarda, uzun yıllar sonra yargılamayı ve cezalandırmayı gerektirebilir. Örneğin, ülkemizde geçerli inşaat standartlarına uygun yapılmayan binaların, yapıldıktan yıllarca sonra meydana gelen depremde yıkılıp bir çok kişinin ölmesine ve yaralanmasına sebep olması gibi durumlarda, ceza davası zamanaşımı süresini sonucun meydana geldiği günden başlatmak daha doğru olacaktır. Konuyla ilgili Yargıtay 4.Ceza Dairesi'nin 16.06.2003 gün E.2002/1826-K.2003/5970 sayılı bozma kararında: “sanıkların eylemlerinin sübutu halinde 765 sayılı TCK 383/2.maddesindeki suçu oluşturacağı, suç tarihinin de depremin meydana geldiği 17.08.1999 tarihi olup, anılan yasanın 102/4. ve 104/2. maddelerinde belirlenen zamanaşımının gerçekleşmediği gözetilip yargılamaya devamla sonucuna göre bir karar verilmesi gerekirken, suç vasfında yanılığa düşülerek kamu davasının zamanaşımı nedeniyle kaldırılmasına karar verilmesi kanuna aykırıdır” denilmiştir.³⁰

“Türk Ceza Kanunu’nda zamanaşımına ilişkin düzenleme icrai suçlarla birlikte “ihmalî suçları”da kapsamaktadır. İhmalî suçlarda zamanaşımı süresi, failin kendisinden bekleneni yapmaması ile işlemeye başlayacaktır. Örneğin TCK 257/2.maddesinde düzenlenen “görevi ihmal” suçu, Türk Ceza Kanunu anlamında kamu görevlisi olan bir kimsenin görevini yapmaması ile gerçekleşmiş olduğundan, zamanaşımı süresi de bu günden (görevin ihmal edildiği günden) işlemeye başlayacaktır.

Belli bir sonucun öngörüldüğü ihmalî suçlarda (ihmal suretiyle icra, görünüşte ihmalî suçlarda) ise zamanaşımı süresi, diğer ihmalî suçlarda olduğu gibi işleyecektir. Yani ihmal sebebiyle meydana gelen sonuçtan başlayarak süre işleyecektir. Örneğin, hemşirenin bakmakla yükümlü olduğu ağır hastaya ilaçlarını vermeyi ihmal ederek ölümüne neden olması durumunda zamanaşımı süresi, ilâcın verilmediği günden değil, ölüm gününden işlemeye başlayacaktır.”³¹

Ülkemizde sıkça rastlanan örneklerden biri de, çoğunlukla trafik kazalarında yaralanan kişilerin tedaviye alınmayıp hastane kapılarından geri çevrilmeleri ya da gerekli bakım ve özenin gösterilmeyip yaralının ölümüne neden olunmasıdır. Bu tür olaylarda da ceza zamanaşımının başlangıcı ölüm günü olacaktır.

2- Teşebbüs halinde kalan suçlarda zamanaşımının başlangıcı

Suç tam ya da eksik kalkışma aşamasında kalmışsa, zamanaşımı son eylem gününden işletilecektir. Örneğin bir öldürme girişimi birkaç kez denenmişse, son girişim gününden sonra zamanaşımı işlemeye başlayacaktır. Suça teşebbüs Yasa'nın 35.maddesinde yer almış olup “Kişi, işlemeyi kastettiği bir suçu elverişli hareketlerle doğrudan doğruya icraya başlayıp da elinde olmayan nedenlerle tamamlayamaz ise teşebbüsten dolayı sorumlu tutulur” denilmiştir.

²⁹ Artuk-Gökçen-Yenidünya, Türk Ceza Kanunu Şerhi, Cilt:2, sf.1729-1734, turhan kitabevi, 2009

³⁰ S.Kaymaz-H.T.Gökcan, 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nda Taksirle Adam Öldürme ve Yaralama Suçları, Ankara 2006, sf.419

³¹ Artuk-Gökçen-Yenidünya, age., sf.1731'den alınmıştır.

3- Kesintisiz suçlarda zamanaşımının başlangıcı

Kesintisiz (süregelen) suçlarda zamanaşımı, kesintinin gerçekleştiği (eylemin son bulunduğu) günden işlemeye başlayacaktır. Örneğin, TCK. m.109'daki kişiyi özgürlüğünden yoksun bırakma suçu kesintisiz suçlardandır. Bu tür suçlarda sonuç uzar ve belli bir zamana yayılır. Kişinin özgürlüğüne kavuşma anı, başka bir deyişle eylemin sona erdiği gün zamanaşımının başlangıcı olur.³²

Bir başka örnek: Komşu binaya zarar veren kazı çalışması sürerken zamanaşımı işlemeyecek, durdurulduğu günden zamanaşımı işlemeye başlayacaktır.

4- Zincirleme suçlarda zamanaşımının başlangıcı

Zincirleme suçlarda son suçun işlendiği günden zamanaşımı işlemeye başlayacaktır.

Örnek: Somut olayda, Devlet Hastanesi sayman mutemedi olan sanık, çeşitli tarihlerde hastalardan makbuz karşılığı tahsil ettiği parayı zimmetine geçirmiştir. Sanık, aynı suç işleme kararı altında çeşitli günlerde tahsil ettiği paraları mal edinmiş ve fiilini zincirleme biçimde sürdürmüştür. Sanığın eylemi müteselsil (zincirleme) zimmet suçunu oluşturmaktadır. Kural olarak her eylem bağımsız bir suçtur. Yasa koyucu bu kuralın istisnası olarak müteselsil suçu (zincirleme suçu) kabul etmiş; bir suç işlemek kararının icrası cümlesinden olarak, kanunun aynı hükmünün çeşitli zamanlarda birkaç defa ihlal edilmesini, bir suç saymıştır. Birleşen ve tek suç sayılan her eylem başlı başına bir suç oluşturmakta; fakat TCK.nun 80. maddesi (5237 TCK.m.43) gereğince bir suç sayılma nedeniyle fail, bir kez cezalandırılmakta ve cezası arttırılmaktadır. Bu nedenle zincirleme suçlarda, suç tarihi teselsülün sona erdiği tarihtir. Diğer bir anlatımla müteselsil (zincirleme) suçlarda suç, teselsülün sona erdiği tarihte tamamlanmaktadır. Bu nedenle, TCK.103.maddesi (5237 TCKm.66/6) gereğince müteselsil (zincirleme) suçlarda zamanaşımı, teselsülün sona erdiği (son suçun işlendiği) günden işlemeye başlayacaktır.³³

5- Ceza zamanaşımının başlangıcına ilişkin Yargıtay kararları

Haksız eyleme dayalı tazminat davalarında Borçlar Kanununun 60/1. maddesine göre öngörülen zamanaşımı süresi bir yıldır. Yine borçlar Kanununun 60/2. maddesinde eylem aynı zamanda ceza hukuku alanında da bir suç oluşturuyorsa o suç için öngörülen ceza zamanaşımı süresi uygulanır. Bu süresinin başlangıç tarihi ise TCK 103. maddesine göre olayın gerçekleştiği tarihtir.

HGK. 02.07.2003, E. 2003/4-467 - K.2003/460

TCK.103. maddesine göre: 1.Tamamen icra olunmuş suçlarda fiilin işlendiği tarihten, 2.Teşebbüs olunan veya icra ve ikmal olunamayan cürümler hakkında son fiilin işlendiği tarihten, 3.Mütemadi ve müteselsil cürümlerde ise temadi ve teselsülün bittiği günden başlayan dava zamanaşımı süresi, hiçbir engelle karşılaşmadığı takdirde, suçun gerektirdiği cezaya göre değişen sürelerin dolması ile tamamlanarak, sonuç ve etkilerini doğurur. Bununla birlikte, bazı suçlarda fiile veya faile bağlı nedenlerden dolayı kovuşturmaya başlanamaması, soruşturmanın uzaması, yargılamanın sonuçlandırılmaması hallerinde zamanaşımının dolması ve ceza davasının zamanaşımına uğraması mümkündür. Ceza davasının görülebilmesi olanağı bulunmayan bu hallerde zamanaşımının sürdüğünü kabul etmek haksız sonuçlar doğurur. Bu nedenle Ceza Yasaları, dava zamanaşımının bazı nedenlerle hiç işlemeye başlamayacağı veya işlemeye başladıktan sonra devam etmeyerek duracağı halleri hükme bağlamıştır.

CGK.04.05.2004, E. 2004/3-89 - K. 2004/110

Davalı sürücü Türk Ceza Yasası'nın 459/2. maddesi gereğince cezalandırıldığına göre olayda uygulanacak zamanaşımı süresi Türk Ceza Yasası'nın 102/4. maddesinde belirtilen uzamış (ceza) zamanaşımı süresi olan beş yıldır. Bu sürenin başlangıcı ise aynı Yasa'nın 103. maddesine göre olayın gerçekleştiği gündür. Olay 31.10.1993 gününde gerçekleştiğine, eldeki dava 28.10.1998'de açıldığına göre, davanın uzamış (ceza) zamanaşımı süresi içerisinde açıldığı kabul edilerek işin esası incelenmek

³² Ahmet Gündel, Yeni Türk Ceza Kanunu Açıklaması, Ankara 2009, cilt:2,sf.1773

³³ Örnek, Yarg.Ceza Genel Kurulu 20.02.1995 gün E.1995/5-6 K.1995/26 sayılı kararından alınmıştır.

ve varılacak sonuca göre bir hüküm kurulmak gerekirken davanın zamanaşımı yönünden reddedilmiş olması usul ve yasaya uygun düşmediğinden kararın bozulması gerekmiştir.

4.HD.08.12.2005, E.2005/109 - K.2005/13301

Dava konusu haksız eylem olup, davalılar davacılar hakaret etmişler, bu nedenle ceza dosyasında cezalandırılmışlar ve karar Yargıtay onamasından geçerek kesinleşmiştir. Borçlar Kanunu'nun 60/1.maddesindeki haksız eylemlerden kaynaklanan davalar için öngörülmuş zamanaşımı süresi bir yıldır. Yine Borçlar Kanunu'nun 60/2. maddesinde eylem aynı zamanda ceza hukuku alanında da bir suç oluşturuyorsa o suç için öngörülen ceza zamanaşımı süresi uygulanır. Dava konusu eylem için TCK. 102/4. maddesinde belirtilen ceza zamanaşımı (5) beş yıldır. Bu sürenin başlangıç tarihi ise TCK. 103. maddesi hükmüne göre olayın gerçekleştiği tarihtir.

4.HD.08.02.2001, E. 2000/10138 - K. 2001/1232

2918 sayılı KTK. 109/1.maddesinde motorlu araç kazalarından doğan tazminat istemlerinin iki yıl içinde zamanaşımına uğrayacağı düzenlenmiştir. Aynı maddenin ikinci fıkrasında ise, eylemin suç teşkil etmesi durumunda ceza zamanaşımının uygulanacağı öngörülmüştür. Borçlar Kanununun 60/2. maddesinde de eylem aynı zamanda suç oluşturuyorsa o suç için öngörülen ceza zamanaşımı süresi uygulanacağı hükmü yer almıştır. Zararlandırıcı eylemin suç oluşturduğu tartışmasızdır. Bu bakımdan dava konusu eylem için TCK. 102/4. maddesinde belirtilen ceza zamanaşımı süresinin uygulanması gerekir. Bu süre beş yıldır. Bu sürenin başlangıç tarihi ise TCK. 103. maddesi hükmüne göre olayın gerçekleştiği tarihtir.

4.HD.01.11.2001, E.2001/5890 - K.2001/10660

III-CEZA ZAMANAŞIMININ KESİLMESİ

Yukarda da belirttiğimiz gibi, BK. m.60/2'deki (TBK.m.72/1,c.2'deki) zamanaşımı tamamen hukuka ait bir kurum olup, zamanaşımını durduran ve kesen nedenler yönünden BK. 132-137 (TBK.153-158) hükümleri uygulanır.

Buna göre, zamanaşımını kesen nedenler şöyle sıralanabilir :

1- Hukuk mahkemesinde dava açılması ile zamanaşımının kesilmesi

a) Zamanaşımının kesilmesi için dava açılmış olması yeterlidir. Açılan davanın, davalıya duyurulması ve adresine tebligat yapılmış bulunması önem taşımaz.

Dava ne zaman açılmış sayılacaktır.1086 sayılı HMUK.178.maddesinde (6100 sayılı Yeni Hukuk Yargılama Yasası m.118'de) "Dilekçelerin mahkeme kalemine kaydı tarihinde dava açılmış sayılır" denilmiş ise de, maddede tam açıklık bulunmadığından Yargıtay 6.2.1984 gün 1983/7 E. 1984/3 K. sayılı İçtihadı Birleştirme Kararıyla durum aydınlatılmıştır. Buna göre:

"Harca tabi olmayan davalarda, yargıç dava dilekçesini havale tarihinde; harca tabi davalarda ise, harcın ödendiği tarihte dava açılmış sayılır.Ancak, dava dilekçesinin ilgilisi tarafından daha sonraki bir tarihte mahkemenin kalemine verildiği kalemce belgelendirilmiş ise, davanın o tarihte açıldığının kabulü gerekir."

Yineleyelim ki, dava dilekçesi (harçlar ödenip) mahkeme kalemine kaydedildikten sonra bütün sonuçları doğurur, zamanaşımı kesilir; kesilme için ayrıca dava dilekçesinin davalıya ulaşması koşul değildir.

Dava açılması ile dava konusu alacak (hak) için zamanaşımı kesilir. (BK.133/2, TBK.154/2; TTK. 662, EMK.640,701/II,YMK.714,777)

b) Dava, görevsiz veya yetkisiz mahkemede açılmışsa:

Görevsiz veya yetkisiz mahkemede dava açılması ile de zamanaşımı kesilir. Buna karşılık, davacı görevsizlik veya yetkisizlik kararının kesinleşmesinden başlayarak (10) gün içinde görevli veya yetkili mahkemeye başvurmazsa, dava açılmamış sayılır. (1086 sayılı HMUK.193/4) Bu süre yeni 6100 sayılı Hukuk Yargılama Yasası'nın 20'nci maddesinde "iki hafta" biçiminde düzenlenmiştir. Bu durumda görevsiz veya yetkisiz mahkemede dava açılması ile gerçekleşen zamanaşımı kesilmesi de hükümsüz olur. Ancak bu arada

zamanaşımı süresi dolmuş ise, davacı, yeni dava açmak için, BK.m.137'deki (TBK. m.158'deki) (60) günlük ek süreden yararlanır.

c) Davanın açılmamış sayılmasında:

Alacaklı borçluya karşı dava açarak zamanaşımını kestikten sonra, davasını izlemez ve HMUK.gereğince davanın açılmamış sayılmasına karar verilirse, zamanaşımı kesilmemiş sayılacaktır. HMUK.409. maddesine (yeni 6100 sayılı HYY.150.maddesine) göre dava yenileninceye kadar işlemde kaldırıılır. Bu durumda taraflar son işlem tarihinden başlayarak üç ay içinde dosyayı yenileyebilirler. Üç ay geçtikten sonra artık dosya yenilenemez ve mahkeme davanın açılmamış sayılmasına karar verir. Dava açılmamış sayıldığına göre BK.133/2 (TBK.154/2 gereğince davanın açılmasına bağlanan zamanaşımının kesilmesi gerçekleşmemiş olur. Açılmamış sayılmasına karar verilen dava yok hükmündedir, hiçbir hukuksal sonuç doğurmaz.

d) Hasımda yanılmada :

Dava açılması ile zamanaşımı, dava konusu hak için, yalnız dava dilekçesinde davalı olarak gösterilen kişi hakkında kesilir. (Tam zincirleme sorumlular hakkında kesilmesi ayrı hükümdür.) Dava dilekçesinde yanlış hasım gösterildiği için dava sıfat yokluğundan reddedilirse, 1086 sayılı Yasa'da özel bir hüküm bulunmadığından, davacı gerçek hasıma (davalı sıfatını sahip kişiye) karşı açacağı yeni davada, yanlış hasıma karşı açtığı yanlış davadaki zamanaşımı süresinden yararlanamıyordu. Yeni 6100 sayılı Yasa'da buna hakça bir çözüm getirilmiştir. Yeni Hukuk Yargılama Yasası'nın 124.maddesinin 3. ve 4.fıkralarında bazı koşullarda, yanlış hasıma açılan davanın reddedilmeyip, hasım (taraf) değiştirilmesine olanak tanınmıştır.

124.maddenin 3.fıkrasına göre: "Maddi bir hatadan kaynaklanan veya dürüstlük kuralına aykırı olmayan taraf değişikliği talebi, karşı tarafın rızası aranmaksızın hâkim tarafından kabul edilir."

4.fıkraya göre de: "Dava dilekçesinde tarafın yanlış veya eksik gösterilmesi kabul edilebilir bir yanılığa dayanıyorsa, hâkim karşı tarafın rızasını aranmaksızın taraf değişikliği talebini kabul edebilir."

Yeni Yasa'nın bu maddelerine göre, dava başlangıçta yanlış hasıma karşı açılmış da olsa, zamanaşımı dava açıldığı tarihte kesilmiş olur ve değiştirilen veya sonradan eklenen taraflara karşı da kesilme geçerliğini korur.

e) Yanlış yazılan ad ve unvan :

Dava dilekçesinde davalının yanlış yazılan ad ve ünvanı nedeniyle dava reddedilmeyip (ıslah dahi gerekli olmaksızın) her zaman düzeltilebilir. Bu husus bir Yargıtay kararında şöyle açıklanmıştır : "Maddi hata sonucu yanlış yazılan ad her zaman düzeltilebilir. Bu durum, davanın husumet yönünden reddini gerektirmez."

f) Temsilcide yanılmada:

Bunun gibi, husumetin yöneltmesinde, temsilcide yanılmanın, hukuki yaptırımını hasımda olduğu gibi davanın reddi sonucunu doğurmaz. Bu gibi durumlarda, gerek öğretiler ve gerekse kararlılık kazanmış uygulamaya göre, bir ara kararı ile durum belirtilmeli ve belirlenen doğru ad ve adrese davetiye gönderilerek dava sürdürülmelidir. (HMUK.m.39,73)

g) Ölü kişiye karşı dava açılmasında:

Ölü kişiye karşı veya ölü kişi adına dava açılması ile de zamanaşımı kesilmiş olmaz. Ancak 6100 sayılı yeni Hukuk Yargılama Yasası'nın yukarıda açıklanan 124.maddesi 3.fıkrasına ilişkin gerekçede açıklandığı üzere, belli koşullarda (bilgi eksikliği, yanılma, vekilin asıl tarafı gibi davranması, kısa bir süre önce taraf olan kişinin ölmesi gibi durumlarda) yanlışlıkla ölü kişiye karşı dava açılmışsa ve dürüstlük kuralına aykırı bir durum yoksa, ortaya çıkan dava ilişkisi nedeniyle daha üstün bir yarar dikkate alınarak, yargılamaya

gerçek tarafla devam edilebilir. Böyle bir durumda, karşı tarafın onayı aranmadan yargıcın kabulüyle yeni tarafa karşı davaya devam edilecek; zamanaşımı davanın ilk kez (ölü kişiye karşı) açıldığı tarihte kesilmiş olacak ve bunun etkisi mirasçılar üzerinden sürdürülecektir.

Bu konuda sık rastlanılan bir örnek, trafik kazalarında ruhsatnamede ve trafik sicilinde adı yazılı bulunan araç sahibine karşı dava açılmasıdır. Kaza meydana geldiği tarihten çok önce araç sahibi (işleten) ölmüşse, davacıların bunu bilmeleri olanaksızdır; bilecek durumda oldukları da söylenemez. Bugüne kadar olan uygulamada “ölü kişiye karşı dava açılmaz” denilerek dava reddediliyor, mirasçılara karşı davanın sürdürülmesi olanağı tanınmıyordu. Bu yüzden haksız eylemden zarar görenler mirasçılara karşı yeni bir dava açmak zorunda kalıyorlardı. Artık 6100 sayılı yeni Yasa'nın 124.maddesi 3.fıkrasının sağladığı olanakla, dava, bilmeden (ölü kişiye karşı da) açılmış olsa, zamanaşımı kesilecek ve mirasçılara tebliğat yapılarak davaya devam olunacaktır.

2- Ceza mahkemesinde tazminat istenmesi durumunda

Uygulamada pek başvurulmamakla birlikte, kimi zaman ceza davasına katılıp maddi ve manevi tazminat istenebilmektedir. Böyle bir yola başvurulduğunda da “istek tutarı” ile sınırlı olarak zamanaşımı kesilecektir. Genellikle Ceza mahkemeleri tazminat konusunda bir karar vermemekte ve zarar görenin hukuk mahkemesine başvurabileceğini belirtmekle yetinmektedirler.

Ceza davasının mahkumiyetle sonuçlanması veya kanıt yetersizliğinden aklama kararı verilmesi durumunda, zarar gören, hukuk mahkemesinde açacağı tazminat davasında, uzamış (ceza) zamanaşımından yararlanabilecektir.

3- Ceza davasının zamanaşımı nedeniyle ortadan kaldırılması durumunda

Ceza davasının, zamanaşımı nedeniyle ortadan kaldırılması durumunda, hukuk mahkemesinde açılacak tazminat davasının bağlı olacağı zamanaşımı süresi, iki ayrı duruma göre, şöyle olacaktır :

a) Eğer zarar gören, ceza davasına katılmamış veya katılıp da kişisel hak (tazminat) istememiş ise, süresi dolmuş olan ceza davası zamanaşımından yararlanması artık olanaksızdır. Böyle bir durumda, olay doğrudan haksız eylem ise BK. m.60/1'deki bir yıllık süre (TBK.m.72/1'deki iki yıllık süre), trafik kazası ise KTK. m. 109/1'deki iki yıllık süre söz konusu olacak ve bu süreler “zararı ve tazminat sorumlularını öğrenme” gününden işlemeye başlayacaktır. Veya işlemeye başlamış olup da süreler dolmuş ise, zarar gören (davacı), davalının zamanaşımı savunmasıyla hak kaybına uğrayacaktır.

b) Eğer zarar gören, kişisel hak istemiyle ceza davasına katılmış ve bu dava zamanaşımı nedeniyle ortadan kaldırılmış ise, ceza hakiminin buna ilişkin kararı ile kesilen zamanaşımı yeniden işlemeye başlayacağından, hukuk mahkemesinde tazminat davası açılabilir.³⁴

4- Ortaklaşa ve zincirleme sorumlulukta zamanaşımının kesilmesi

a) 818 sayılı Borçlar Kanunu'na göre:

Birden çok kimseler birlikte ve ortaklaşa kusurlarıyla bir zarara neden olurlarsa, zarar görene karşı sorumlulukları, tek hukuksal nedene dayanır ve **tam zincirleme sorumlu** olurlar. (BK. m.50) Zarar gören, zararının tümünü zincirleme sorumluların yalnız birinden isteyebileceği gibi, hepsine karşı açacağı tek dava ile de isteyebilir. (BK.m.142)³⁵

Birden çok kimseler, ortaklaşa kusurlarıyla değil de, değişik nedenlerle, aynı yasa veya değişik yasa hükümlerine göre sorumlu olurlarsa, buna da **eksik zincirleme sorumluluk** adı verilir. (BK.m.51) Burada da zarar gören, BK.142.maddesi hükmünden yararlanarak,

³⁴ Karahasan,a.g.e., sf. 492-493

³⁵ Yarg. HGK. 24.6.1983, 1981/9-533 E. 1983/724 K. (YKD.1984/6-839) ve HGK. 15.05.1996, 1996/21-104 E. 1996/341 K. (Yasa, 1996/7-1110, no: 413) – 4.HD. 30.09.1997,4351-8967 (Yasa, 1998/2-207, no:68) – M. Yaşar Aygün, Haksız Eylemlerde Tam Zincirleme Sorumluluk ile Eksik Zincirleme Sorumluluk, Yargıtay Dergisi. C. IV., Ekim 1978 ve C.V, Ocak 1979)

zincirleme borçluların birinden veya hepsinden zararın tamamını isteyebilir. Ancak, yasanın 141. maddesine göre, eksik zincirleme sorumlulukta (m.51), tam zincirleme sorumluluktan farklı olarak (m.50), zarar gören, zincirleme ödetme isteğinden yararlanmakta özgür kılınmış olup, onun bu hakkı kullanmaması durumunda, yargıcın bunu doğrudan gözönüne alarak zincirleme sorumluluk kurallarını uygulama olanak ve yetkisi bulunmamaktadır.

Tam zincirleme sorumlulukta, birden çok kişilerin ortak “kusurlu” eylemleri sözkonusudur. Örneğin, iki aracın çarpışması olayında sürücülerin sorumlulukları aynı nedenlere ve aynı hukuksal temellere dayanır. (m.50)³⁶

Eksik zincirleme sorumlulukta ise, adam kullananın sorumluluğu ile çalıştırdığı kişinin haksız eyleminden dolayı sorumluluğu, farklı nedenlere ve ayrı hukuksal temellere dayanır. (m.51)

Adam kullananın (çalıştırının) “eksik zincirleme” sorumluluğunun ayrığı, 2918 sayılı Karayolları Trafik Kanunu olup, işleyen ve diğerleri için “tam zincirleme sorumluluk” kuralı benimsenmiştir.³⁷ Yasanın 85/son maddesine göre :“işleyen, sürücü ve yardımcılarının kusurundan kendi kusuru gibi sorumlu” olup, 88. madde nedeniyle dayanışmalı sorumlular arasında sigortacı da yer almış, yasanın çeşitli maddelerinde motorlu araçlarla ilişkilendirilenlerin tümü “işleyen” sayılmış; zamanaşımı ile ilgili 109. maddenin 3. fıkrasında “Zamanaşımı tazminat yükümlüsüne karşı kesilirse, sigortacıya karşı da kesilmiş olacağı gibi, sigortacı bakımından kesilen zamanaşımı, tazminat yükümlüsü bakımından da kesilmiş sayılır.” denilmiştir.³⁸

b) 6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu’na göre:

Önceki Yasa’daki tam teselsül (m.50) ve eksik teselsül (m.51) ayrımı kaldırılarak her iki teselsül durumu bir bütün olarak değerlendirilmiş ve aynı hükümlere tabi tutulmuştur.

Yeni Yasa’nın 61.maddesine göre:

“Birden çok kişi birlikte bir zarara sebebiyet verdikleri veya aynı zarardan çeşitli sebeplerden dolayı sorumlu oldukları takdirde, haklarında müteselsil sorumluluğa ilişkin hükümler uygulanır.”

Yasa’nın bu hükmüne göre, tam ve eksik teselsül ayrımı yapılmaksızın, sorumlulardan biri hakkında dava açılması durumunda, diğer sorumlular hakkında da zamanaşımı kesilmiş olacaktır. 86098/m.154/1) Böyle bir durumda, dava edilmeyen diğer sorumlular, kendi zamanaşımı sürelerinin kesilmemiş olduğu ve sürenin dolduğu savunmasını yapamazlar.

Alacaklının yalnızca bir borçlu hakkında dava açması veya icra kovuşturması yapması durumunda, hem o borçlu için (TBK.154/2) ve hem de öteki bütün borçlular için (TBK.155/1) zamanaşımı kesilmiş olur.

Yeni Yasa’nın 155.maddesinde şöyle denilmiştir:

“Zamanaşımı müteselsil borçlulardan veya bölünemeyen borcun borçlularından birine karşı kesilince, diğerlerine karşı da kesilmiş olur.

Zamanaşımı asıl borçluya karşı kesilince, kefile karşı da kesilmiş olur.

Zamanaşımı kefile karşı kesilince, asıl borçluya karşı kesilmiş olmaz.”

5- Zincirleme kazalar

Zincirleme sorumlular ile zincirleme kazalar karıştırılmamalıdır. Çünkü, zincirleme kazalarda, her kaza, kendi içinde değerlendirilir. Buna göre, bir önceki kaza, bir sonraki kaza

³⁶ Yarg. 4. HD. 4.11.1986, 6633-7528 (Yasa, 1987/6- 878, no:344) – Yarg. 11. HD. 01.10.1992, 91/2392-92/9394 (YKD. 1992/12-1877)- Yarg. 4. HD. 30.09.1997, 4351-8967 (Yasa, 1998/2-207, no: 68) – Yarg.11. HD.27.04.1989, 88/5361 –89/2636 (Yasa, 1990/6-874, no:338)- Yarg. 9.HD. 26.05.1988,6120-5838 (Arşiv)

³⁷ Yarg. 4. HD. 3.4.2001 gün 12549-3270 sayılı kararı : “2918 sayılı Kanun uyarınca, motorlu aracın neden olduğu zararlarda işleyen sorumludur. Bu hüküm BK.55. maddesine göre daha özel bir nitelik taşır.” (YKD.2002/1-27)

³⁸ Yarg. 19.HD. 2.4.1993, 92/8679 – 93/2410 (YKD.1993/11-1702)

ile ilişkilendirilmekle birlikte, her iki kazayı yapanların sorumlulukları “ortaklaşa ve zincirleme” değildir.³⁹

6- Trafik kazalarıyla ilgili davalarda,zamanaşımı,tüm sorumlular hakkında kesilir

Genel olarak BK.55'deki (TBK.66'daki) adam çalıştırandan farklı olarak, 2918 sayılı KTK.nun 85/son, 88. ve çeşitli maddeleri ile zamaşaşımı hakkındaki 109. maddenin 3.fıkrasına göre, işletenler ile sigortacının sürücü ile birlikte “tam zincirleme sorumlu” sayıldıklarını, bunlardan biri hakkında kesilen zamaşaşımının tümü hakkında da kesilmiş olacağını yukarda belirtmiştik.

7- Trafik kazalarıyla ilgili davalarda, zamaşaşımı, tüm sorumlular hakkında kesilir

Genel olarak BK.55'deki (TBK.66'daki) başkalarını çalıştıranlardan farklı olarak, 2918 sayılı KTK.nun 85/son, 88. ve çeşitli maddeleri ile zamaşaşımı hakkındaki 109.maddenin 3.fıkrasına göre, işletenler ile sigortacının sürücü ile birlikte “tam zincirleme sorumlu” sayıldıklarını, bunlardan biri hakkında kesilen zamaşaşımının tümü hakkında da kesilmiş olacağını yukarda belirtmiştik.

V- UZAMIŞ (CEZA) ZAMAŞAŞIMININ SONA ERMESİ

Hukuk mahkemelerinde eylemi işleyene ve özel yasalardaki hükümler gereği malca (kusursuz) sorumlu kişilere karşı açılan maddi ve manevi tazminat davalarında, haksız eylem aynı zamanda suç oluşturmakta ise, Borçlar Kanunu m.60/2. TBK.m.72/1,c.2) uyarınca uygulanacak uzamış (ceza) zamaşaşımı süresinin dolması durumunda ne gibi sonuçlar ortaya çıkacağını inceleyelim.

Bilindiği gibi, 818 sayılı BK. 60.maddesi 1.fıkrasına ve yeni 6098 sayılı TBK 72.maddesi 1.fıkrası 1.cümlesine göre tazminat isteme hakkı, “zarar görenin, zararı ve tazminat yükümlüsünü **öğrendiği** günden başlayarak **bir yıl** (yeni yasada **iki yıl**) ve zararı doğuran **eylemin işlendiği** günden başlayarak **on yıl**” geçmekle zamaşaşımına uğrayacak; 1.fıkra 2.cümleye göre de haksız eylem aynı zamanda suç oluşturuyorsa açılan tazminat davasına uzamış (ceza) zamaşaşımı süresi uygulanacaktır. Burada çeşitli olasılıklar üzerinde duralım:

1- Öğrenme olgusu gerçekleşmiş olup, ceza zamaşaşımı da dolmuşsa

Eğer, BK.60.(TBK.72.) maddesi 1.fıkrasındaki bir yıllık (yeni yasada iki yıllık) sürede ve en geç on yıllık süre sona ermeden “**öğrenme olgusu**” gerçekleşmişse, uzamış (ceza) zamaşaşımı dolduktan sonra, artık dava bütünüyle zamaşaşımına uğramış olacak, dava reddedilecektir.

2- Ceza zamaşaşımı dolmuş olup da, henüz “öğrenme olgusu” gerçekleşmemişse

Uzamış (ceza) zamaşaşımının başlangıcı, 5237 sayılı TCK.66/6.maddesi (eski 765 sayılı TCK.103.maddesi) gereği tamamlanmış suçlarda ve kural olarak “suçun işlendiği gün” olmasına göre, bu günden başlayarak ceza zamaşaşımı süresi dolmuşsa; buna karşılık Borçlar Kanunu m. 60/1'deki ‘yeni TBK.72/1'deki) “**öğrenme olgusu**” henüz gerçekleşmemişse, böyle bir durumda artık uzamış (ceza) zamaşaşımından yararlanma söz konusu olamayacak; davacı “öğrenme” gününden başlayarak (1) yıl ve yeni yasaya göre (2) yıl içinde (öznel süre) dava açabilecek; ancak (10) yıllık süreyi (nesnel süre) geçirmişse, zamaşaşımı nedeniyle

³⁹ Yarg. 19.HD. 19.3.1993, 92/7821-93/2193 (YKD. 1993/9-1382) - Yarg. 4. HD. 29.5.2001gün 1994-5661 sayılı kararında :”Kazanın üç aracın çarpışması sonucu meydana geldiği anlaşıldığı takdirde, Mahkemece eylemin aynı anda mı, yoksa iki aşamalı mı oluştuğu araştırılmalı; olay aynı anda meydana gelmişse zincirleme sorumluluğa; iki aşamalı meydana gelmişse her olayın oluş biçimine ve buna bağlı olarak her davalının kusur durumuna ve meydana gelen zararın kapsamına göre ayrı ayrı sorumluluğa karar verilmelidir. (YKD. 2001/12-1827)

dava hakkı kalmayacaktır. Kuşkusuz, bu (10) yıllık süre de geçtikten sonra dava açılmış olup da, davalı zamanaşımı savunmasında bulunmamışsa, yargıç bunu doğrudan dikkate alma (zamanaşımı nedeniyle davayı reddetme) hak ve yetkisine sahip olmadığından, zamanaşımı gerçekleşmiş olmasına karşın, dava sürdürülecek ve hüküm verilecektir.

Beşinci Ayrım

CEZA ZAMANAŞIMININ “MALCA” SORUMLULARA (KUSURSUZ SORUMLULARA) UYGULANMASI

I- GENEL OLARAK

Doğrudan haksız ve suç sayılır eylemi işlememekle birlikte, yasa gereği ya da çalıştırdıkları kişilerden dolayı sorumlulukları nedeniyle tazminat ödemekle yükümlü tutulanlara “kusursuz sorumlu” ve sorumluluğun türüne “kusura dayanmayan sözleşme dışı sorumluluk” denilmekte ise de, uygulamada ödeyecekleri tazminat miktarı, çalıştırdıkları ve eylemlerinden sorumlu oldukları kişilerin “kusur” oranlarına göre belirlenmektedir.

BK.60/2.maddesindeki (TBK.m.72/1,c.2’deki) uzamış (ceza) zamanaşımı sürelerinin “kusura dayanmayan sözleşme dışı sorumluluk”lara ve başkalarını çalıştıran “malca” sorumlulara uygulandığı pek az yer vardır.

Bunlardan birincisi, 2918 sayılı Karayolları Trafik Kanunu’nun 109/2.maddesidir. Yasanın 85.maddesine göre “**motorlu araç işletenler ile motorlu aracın işletilmesine doğrudan veya dolay olarak katılan gerçek veya tüzel kişiler**, sürücü ve yardımcılarının kusurundan kendi kusurları gibi sorumlu” olduklarından, **sigortacı** da işletenin sorumluluğunu belli bir oranda üstlenmiş bulunduğundan, haklarında açılacak maddi ve manevi tazminat davalarında **uzamış (ceza) zamanaşımı** süreleri uygulanır.

Uzamış (ceza) zamanaşımının malca sorumlu olanlara uygulanabildiği ikinci yer, 4925 sayılı Karayolu Taşıma Kanunu’nun 24.maddesidir. Buna göre, (aynı zamanda 2918 sayılı KTK’na göre motorlu araç işleten durumundaki) **taşımacılara ve taşıma faaliyetine katılan gerçek veya tüzel kişilere** de uzamış ceza zamanaşımı süreleri uygulanır.

Uzamış ceza zamanaşımının “malca” sorumlu **tüzel kişilere** uygulanabildiği bir başka yer, 6762 sayılı Türk Ticaret Kanunu’nun “**haksız rekabete**” ilişkin 65.maddesinin son cümlesidir.(Yeni 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu 63.maddesi) Buna göre: “Tüzel kişilerin işleri görülürken haksız rekabette bulunmuş olup da, tüzel kişi adına hareket etmiş veya etmesi gerekmiş olan **organların eylemleri aynı zamanda suç oluşturuyorsa**, ceza zamanaşımı süresi tüzel kişiye karşı, haksız rekabet nedeniyle açılan tazminat davalarında da uygulanır. Çünkü, organların suç sayılır eylemleri tüzel kişileri doğrudan doğruya tazmin yükümlüsü yapar.

Uzamış (ceza) zamanaşımının, bazı koşullarda, “malca” sorumlulara ve tüzel kişilere uygulanabildiği bir başka düzenleme de, yürürlükten kalkmış olan eski 765 sayılı Türk Ceza Kanunu’nda bulunuyordu. Yasanın 465. maddesine göre “Bir kimsenin veya bir şirketin hizmetinde bulunanlar tarafından görev ve hizmet sırasında işlenen TCK.455-459. maddelerindeki suçlardan dolayı hükmedilecek tazminattan o kimse ve şirket malca sorumlu” tutulabilmekte; Yasanın bu hükmüne göre, suç sayılır eylemi işleyen “çalışanlar” ile malca sorumlu “çalıştıran” gerçek ve tüzel kişiler hakkında aynı zamanaşımı (**uzamış ceza zamanaşımı**) süresinin uygulanabilmekte idi. Ne yazık ki, 5237 sayılı Yeni Türk Ceza Kanunu’nda eski 465.madde benzeri bir hükme yer verilmemiştir. Tasarılar hep kapalı kapılar ardında, dar bir çevrede hazırlandığı; yeterince tartışmaya açılmadığı ve özellikle

uygulayıcıların çektikleri sıkıntılardan habersiz kalındığı için, tazminat davalarının can simidi olan söz konusu madde gözden kaçırılmış ve yeni ceza yasasında yer almamıştır.

Yukarda açıklananların dışında, uzamış (ceza) zamanaşımının “malca” sorumlulara (kusursuz sorumlulara) uygulanabildiği bir başka yer de yoktur. 5237 sayılı (yeni) Türk Ceza Kanunu’nun 20.maddesi 2.fıkrasında “Tüzel kişiler hakkında ceza yaptırım uygulanamaz” denilerek kesin bir sınır çizilmiş; uygulamanın genişletilmesi olanağı özel yasalara kalmıştır.

Aslında Borçlar Kanunu’nun haksız fiillere ilişkin zamanaşımı maddesinde yaşam gerçekleri ve yargı süreci gözetilerek daha uzun bir zamanaşımı süresi (örneğin on yıllık özel, otuz yıllık nesnel süreler) kabul olunduğu takdirde sorunlar bitecektir.

Uzamış (ceza) zamanaşımının bazı durumlarda tüzel kişilere uygulanması pek çok haksızlıkları ortadan kaldıracaktır. Örneğin, Medeni Yasa’nın 50. (eski MK.48) maddesine, Türk Ticaret Kanunu’nun 177/2,219/4, 256, 321/5, 481, 542/2.maddelerine ve Kooperatifler Kanunu’nun 59/3.maddesine göre tüzel kişilerin “**organlarının**” tüzel kişi nam ve hesabına tüzel kişiye çıkar sağlayıcı nitelikteki suç sayılır eylemlerinden dolayı açılacak tazminat davalarında uzamış (ceza) zamanaşımının uygulanması gerekir. Özellikle çevreyi ve doğayı kirleten sanayi kuruluşlarına en ağır ve etkili biçimde ceza yaptırım düşünülmelidir.

Öğretide baskın görüşler tüzel kişilerin ceza sorumluluğu olması gerektiği yönünde olup, “Tüzel kişiler, organlarının suç teşkil eden fiillerinden, bu fiilleri bizzat işlemiş gibi sorumlu olacakları için, Borçlar Kanunu m.60/2 (6098 sayılı TBK.72/1,c.2) hükmünü onlar hakkında uygulamamak için sebep yoktur” denilmektedir.⁴⁰

Aşağıda, “malca”sorumlulara BK.60/2. (TBK.72/1,c.2) maddesindeki uzamış (ceza) zamanaşımının uygulanmasına ilişkin özel yasalardaki hükümler açıklanmıştır.

II-MALCA SORUMLULARA CEZA ZAMANAŞIMININ UYGULANACAĞINA İLİŞKİN ÖZEL YASALARDAKİ HÜKÜMLER

1- 2018 sayılı Karayolları Trafik Kanunu’nun 109/2.maddesi

2018 sayılı KTK.nun 109. maddesi 1. fıkrasında “Motorlu araç kazalarından doğan maddi zararların giderilmesine ilişkin istemler, zarar görenin, zararı ve tazminat yükümlüsünü öğrendiği günden başlayarak iki yıl ve herhalde kaza gününden başlayarak on yıl içinde zamanaşımına uğrar” denildikten sonra, 2.fıkrasında “**Dava, cezayı gerektiren bir eylemden doğar ve ceza kanunu bu eylem için daha uzun bir zamanaşımı süresini öngörmüş bulunursa, bu süre maddi tazminat istemleri için de geçerlidir**” hükmü yer almıştır.

Borçlar Yasası’nın 60/2. maddesine (6098 sayılı TBK.72/1.c.2) koşut ve onunla uyumlu KTK.109/2. maddesinin BK. 60/2. maddesinden (TBK.72/1.c.2’den) ayrı ve daha geniş bir uygulama alanı bulunduğu unutulmamalıdır. Şöyle ki :

a) BK 60/2. TBK.m.72/1.c.2) maddesi yalnızca haksız eylemi işleyenler hakkında uygulanır.

⁴⁰ Prof.Dr. Fikret Eren, Borçlar Hukuku Genel Hükümleri, C.1.sahife 829 - Tekinay Borçlar Hukuku, 1993,sf.725 ve dip no.9/a ‘da : İsviçre Federal Mahkemesinin 8.4.1986 tarihli bir kararında, tüzel kişi organının işlediği suç oluşturan haksız eylem nedeniyle tüzel kişiye karşı açılacak tazminat davalarının da daha uzun süreli ceza zamanaşımı süresine tabi olacağı, zira tüzel kişinin bir parçası olan organın eyleminin doğrudan tüzel kişinin eylemi sayılacağı İsviçre MK. m.54 ve 55’deki gibi başkası için bir eylemin varlığından söz edilemeyeceği ve bu sonucun İsviçre hukukundaki organ kavramına uygun düşeceği” açıklaması yer almıştır.

b) Buna karşılık KTK.109/2. maddesi, yalnızca eylemi işleyenlere (sürücüye ve yardımcılara) değil, yasanın m.85/Son hükmü gereği motorlu aracın işletilmesinden çıkar ve yarar sağlayan **işleten, araç maliki, girişimci, onarımcı, aracı, satıcı** v.b. ile yasanın 88. ve 91. maddeleri ile Sigorta Genel Şartları C.8 (eski 17/2) maddesinde de yinelenildiği üzere **sigortacıya** da uygulanır. Kısaca 2918 sayılı KTK.m.109/2'deki uzamış (ceza) zamanaşımı motorlu araçlarla ilgili tüm sorumlular için geçerlidir.

Bu arada anımsatalım ki, daha önce 2918 sayılı Yasanın 108.maddesinde yer alan ve yalnızca Zorunlu Mali Sorumluluk (Trafik) Sigortasını karşılayan "**Karayolu Trafik Garanti Sigortası Hesabı**"nın yerini, 5684 sayılı Sigortacılık Kanunu'nun yürürlüğe girmesiyle tüm zorunlu sigortaları kapsayan "**Güvence Hesabı**" almış olup, yeni yasanın 14.maddesi 2.fikrasına göre, kazaya karışan aracın kimliğinin saptanamaması, geçerli zorunlu sigortası bulunmaması, poliçeyi düzenleyen sigorta şirketinin iflas etmiş veya ruhsatlarının iptal edilmiş bulunması, çalınma veya gasptan işletenin sorumlu tutulamaması durumlarında, zarar görenler "**Güvence Hesabı**"na başvurabilecekler veya "**Güvence Hesabı**"na karşı dava açabileceklerdir.

İşte Güvence Hesabına başvurma veya dava açma süreleri, 2918 sayılı KTK'nun 109.maddesindeki ve 4925 sayılı Karayolu Taşıma Kanunu'nun 24.maddesindeki zamanaşımı süreleri olacak; ölüm ve yaralanmalarda işletene ve sigortacıya olduğu gibi, Güvence Hesabı'na da **uzamış (ceza) zamanaşımı süreleri** uygulanacaktır.

Trafik kazalarında uzamış ceza zamanaşımı süreleri, eski 765 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun 455-459.maddelerindeki eylemler nedeniyle 102.maddeye göre, bir ölü veya bir yaralı varsa (5) yıl, birden fazla ölü ile bir ölü ve bir veya birden fazla yaralı varsa (10) yıl iken, 5237 sayılı yeni Türk Ceza Yasası'nın yürürlüğe girmesinden sonra Yasa'nın 66'ncı maddesine göre, bir veya birden fazla ölü varsa **(15) yıl**, bir veya birden fazla yaralı varsa **(8) yıl**, hem ölü hem yaralı varsa, yaralılar için de **(15) yıl** olmuştur.

2- 4925 sayılı Karayolu Taşıma Kanunu'nun 24.maddesi

10.07.2003 gün 4925 sayılı Karayolu Taşıma Kanunu'nun 24. maddesindeki "zamanaşımı" hükmü, 2918 sayılı Karayolları Trafik Kanunu'nun 109. maddesinde olduğu gibidir. Buna göre, ölüm ve bedensel zararlarda taşımacıya, işletene, girişimciye, sürücüye, yardımcılara ve sigorta şirketlerine karşı açılacak davalarda (uzamış) ceza zamanaşımı uygulanacak; bu da 5237 sayılı Yeni Türk Ceza Kanunu'nun 66'ncı maddesine göre belirlenecektir. Söz konusu maddeye göre, zamanaşımı süreleri, beş yıla kadar hapis veya adli para cezasını gerektiren suçlarda **(8) yıl**, beş yıldan fazla ve yirmi yıldan az hapis cezasını gerektiren suçlarda **(15) yıl** olacaktır. Daha açık bir anlatımla zamanaşımı süreleri, bir veya birden fazla yolcu ölmüşse **(15) yıl**, bir veya birden fazla yolcu yaralanmışsa süre **(8) yıl**, hem ölü hem yaralı varsa, yaralılar için de **(15) yıl** olacaktır.

3- Yürürlükten kalkan 765 sayılı TCK'nun 465.maddesi

Eski 765 sayılı TCK.465.maddesine göre "Bir kimsenin veya bir şirketin hizmetinde bulunanlar tarafından görev ve hizmet sırasında işlenen TCK.455-459. maddelerindeki suçlardan dolayı hükmedilecek tazminattan o kimse ve şirket malca sorumlu" tutulabilmekte; Yasanın bu hükmüne göre, suç sayılır eylemi işleyen "çalışanlar" ile malca sorumlu "çalıştıran" gerçek ve tüzel kişiler hakkında aynı zamanaşımı (**uzamış ceza zamanaşımı**) süresinin uygulanabilmekte idi. Ne yazık ki, 5237 sayılı Yeni Türk Ceza Kanunu'nda eski 465.madde benzeri bir hükme yer verilmemiştir. Tasarılar hep kapalı kapılar ardında, dar bir çevrede hazırlandığı; yeterince tartışmaya açılmadığı ve özellikle uygulayıcıların çektikleri sıkıntılardan habersiz kalındığı için, tazminat davalarının can simidi olan söz konusu madde gözden kaçırılmış ve yeni ceza yasasında yer almamıştır.

4- Türk Ticaret Kanunu 65. (yeni Yasa 63) maddesi

Uzamış ceza zamanaşımının “malca” sorumlu tüzelkişilere uygulanabildiği bir başka yer, 6762 sayılı Türk Ticaret Kanunu’nun “**haksız rekabete**” ilişkin 65.maddesidir. (6102 sayılı yeni TTK.63.maddesi) Buna göre: “Tüzel kişilerin işleri görülürken haksız rekabette bulunmuş olup da, tüzel kişi adına hareket etmiş veya etmesi gerekmiş olan organların eylemleri aynı zamanda suç oluşturuyorsa, ceza zamanaşımı süresi tüzel kişiye karşı, haksız rekabet nedeniyle açılan tazminat davalarında da uygulanır. Çünkü, organların suç sayılır eylemleri tüzel kişileri doğrudan doğruya tazmin yükümlüsü yapar.”⁴¹

5- Mirasçılar hakkında uzamış (ceza) zamanaşımının uygulanması

Suç sayılan haksız eylemi işleyenin ölümü halinde, kamu davası açılmamış ve mahkumiyet kararı verilmemiş olsa bile, **mirasçuları** ölenin külli halefi olduklarından, Yargıtay’ın yerleşik kararlarına göre, mirasçılara karşı açılan tazminat davalarında uzamış (ceza) zamanaşımı uygulanır.

Altıncı Ayrım

CEZA DAVASININ ZAMANAŞIMI NEDENİYLE DÜŞMESİNİN TAZMİNAT HAKLARINA ETKİSİ

1- Ceza davasının zamanaşımı nedeniyle ortadan kaldırılması durumunda, hukuk mahkemesinde tazminat davası açabilmenin koşulları

a) Zarar gören, **kişisel hak istemiyle** ceza davasına katılmış ve bu **dava zamanaşımı** nedeniyle **ortadan kaldırılmış ise**, ceza hakiminin buna ilişkin kararı ile **kesilen zamanaşımı** yeniden işlemeye başlayacağından, hukuk mahkemesinde **hukuk zamanaşımı** süresi içerisinde tazminat davası açılabilecektir.

Bir başka anlatımla, davacının ceza davasına kişisel hak istemiyle katılmasıyla kesilen hukuk zamanaşımı, (818/BK.m.133 ve 6098/TBK.m.154) ceza zamanaşımının dolması nedeniyle ceza davasının ortadan kaldırılması kararının kesinleşmesinden sonra yeniden işlemeye başlayacak ve bu süre içinde hukuk mahkemesinde açılan tazminat davası zamanaşımına uğramamış olacaktır.

Dava açma süresi, olay doğrudan haksız eylem ise BK. m.60/1’deki **bir yıllık** (yeni TBK.m.72’deki **iki yıllık**), trafik kazası ise KTK. m. 109/1’deki **iki yıllık** zamanaşımı süreleri olacaktır.

b) Eğer zarar gören, **ceza davasına katılmamış** veya katılıp da **kişisel hak** (tazminat) istememiş ise, süresi dolmuş olan ceza davası zamanaşımından artık yararlanamayacağı gibi, haksız eylem zamanaşımını da geçirmiş olduğundan, artık hukuk mahkemesinde tazminat davası açamayacaktır. Veya açmış olup da, davalı zamanaşımı savunmasında bulunmuş ise, dava reddedilecektir.

2- Çeşitli görüşler

Zarar görenin **kişisel hak** istemiyle katıldığı ceza davasının zamanaşımı **nedeniyle ortadan kaldırılmasına karar verilmesi** durumunda, **hukuk mahkemesinde açılacak tazminat davasının bağlı olduğu zamanaşımı konusunda** şu görüşler ileri sürülmüştür:

a) Yargıtay Üçüncü Hukuk Dairesinin 14/2/1963 Gün, 902 Esas, 1076 Karar sayılı ilamına göre, "...ceza mahkemesince zamanaşımı sebebiyle kamu davasının ortadan

⁴¹ Bu konuda Yargıtay kararlarından birkaç örnek : 11.HD.26.10.1999, E.1999/6610-K.1999/8386 sayılı, 17.11.2000, E.2000/8885-K.2000/9015 sayılı, 24.06.1999, E.1999/3598-K.1999/5700 sayılı kararları. Ayrıca: Bkz.Prof.Dr. Fikret Eren, Borçlar Hukuku Genel Hükümleri, C.1.sahife 829

kaldırılmasına karar verilmesi, failin eyleminin cezayı müstelzim olduğu sonucunu da ortadan kaldırdığından, hukuk mahkemesince davada BK. 60.maddesinin 2. fıkrasında yazılı ceza zamanaşımı değil, suçtan zarar görenin müdahale ettiği kamu davasının ortadan kaldırılmasına ilişkin kararın kesinleştiği tarihten başlayacak olan aynı maddenin ilk fıkrasında (Bk.60/1'de) yazılı **(bir yıllık)** (yeni yasada **iki yıllık**) zamanaşımının uygulanması gerekir."

Bunun gibi, Dördüncü Hukuk Dairesinin 5/6/1967 Gün, 3571 Esas, 4086 Karar sayılı ilâmına göre de, kamu davasının ortadan kaldırılmasına ilişkin ceza hâkimi kararının kesinleşmesinden başlayarak **(1) yıl içinde** (yeni yasada **iki yıl içinde**) zarar görenin hukuk mahkemesinde giderim davası açması gerekir.

Kamu davasının zamanaşımı nedeniyle ortadan kaldırılması kararı, BK.m.136/1 (TBK.m.157/1) anlamında hâkim kararı niteliğinde bulunduğundan, bu kararın kesinleşme gününden işlemeye başlayan kesilen zamanaşımı kadar bir süre içinde hukuk mahkemesinde giderim davası açılabilir.

Ceza davasında kişisel hak istenmemiş olupta zamanaşımı nedeniyle kamu davasının ortadan kaldırılmasına karar verilirse, böyle bir durumda kesilen ve yeniden işlemeye başlayan uzun süreli ceza davası zamanaşımı içinde hukuk mahkemesinde giderim davası açılması söz konusu olamaz.

Bk.a.60/1'e (TBKm.72'ye) göre, öğrenmeden başlayarak bir yıl içinde (yeni yasaya göre iki yıl içinde) hukuk mahkemesinde zarar görenin giderim davası açması gerekir.⁴²

b) Yargıtay'ın bazı kararlarına göre, kamu davasıyla birlikte kişisel hak da istenmesi ve kamu davasının zamanaşımı nedeniyle düşmesine karar verilmesi durumunda, kamu davası devam ettiği sürece kişisel hak derdest sayılacağından, kişisel hak sahibi, ceza davasının düşmesine karar verildiği tarihten itibaren bir yıl içinde hukuk mahkemesinde dava açabilir.⁴³

c) Kamu davasının zamanaşımı nedeniyle düşmesi, hukuk mahkemesinde açılacak şahsi hak davasını etkilemez. Şahsi hak davası, ceza davasına müdahale yolu ile açılmış olup da, ceza davası zamanaşımına uğramış ise, bu hal müdahale edenin şahsi hakkının da düşmesini gerektirmez ve adı geçen iddiasını hukuk mahkemesi huzuruna götürmek yetkisine sahip olmak gerekir.⁴⁴

d) Ceza Mahkemesi, ceza davasıyla birlikte suçtan kaynaklanan maddi ve manevi zararlar dolayısıyla istenecek tazminat hakkında da bir karar verebilir. Ancak kamu davası zamanaşımı gibi bir sebeple düştüğü takdirde artık şahsi hak davasına bakamaz veya bakmaya devam edemez. Mağdur bu hususta hukuk mahkemesine dava açabilir.⁴⁵

e) Ceza Genel Kurulu'nun 26.9.1938 gün, 302/289 sayılı kararında "zamanaşımı nedeniyle hükmün şahsi hak noktasından bozulmasına ve kamu davasının zamanaşımından dolayı şahsi hak davasının ortadan kalkmayacağına Ceza Kanununun 110. maddesi hükmü gereği olmasına ve şahsi hakka ilişkin davalara ceza mahkemesinin bakmasının usulden olmamasına göre, olayda şahsi hak noktasından müdahilin ilgili mercie (hukuk mahkemesine) başvurabileceğine karar verilmesi gerektiği" belirtilmiştir.

⁴² M.R.Karahasan, Tazminat Davaları ve Yargılama Usulü,1996,sf.492-493

⁴³ H.Tandoğan, Türk Mesuliyet Hukuku, sf.365; HGK.14.10.1953, E.4-34 K.104 sayılı, 4.HD.3.6.1955, E.3266-K.2643 sayılı kararları.

⁴⁴ S. Dönmezer-S.Erman, Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku, C: 3, Sh: 354

⁴⁵ A.Polat Gözübüyük, Gözübüyük Şefii, C: 1, Sh: 1151

3-Ceza davasının düşmesiyle hukuk mahkemesinde dava açma süresi

Duraksamaları ve yanılırları gidermek için bir kez daha belirtelim ki:

a) Eğer ceza davasına katılmamış ve kişisel hak istenmemişse yada yazılı veya sözlü olarak hukuk mahkemesinde tazminat davası açma hakkı saklı tutulmamışsa, ceza davası zamanışımı nedeniyle ortadan kaldırıldıktan (ceza davası düştükten) sonra, artık hukuk mahkemesinde tazminat davası açılmaz.

b) Eğer ceza davasına katılmış ve kişisel hak istenmişse yada hukuk mahkemesinde tazminat isteme hakkı saklı tutulmuşsa, **ceza davasının zamanışımı nedeniyle ortadan kaldırılması** (davanın düşmesi) kararının verilmesinden sonra, kararın **kesinleştiği** tarihten başlayarak **(1) yıl** ve yeni yasaya göre **(2) yıl içinde** hukuk mahkemesinde maddi ve manevi tazminat davası açılabilir.

4- Yargıtay kararları

Ceza davasının zamanışımı nedeniyle ortadan kaldırılması durumunda, tarafların şahsi hak yönünden hukuk mahkemesinde dava açmakta özerk bulunmalarına karar verilmesi gerekir.

Kamu davasının zamanışımı nedeniyle düşmesi, hukuk mahkemesinde açılacak şahsi hak davasını etkilemez. Şahsi hak davası, ceza davasına müdahale yolu ile açılmış olup da, ceza davası zamanışımına uğramış ise, bu hal müdahale edenin şahsi hakkının da düşmesini gerektirmez ve adı geçen iddiasını hukuk mahkemesi huzuruna götürmek yetkisine sahip olmak gerekir

Ceza Mahkemesi, ceza davasıyla birlikte suçtan kaynaklanan maddi ve manevi zararlar dolayısıyla istenecek tazminat hakkında da bir karar verebilir. Ancak kamu davası zamanışımı gibi bir sebeple düştüğü taktirde artık şahsi hak davasına bakamaz veya bakmaya devam edemez. Mağdur bu hususta hukuk mahkemesine dava açabilir

Sanıklar hakkındaki davanın zamanışımına uğraması durumunda, artık, müdahil yararına tazminata karar verilmesi olanaksızdır.

Ceza Genel Kurulu'nun 26.9.1938 gün, 302/289 sayılı kararında "müruruzaman sebebiyle hükmün şahsi hak noktasından bozulmasına ve amme davasının müruruzamandan dolayı şahsi hak davasına hanel gelmeyeceği Ceza Kanununun 110. maddesi hükmü iktizasından bulunmuş olmasına ve şahsi hakka inhisar eden davaları ceza mahkemesinin bakmasına usulen cevaz olmamasına göre hadisede şahsi hak noktasından müdahilin ait olduğu mercie müracaatta muhtariyetine karar verilmesi" gerektiği belirtilmiştir.

Bu itibarla, ceza davasının zamanışımı nedeniyle ortadan kaldırılması halinde tarafların şahsi yönünden hukuk mahkemesinde dava açmakta özerk bulunmalarına karar verilmesi dosya kapsamına ve yargılamanın niteliğine göre daha isabetli olacağından direnme hükmünün bozulmasına karar verilmelidir.

CGK.12.11.1990, E.1990/6-244 - K.1990/271

Ceza davasına katılan davacı, uğradığı maddi zararın ödetilmesini istemiş olup, zamanışımının dolması nedeniyle ceza davasının düşürülmesine ve davacının hukuk mahkemesinde tazminat davası açmakta muhtariyetine karar verilmiş olmakla, bu kararın kesinleştiği tarihten başlayarak (1) yıl içinde açtığı davanın süresinde açılmış olduğunun kabulü gerekir.

Davacı Orman Genel Müdürlüğü tarafından Asliye Hukuk Mahkemesinde açılan tazminat davasında, haksız eylem nedeniyle orman yangınına yol açmaktan dolayı uğranılan zararın ödetilmesi istenmiştir. Yerel mahkemece, zamanışımı nedeniyle dava reddedilmiş; karar, davacı tarafından temyiz edilmiştir.

Orman yanmasına yol açmak suçundan davalılar hakkında ceza davası açılmış; ceza davasına katılan davacı Orman İdaresi, uğradığı maddi zararın ödetilmesine karar verilmesini istemiştir. Ceza mahkemesinin kararı ile davalılar cezalandırılmışlar ve katılan davacı Orman İdaresinin "tazminata ilişkin olarak hukuk mahkemesinde dava açmakta muhtariyetine" karar verilmiştir.

Kararın temyiz edilmesi üzerine Yargıtay 3.Ceza Dairesi'nin kararıyla, ceza zamanaşımının geçtiği gerekçesiyle, ceza davasının düşürülmesine karar verilmiştir.

Katılan davacı Orman İdaresinin "tazminata ilişkin olarak hukuk mahkemesinde dava açmakta muhtariyetine" ilişkin olarak verilen karar, Yargıtay 3.Ceza Dairesi'nin kararıyla kesinleştiğine göre, eldeki davanın (1) yıllık süre içinde açıldığı kabul edilmelidir.

Yerel mahkemece açıklanan olgular gözetilerek, işin esası incelenip sonucuna göre bir karar verilmesi gerekirken, yerinde olmayan gerekçeyle yazılı biçimde karar verilmiş olması usul ve yasaya uygun düşmediğinden kararın bozulması gerekmiştir.

4.HD.03.06.2010, E.2010/5469 K.2010/6227

Ceza davasına "kişisel hak" istemiyle katılma durumunda, ceza mahkemesince zamanaşımı nedeniyle düşme kararı verilmesinden ve bu kararın kesinleşmesinden başlayarak (1) yıl içinde hukuk mahkemesinde tazminat davası açılması gerekir.

Davacı, suç niteliğindeki haksız eylem için sanık durumundaki davalıya karşı açılan kamu davasına (haksız eylem yüzünden gerçekleşen) zarar tutarını bildirerek, ödetilmesi isteğiyle katılma dileğinde bulunmuş ve ceza davasına katılmasına karar verilmiştir. O halde, zamanaşımı, ceza davasında verilen düşme kararıyla hukuk yönünden kesilmiş ve davacı hükmün kesinleşmesi gününden başlayarak bir yıl geçmeden hukuk mahkemesinde tazminat davasını açmıştır. Zarar yönünden zamanaşımı gerçekleşmediğine göre, işin esasının incelenmesi gerekirken, aksi görüşle davanın reddine karar verilmesi bozmayı gerektirmiştir.

4.HD.05.06.1967, E.3571 - K.4086

Ceza davasının zamanaşımı nedeniyle ortadan kaldırılması durumunda, ceza davasına katılarak "kişisel hak" isteyen davacı, ceza davası kararının kesinleştiği tarihten başlayarak (1) yıl içinde hukuk mahkemesinde tazminat davası açabilir.

Davacı, davalı hakkında açılan ceza davasına şahsi hak talep ederek müdahale etmiş ve mahkemenin şahsi hak hakkında bir karar vermemesi nedeniyle ceza kararını temyiz etmiştir. Yargıtay denetimi sırasında ise, ceza zamanaşımı süresi dolduğundan ceza davası ortadan kaldırılmıştır.

Eylemin ceza hukuku açısından zamanaşımına uğramış olması, şahsi hakka etkili değildir. Davacı, ceza davasına şahsi hak talep ederek katıldığına göre bu tarihten itibaren zamanaşımı süresi kesilmiştir. (BK.m.133) Ceza davasının ortadan kaldırılması nedeniyle kesilen hukuk zamanaşımı, en erken ceza dosyasının ilgili mahkemeye geldiği tarihten itibaren başlar. Dava süresinde açıldığına göre (1) yıllık zamanaşımı dolmamıştır.

O halde mahkemenin, davacının ceza mahkemesinde şahsi hak talebinin zamanaşımını keseceğini gözetmeden hüküm kurması hatalı olmuştur. Karar, işin esası incelenmek üzere bozulmalıdır.

4.HD.27.03.1989, E.10412 – K.2807

5- Ceza davasının Af Yasasıyla ortadan kaldırılmasında durum

Af Yasasıyla cezayı gerektiren haksız eylemler ceza niteliklerini kaybederler; artık bunlara ceza zamanaşımı uygulanmaz. Hukuk zamanaşımının uygulanması gerekir. Hukuk zamanaşımının başlangıcı konusunda şöyle bir ayırım yapmak gerekir:

a) Af Yasası kamu davası açılmadan **önce** çıkmış ise, **bir yıllık hukuk zamanaşımı** süresi Af Yasasının **yürürlüğe girdiği** tarihten işlemeye başlar.

b) Eğer Af Yasası kamu davasının açılmasından **sonra** çıkmış ise, bu durumda da **bir yıllık hukuk zamanaşımı** af nedeniyle ceza davasının düşmesine ilişkin kararın **kesinleşmesi gününden** işlemeye başlayacaktır.

Yargıtay Hukuk Genel Kurulu'nun 18.11.1981 gün E.1979/4-231 K.1981/744 sayılı kararında belirtildiği üzere:

"07.12.1955 gün 17/26 sayılı İçtihadı Birleştirme Kararına göre "... cezayı gerektiren haksız eylemler af nedeniyle cezai niteliklerini kaybedeceklerinden ceza zamanaşımı bunlara uygulanmaz. Hukuk zamanaşımının uygulanması gerekir..." Bu gibi durumlarda bütün sorun BK.nun 60/1. maddesinde öngörülen (1) yıllık hukuk zamanaşımının hangi tarihten itibaren

başlayacağıdır. Yargıtay'ın bugüne kadar istikrarla vaki uygulamalarına göre; **Af Yasası kamu davası açılmadan önce çıkmış ise, bir yıllık hukuk zamanaşımı süresi Af Yasasının yürürlüğe girdiği tarihten itibaren: şayet Af Yasası kamu davasının açılmasından sonra çıkmış ise, bu takdirde de af nedeniyle ceza davasının düşmesine ilişkin kararın kesinleşmesi gününden itibaren işlemeye başlayacaktır.** Burada, suçtan zarar görenin kamu davasına katılmış olup olmamasının bir etkisi yoktur. Her iki halde de bir yıllık hukuk zamanaşımının uygulanması gerekir.⁴⁶

Yedinci Ayırım ŞİKÂYETTEN VAZGEÇMENİN TAZMİNAT DAVALARINA ETKİSİ

I- AÇIKLAMALAR

1- Genel olarak

a) Karakolda, savcılıkta şikâyetten vazgeçme beyanı tazminat hakkını ortadan kaldırmaz. Ceza davası açıldıktan sonra da, hakim huzurunda (sadece) şikâyetçi olunmadığının beyan edilmesi de hukuk mahkemesinde maddi ve manevi tazminat davası açma hakkını ortadan kaldırmaz. Tazminat hakkının kaybedilmesi için, ayrıca ve açıkça yargıç huzurunda “maddi ve manevi tazminat istenmediği” beyan edilmeli ve bu beyan kesin olmalıdır. Bu konuda eski ve yeni TCK arasındaki fark aşağıda açıklanacaktır.

b) Şikâyetten vazgeçme beyanları, çoğunlukla trafik kazalarında sanığın tahliyesini sağlamak için yapılmakta olup, bu aşamada “şikâyetçi olunmadığına ilişkin” beyanlar bağlayıcı değildir. Tahliye için bir miktar da para alınmış ise, (noter huzurunda dahi olsa) verilen feragatname ve ibraname, miktarla sınırlı olarak, makbuz hükmündedir. 2918 sayılı Karayolları Trafik Kanunu'nun 111.maddesi 1.fikrasına göre “*Hukuki sorumlulukları ortadan kaldıran ya da daraltan anlaşmalar geçersizdir*” ve 2.fikrasına göre de: “*Tazminat miktarına ilişkin olup da, yetersiz veya fahiş bulunduğu açıkça belli olan anlaşma ve uzlaşmalar, yapıldıkları tarihten başlayarak “iki yıl içinde” iptal edilebilir.*” Bunun için ayrıca iptal davası açılması şart olmayıp, tazminat davası ile birlikte anlaşmanın iptali istenebilir.

2- Ceza mahkemesinde şikâyetten vazgeçmenin tazminat hakkına etkisi

a) Eski ve yeni TCK'lardaki hükümler :

Ceza davası açıldıktan sonra **yargıç huzurunda** “şikâyetten vazgeçme”nin **tazminat haklarına etkisi** konusunda, eski ve yeni Türk Ceza Kanunları arasında önemli farklar vardır. Bu konuda yeni TCK'daki düzenleme daha güvencelidir. Şöyle ki:

765 sayılı (eski) TCK.111. maddesine göre: “*Hukuku amme davasının düşmesi, cürümden zarar gören şahsın davadan vazgeçmiş olmasından ileri gelmiş ve vazgeçtiği sırada hukuku şahsiyesini ayrıca muhafaza eylememiş ise artık hukuk mahkemesinde dahi dava edemez.*”

5237 sayılı (yeni) TCK 73.maddesi 7.bendine göre: “*Kamu davasının düşmesi, suçtan zarar gören kişinin şikâyetten vazgeçmiş olmasından ileri gelmiş ve vazgeçtiği sırada şahsi haklarından da vazgeçtiğini ayrıca açıklamış ise artık hukuk mahkemesinde de dava açamaz.*”

⁴⁶ M.R.Karahasan, Sorumluluk ve Tazminat Hukuku - İstanbul 1981 /Sayfa 1731 ve onu izleyen sayfalardaki kararlar;Mustafa Kayganacıoğlu / Nihat Renda/ Galip Onursan - Orman Kanunu, İlgili Mevzuat - Ankara 1976 Sayfa 584, dipnot 174'le ilgili metin ve sayfa 633 ve devamı sayfalardaki kararlar; ayrıca şu karar örnekleri: 4.HD.30.11.1978 gün 2275-13461 sayılı, 31.10.1978 gün 10303-12195 sayılı, 18.03.1976 gün 7327-2896 sayılı, 04.04.1975 gün 1808-1863 sayılı, 04.11.1968 gün 1864-8487 sayılı, 15.HD.04.03.1979 gün 5829 sayılı, 15.05.1975 gün 2105-2626 sayılı kararları.

b) İki Yasa arasındaki fark:

Eski Yasa'ya göre, ceza davasında yargıç huzurunda şikâyetten vazgeçildiği sırada **kişisel haklar (ayrıca) saklı tutulmamış ise**, artık hukuk mahkemesinde tazminat davası açılmaz.

Yeni Yasa'ya göre, ceza davasında yargıç huzurunda şikâyetten vazgeçildiği sırada, ayrıca **kişisel haklardan da vazgeçildiği açıklanmamış ise**, tazminat isteme hakkı ortadan kalkmaz. Buna karşılık **kişisel haklardan da vazgeçildiği (ayrıca) açıklanmış ise**, artık tazminat isteme hakkı kaybedilir.

Özetle:

Eski Yasa: Kişisel haklar ayrıca **saklı tutulmamış ise**, tazminat hakkı kaybedilir.

Yeni Yasa: Kişisel haklardan **vazgeçildiği (ayrıca) açıklanmış ise**, tazminat hakkından da vazgeçilmiş olur.

Görüldüğü gibi, eski TCK'da bir tür "zımnî feragat" söz konusu idi.

Buna karşılık yeni TCK'da suçtan zarar gören kişinin yalnızca şikâyetinden vazgeçmiş olması ve bu vazgeçme ile kamu davasının düşmesi, hukuk mahkemesinde tazminat davası açma hakkını ortadan kaldırmamaktadır. Başka bir anlatımla, yeni TCK'na göre, hukuk mahkemesinde tazminat davası açma hakkının kaybedilmesi için, ceza davasında ve yargıç huzurunda "kişisel haklardan da vazgeçildiği" ayrıca ve açıkça beyan edilmelidir.

II-YARGITAY KARARLARI

Aşağıdaki Yargıtay kararları incelenirken, kamu davasında şikâyetçi olunmamasının hukuk mahkemesinde açılacak tazminat davalarına etkisi konusunda, eski ve yeni ceza yasaları arasındaki (yukarda açıklanan) farklar ile yeni 5237 TCK'nun 01.06.2005 tarihinde yürürlüğe girdiği gözönünde bulundurulmalıdır.

1- Takibi şikâyete bağlı suçlarda

a) Zarar görenin hukuk davası dışında vazgeçmesinin hukuki sonuç doğurabilmesi için, kamu davası açıldıktan sonra hakim huzurunda şikâyetten vazgeçmiş olması ile birlikte ayrıca şahsi haklarından da vazgeçtiğini açıklamış olması gerekir. **(5237 sayılı yeni TCK.m.73/7)**

b) Kamu davasının düşmesi, cürümden zarar gören şahsın davadan vazgeçmiş olmasından ileri gelmiş ve vazgeçtiği sırada davacı kişisel haklarını ayrıca saklı tutmamış ise artık hukuk mahkemesinde dava açamaz. **(765 sayılı eski TCK.m.111)**

4.HD.06.03.2006, E.2005/3344 - K.2006/2188

a) Hazırlık aşamasında şikâyetten vazgeçme, hukuk mahkemesinde tazminat isteme hakkını ortadan kaldırmaz.

b) Vazgeçmenin hukuki sonuç doğurabilmesi için, hem kamu davası açıldıktan sonra hakim önünde gerçekleşmeli ve hem de bu vazgeçmeyle kamu davası düşmelidir.

c) Kamu davasının açılmasından sonra ve hakim önünde gerçekleşmeyen vazgeçme hukuk davası açılmasına engel değildir.

4.HD.19.07.2005, E.2004/13369 - K.2005/8500

Ceza davasındaki vazgeçmenin hukuk mahkemesinde açılan tazminat davalarına etkisi, 2918 sayılı KTK.nun 111. maddesi nedeniyle azaltılmıştır. Anılan maddeye göre "Karayolları Trafik Yasasından kaynaklanan hukuki sorumlulukları ortadan kaldıran ya da daraltan anlaşmalar geçersizdir." Buna göre "ibraname başlıklı belge ve ceza davasında şikâyetten vazgeçilmiş olması davacının tazminat istemini ortadan kaldırmaz." 2918 sayılı KTK.nun 111. maddesinin yanı sıra", TCK. 111. maddesine (5237 s.TCK 73-74) göre de ceza mahkemesindeki vazgeçmenin hukuk mahkemesindeki tazminat davasını etkilemesi, ancak iki şartın birlikte gerçekleşmesi ile mümkündür. Bunlardan ilki vazgeçme nedeniyle ceza davasının düşmüş olması, ikincisi de kişisel hakların saklı

tutulması ya da tutulmamasıdır. Dava konusu somut olayda ceza davası vazgeçme ile düşer nitelikte bulunmadığına göre, ikinci şartın gerçekleşmesini (kişisel hakların saklı tutulup tutulmadığını) aramaya gerek kalmamıştır.

4.HD.26.04.1999, 1970-3687

TCK. m.111 hükmüne (5237 s.TCK 73-74) göre kamu davasının düşmesi suçtan zarar gören kişinin davadan vazgeçmiş olmasından ileri gelmiş ve vazgeçtiği sırada davacı "kişisel haklarını" ayrıca saklı tutmamış ise, artık hukuk mahkemesinde dava açamaz.

4.HD.20.6.1988, 4627-5626

Özellikle davacının ceza kovuşturması sırasında davalı hakkındaki şikayetinden vazgeçmesi **kişisel hakkından feragat niteliğinde bulunmadığından** davalının temyiz itirazlarının reddi gerekmiştir.

19.HD.13.4.1993, E. 92/18731 - K. 93/2776

Kamu davasının düşmesi, suçtan zarar gören kişinin şikayetten vazgeçmiş olmasından ileri gelmiş ve vazgeçtiği sırada şahsi haklarından da vazgeçtiğini ayrıca açıklamış ise, zarar gören artık hukuk mahkemesinde dava açamaz. (765/m.111, 5237/m.89/5,73/4)

11.HD.04.02.2008, E.2007/14886 - K.2008/943

Zarar görenin hukuk davası dışında vazgeçmesinin hukuki sonuç doğurabilmesi için hem "vazgeçme kamu davası açıldıktan sonra hakim önünde gerçekleşmeli" ve hem de "bu vazgeçme ile kamu davası düşmeli"dir.

11.HD.06.05.2002, E.2002/679 -K.2002/4339

Karayolları Trafik Yasasından kaynaklanan hukuki sorumlulukları ortadan kaldıran ya da daraltan anlaşmalar geçersizdir. İbraname başlıklı belge ve ceza davasında şikâyetten vazgeçilmiş olması davacının tazminat istemini ortadan kaldırmaz. (2918/m.111, TCK/m.111)

4.HD.26.04.1999, E.1999/1970 - K.1999/3687

Davacının ceza dosyasındaki vazgeçmesi sadece sanığın cezalandırılmasını önlemeye yönelik olup, vazgeçme ile ceza davası düşmüş olsa dahi 5237 sayılı yeni TCK 73-74 maddelerinin (Eski TCK. 111.maddesinin) amacı itibarıyla bu vazgeçme, tazminat istemi yönünden hukuki sonuç doğurmaz. Bir başka anlatıyla, davacının isteyebileceği tazminat bakımından davalıyı ibra ettiği sonucuna varılamaz. Bu sebeple davanın esasına girilip hasıl olacak sonucuna göre bir karar vermek gerekir. 11.HD.20.12.1993, E.2305 – K.8526

Türk Ceza Kanununun 111. maddesine (5237 s.TCK 73-74) göre, kamu davasının düşmesi, cürümden zarar gören şahsın davadan vazgeçmiş olmasından ileri gelmiş ve vazgeçtiği sırada davacı "kişisel hakkını ayrıca saklı tutmamış ise" artık hukuk mahkemesinde dahi dava açamaz. Görülüyor ki, zarar görenin hukuk davası dışında vazgeçmesinin hukuki sonuç doğurabilmesi için hem "**vazgeçme kamu davası açıldıktan sonra hakim önünde gerçekleşmeli**" ve hem bu vazgeçmeyle kamu davası düşmelidir.

HGK. 07.12.1988, E. 1988/4-78 - K.1988/ 992

2- Takibi şikâyete bağlı olmayan suçlarda

Dava,haksız eylem nedeniyle yaralanmadan kaynaklanan tazminat istemine ilişkindir. TCK.nun 456/2. maddesinde öngörülen eylemlerin takibi şikayete bağlı olmayıp ceza davası da vazgeçme ile düşmediğine göre, kişisel hakların saklı tutulmasına ilişkin olan ikinci koşulun varlığına gerek bulunmamaktadır. Bu durumda davacının ceza yargılaması sırasındaki vazgeçmesi tazminat istemesine engel değildir. Öyleyse davacının uğradığı zararın kapsamı belirlenerek ve varılacak uygun sonuca göre karar verilmelidir. (765/m.456/2, 111)

4.HD.01.02.2005, E.2004/7168 - K.2005/658

İş kazasında işçinin yaralanmasından dolayı, işveren hakkında açılan kamu davasında işçinin şikayetçi olmadığını açıklamış olması, maddi ve manevi tazminat isteme hakkını ortadan kaldırmaz. Çünkü, TCK.nun 459/2. maddesi uyarınca açılan kamu davası şikayete bağlı değildir. Bu durumda

aynı Kanununun 111. maddesinin uygulanması olanağı yoktur. Bu nedenle maddi ve manevi tazminat istekleri incelenmelidir.

9.HD.18.12.1995, E.1995/21135 - K.1995/35624

Takibi şikayete bağlı olmayan suçlarda, davacının ceza yargılaması sırasındaki vazgeçmesi tazminat istemesine engel değildir.

765 Sayılı TCK'nın 111.maddesi gereğince kamu davasının düşmesi cürümden zarar gören kişinin davadan vazgeçmiş olmasından ileri gelmiş ve vazgeçtiği sırada davacı kişisel haklarını ayrıca saklı tutmamış ise, artık hukuk mahkemesinde tazminat alacağını dava edemez. Somut olayda davacının 45 gün iş ve gücünden kalacak şekilde yaralandığının bildirilmesi üzerine davanın takibi şikayete bağlı olmaması sebebiyle kamu davası açılmış, açılan bu dava davacının mahkemede davadan feragat etmesi sebebiyle değil, davalıya atılı bulunan suçun dava ve şikayete tabi olması ve davacının hazırlık tahkikatı sırasında şikayetinden vazgeçmesi sebebiyle düşmüştür. Mahkemece işin esasının incelenmesi gerekirken incelenmemesi bozmayı gerektirmiştir.

21.HD.12.06.2006, E.2006/4898 - K.2006/6306

III- SORUMLULARDAN BİRİ HAKKINDA FERAGATIN DİĞER SORUMLULARA ETKİSİ

Müteselsil sorumlulardan biri hakkındaki davadan feragat edilmesi diğer müteselsil sorumlu yönünden de teselsülden feragat niteliğini taşır ve böylece müteselsil sorumlu olan diğer davalı da sorumluluktan kurtulmuş olur. O halde müteselsil sorumlu şirket hakkındaki davanın da reddedilmesi gerekir. (818/m.51, 145,147 ; 1086/91,95)

4.HD.04.10.2007, 2006/11591 - K.2007/11606

Trafik kazaları sonucu doğan zarardan aracın işleteni ile birlikte sürücüsü de sorumlu olup Türk Ceza Yasasındaki,takibi şikâyete bağlı suçlardan ötürü sanıklardan biri hakkındaki dava ve şikâyetten vazgeçmenin diğer sanığa da yansıtacağı yolundaki kural, ceza hukuku yönünden geçerli olup hukuki sorumluluğu kapsamaz. (KTKm. 85;TCK m. 99)

4.HD.04.05.1998, E.1997/10920 K.1998/2922

1- Eksik teselsülde sorumluluk, ortak kusura değil, farklı hukuksal nedenlere bağlıdır. Eksik teselsülde haksız eylem sorumlusu olan sürücü, zarar görenin zararını karşılamışsa bunun için işletene rücu edemeyecektir.

2- Davalı işleten hakkında davadan feragat edilmesi sürücünün durumunu etkilemez. Yasadan dolayı sorumlu olan kişi (işleten), zarar görenin zararını ödemişse haksız eylem sorumlusuna (kusurlu olan sürücüye) rücu edebilecektir. Çünkü, işletenin araç sürücüsüne rücu hakkı vardır.

3- Haksız eylemi gerçekleştiren sürücünün işletene rücu hakkı olmadığından ve iç ilişkide davacıların işleten hakkındaki feragati, sürücünün durumunu ağırlaştırmadığından, davalı sürücü hakkındaki davanın reddedilmiş olması doğru olmayıp, kararın bozulması gerekmiştir.

4.HD.29.09.2009, E.2009/3099 - K.2009/10393

Dava, trafik kazasından kaynaklanan tazminat istemine ilişkindir.

1- Müteselsil sorumlulukta, kural olarak borçlulardan her biri borcun tamamından sorumludur. Bir davalı hakkındaki talepten vazgeçilmesi diğer davalının sorumluluğunu etkilemez. Ancak,

2- BK.145. maddesi gereğince müteselsil borçlulardan biri tarafından yapılan ödeme tüm borçluların ödeme oranında borçtan kurtulması sonucunu doğurur.

17.HD.25.01.2005, E. 2005/82 - K.2005/188

1- Müteselsil borçlarda alacaklının borçlulardan biri ile ibra sözleşmesi yapması halinde diğer borçluların borcu kural olarak devam eder. Ancak bazı istisnai hallerde durumun özelliği veya borcun niteliği diğer borçluların da borçtan kurtulmalarını gerektirebilir.

2- Alacaklının borçlulardan birini borçtan ibra etmesi veya süre vermesi ilke olarak subjektif etki yapar, yani sadece ibra edilen veya süre verilen borçlu hakkında sonuç doğurur. Diğer borçlular bundan yararlanamaz. Ancak, bazen bütün müteselsil borçluların ibradan yararlanması da mümkündür. Özellikle alacaklının ibra veya süre verme sözleşmesinde bunu açıkça belirtilmesi veya

borç senedini iade etmesi yada bütün borcun tahsil edildiğine dair makbuz vermesi halinde durum böyledir.

3- O halde ibra sözleşmesinin müteselsil borçlulardan biri ile yapılması halinde ibra edilen miktarın diğer alacaklılar için de geçerli olması, bu hususun, ibra sözleşmesinden anlaşılmasına bağlıdır. Aksi halde diğer müteselsil borçlular borcun tamamından sorumlu olacaktır. Ancak ibra sözleşmesi borçlular arasındaki iç ilişkiyi etkilemez yani ifade bulunmuş olan borçlu ibra edilerek borçtan kurtulan diğer borçluya rücu edebilir.

HGK.16.06.2004, E. 2004/11-359 - K.2004/366

Müteselsil borçlulardan sigorta şirketinin ödemesi oranında diğer borçlular da BK.nun 145. maddesi uyarınca borçtan kurtulmuş olurlar.

15.HD.14.03.1975, E.1975/1329 - K.1975/1450

Sekizinci Ayrım **HUKUK HAKİMİNİN EYLEMİN SUÇ NİTELİĞİNİ** **ARAŞTIRMA İŞLEVİ**

Yukarda ceza zamanaşımına ilişkin koşulları incelerken gördük ki, eylemi işleyen hakkında ceza kovuşturması yapılmamış olsa bile, BK.m.60/2'deki (TBK.m.72/1,c.2'deki) ceza zamanaşımı uygulanabilecektir. Bunun için, haksız eylemin yalnızca “**suç niteliği taşıması**” yeterli görülmektedir. Buna göre:

1) Eğer ortada ceza kararı yoksa, hukuk hakimi, haksız eylemin (aynı zamanda) **suç niteliği** bulunup bulunmadığını araştırarak ve ceza yasaları yönünden **cezalandırılabilir** nitelikte bir suç ögesi saptamışsa, uzamış (ceza) zamanaşımı sürelerini göz önünde bulunduracaktır.

2) Bunun gibi, ceza davası açılmış olup da, kanıt yetersizliğinden aklama kararı verilmişse, ceza hakiminin eylemi suç saymamış olmasına karşın, hukuk hakimi yargılama sırasında toplanan kanıtlara göre haksız eylemin (aynı zamanda) ceza yasaları yönünden bir suç oluşturduğunu saptarsa, uzamış (ceza) zamanaşımını gözönünde bulundurması gerekecektir.

3) Takibi şikayete bağlı suçlarda da, haksız eylemden zarar görenin ceza mahkemesine başvurmadan doğrudan hukuk davası açması durumunda da , hukuk hakimi, eylemin suç niteliğini belirleyebilecek; koşulları varsa ve davalı zamanaşımını ileri sürmüştüğü, ceza zamanaşımını sürelerini dikkate alarak hüküm verecektir. Bir Yargıtay kararında denildiği gibi:” Tazminat davasına neden olan haksız eylemi işleyen hakkında ceza kovuşturması yapılmamış ise, BK.60. (TBK.72) maddesine göre zamanaşımı sorununu inceleyen hukuk hakiminin, haksız eylemin gerçekten cezayı gerektirir nitelikte olup olmadığını, gerektiriyorsa eylemin ceza hukuku bakımından daha uzun zamanaşımına tabi kılınıp kılınmadığını araştırması ve eylem daha uzun zamanaşımına tabi kılınmışsa bu (uzamış) ceza zamanaşımı süresini uygulaması gerekir. “⁴⁷

Hukuk hakiminin, ceza mahkemesinden bağımsız olarak, eylemin suç niteliğini saptama işlevi yasal bir zorunluktur. HMUK.76. (6100 sayılı HMK.33) maddesine göre “Hakim, kendiliğinden Türk Yasaları gereğince karar verir.” Bu konuda “ceza kanunu-özel kanunlar” ayrımı yapılamaz. Genel olarak yasalar neyi gerektiriyorsa, onu yerine getirmek gerekir.

Burada şu soru akla geliyor: Ceza mahkemesinde kanıt yetersizliğinden aklama kararı verilmiş olup da, hukuk mahkemesindeki yeni kanıtlarla eylemin suç niteliği

⁴⁷ 4.HD.20.09.1979, 4725-9975 (YKD.1980/8-1084)

saptanmışsa, (ceza zamanaşımının uygulanmasının yanı sıra), eylemi işleyen kişi hakkında suç duyurusunda bulunulacak mıdır, yeniden ceza davası açılacak mıdır? Bizce bu bir görev ve yasal zorunluktur.

Yasalarımız, ceza hukuku ile medeni hukuk arasındaki ilişkiyi ve ceza mahkemesi kararları ile hukuk mahkemesi kararlarının birbirlerine etkilerini genel bir kural ile düzenlemiş değildir. Yer yer bazı yasa hükümlerinde bu etkiler yer almış olup, bunlardan en başta geleni Borçlar Yasası 53. (yeni TBK.74) maddesidir; bu bölümde incelediğimiz “hukuk hakiminin eylemin suç niteliğini doğrudan araştırma” yetkisi bu maddeden güç almaktadır.

Borçlar Yasasının 53. (yeni TBK.74) maddesine benzer bir hüküm 1086 sayılı HMUK.315. maddesinde (6100 sayılı yeni HMK. 214.maddesinde) yer almaktadır. Buna göre, bir senedin sahte olmadığına ilişkin ceza mahkemesinde aklama kararı verilmiş olsa, hukuk mahkemesinde sahteliğinin saptanması durumunda senet iptal edilebilir.

Burada BK.54. (TBK.65) maddesinden de söz etmeliyiz. Bilindiği gibi TCK. 46. ve 54. maddelerine göre ehliyetsizlik veya yaş küçüklüğü nedeniyle ceza verilemeyen kişiler, BK.54.(TBK.65) maddesine göre haksız eylemlerinden dolayı, hakkaniyet gerektiriyorsa, tazminat ödemekle yükümlü olurlar. Bu kişilerin ehliyetsiz ve küçük yaşta olmaları, eylemlerinin suç niteliğini ortadan kaldırmayacağından, bunlara karşı açılan davalarda uzamış (ceza) zamanaşımı uygulanır.

Yargıtay kararları:

Ceza hakimi eylemin suç olup olmadığı üzerinde durmaksızın delil yetersizliği nedeniyle beraat kararı vermiş olursa, hukuk hakimi, bununla bağlı kalmayarak haksız eylemin suç niteliğini taşıyıp taşımadığını araştırır. Bunun gibi ortada böyle bir hükmün bulunmaması halinde de, hukuk hakimi, cezai sorumluluğu gerektiren bir eylemin işlenmiş olup olmadığını serbestçe inceleyip takdir eder ve olaya uygulanacak zamanaşımını belirler.

HGK.18.11.1981, E. 1979/4-231, K.1981/744 (YKD.1982/6-766)

Tazminat davasına neden olan haksız eylemin faili hakkında ceza kovuşturması yapılmamış ise, BK.nun 60. maddesine göre zamanaşımı meselesini inceleyen hukuk hakiminin; haksız eylemin gerçekten cezayı gerektirir nitelikte olup olmadığını, cezayı gerektiriyorsa eylemin ceza hukuku bakımından daha uzun zamanaşımına tabi kılınıp kılınmadığını araştırması ve eylem daha uzun zamanaşımına tabi kılınmışsa, uzamış ceza zamanaşımı süresini uygulaması gerekir.

4.HD.20.09.1979, 4725-9975 (YKD.1980/8-1082)

Ceza davası açılmamışsa, eylemin suç niteliğinde olup olmadığını hukuk hakimi takdir edecektir. O halde mahkemece davalıların işlemiş olduğu eylemin niteliği üzerinde de durulmalı ve cezayı gerektirir nitelikte bulunduğu sonucuna varılırsa ceza zamanaşımının da gözetilmesi gerekir

4.HD.27.01.2003, E.2002/10674 - K.2003/844

Ceza mahkemesince, suç öğelerinin oluşmadığı nedeniyle beraat kararı verilmesi hali dışında, eylemin suç oluşturup oluşturmadığının, hukuk yargıcı tarafından değerlendirilip saptanması gerekir. 4.HD.14.06.2004, E.2004/1183 - K.2004/7711

Ceza mahkemesince, suç öğelerinin oluşmadığı nedeniyle beraat kararı verilmesi hali dışında, eylemin suç oluşturup oluşturmadığının, hukuk yargıcı tarafından değerlendirilip saptanması gerekir. 4.HD.28.12.2007, E.2007/13984 - K.2007/16462

Davalı her ne kadar ceza yargılamasında beraat etmişse de, BK.nun 53. maddesindeki düzenleme itibarıyla, kanıt yetersizliğine dayanan beraat kararı hukuk hakimini bağlamaz. Mevcut deliller ceza mahkumiyeti için yeterli sayılmasalar bile, hukuk hakimi aynı delilleri topladığı yeni deliller ile birlikte serbestçe değerlendirmek suretiyle farklı sonuca ulaşabilir.

4.HD.11.10.2001, E.2001/5007 - K.2001/9346

Davaya neden olan eylemin suç teşkil etmesi halinde, tazminat davasında dahi ceza zamanaşımı uygulanır. Hakkında açılan ceza davası sonunda, davalının suç kastı bulunmadığı gerekçesiyle beraat etmiş olması, tazminat davasında anılan kuralın uygulanmasına engel değildir. 4.HD.19.10.1998, E.1998/4220 – K.1998/7898

Dokuzuncu Ayrım

CEZA MAHKEMESİ KARARLARININ

HUKUK MAHKEMESİNE ETKİSİ

Haksız eylemler çoğu kez ceza yasaları yönünden de bir “suç” oluşturur. Aynı eylem hakkında hem ceza davası ve hem hukuk davası açılmışsa, ayrı ayrı verilen kararlar birbirlerini ne ölçüde etkileyecektir.

Bilindiği gibi, Ceza hukuku suç oluşturan eylemin cezalandırılmasında kamu yararı arar. Özel hukuk ise haksız eylemin kişilere verdiği maddi ve manevi zararlarla uğraşır. Ceza hukukunda eylemin “kast” ve “taksir” öğeleri araştırılır. Tazminat davalarında ise “kusur” ve “sorumluluk” aranır. Bu nedenlerle, her iki hukuk düzeni birbirlerinden farklı hükümler içerirler ve farklı amaçlar güderler. Bununla birlikte çoğu yerde kesişirler ve birbirlerini etkilerler.⁴⁸

Ceza mahkemesi kararlarının hukuk mahkemesine etkisi, BK. m.53'te (TBK.m.74'de) düzenlenmiş olup, bu maddede ceza-hukuk ilişkisinin tümü değil, yalnızca haksız eylemden doğan tazminat davaları yer almış bulunmaktadır.

818 sayılı BK.53. maddesine göre:

“Hâkim kusur bulunup bulunmadığına veya haksız eylemi işleyenin ayırtım gücüne sahip olup olmadığına karar vermek için, ceza hukukunun sorumluluk kurallarıyla bağlı olmadığı gibi, ceza mahkemesince verilen aklamaya (beraat) kararıyla da bağlı değildir. Bundan başka, ceza mahkemesinin kararı, kusurun değerlendirilmesi ve zarar tutarının saptanması konularında da hukuk hâkimini bağlamaz.”

6098 sayılı yeni TBK. 74.maddesine göre de:

“Hâkim, zarar verenin kusurunun olup olmadığı, ayırt etme gücünün bulunup bulunmadığı hakkında karar verirken, ceza hukukunun sorumlulukla ilgili hükümleriyle bağlı olmadığı gibi, ceza hâkimi tarafından verilen beraat kararıyla da bağlı değildir.

Aynı şekilde, ceza hâkiminin kusurun değerlendirilmesine ve zararın belirlenmesine ilişkin kararı da, hukuk hâkimini bağlamaz.”

Görüldüğü gibi, yasa hükmü ile hukuk hakimi, ceza mahkemesi kararları karşısında bağımsız kılınmış; ceza mahkemesince haksız eylemin suç niteliği saptanmamışsa, hukuk hakimine bunu kendiliğinden ve özgürce araştırma ve sonucuna göre karar verme yetkisi tanınmıştır.⁴⁹

⁴⁸ İsmail Doğanay, Hukuk Hakimi Ceza Mahkemesinin Hangi Nevi Kararları ile Bağlıdır., Yargıtay Dergisi, 1975, sayı :2, sayfa : 21-31

⁴⁹ Y.4. H.D. 20.9.1979 gün E. 1979/4725,K. 1979/9975 sayılı kararından: “...tazminat davasına neden olan haksız eylemin faili hakkında ceza kovuşturması yapılmamış ise, B.K.nun 60. maddesine göre zamanaşımı meselesini inceleyen hukuk hakiminin, haksız eylemin gerçekten cezayı gerektirir nitelikte olup olmadığını, cezayı gerektiriyorsa, eylemin ceza hukuku bakımından daha uzun zamanaşımına tabi kılınıp kılınmadığını araştırması ve eylem daha uzun zamanaşımına tabi kılınmışsa bu uzamış ceza zamanaşımı süresini uygulaması gerekir.” (YKD.1980/8-1084) – Y.4.HD. 11.5.1973 gün E. 1972/7158, K. 5969 sayılı kararından :” ...Haksız eylemin suç niteliğini taşıdığı takdirde hukuk hakiminin ceza hakimi kadar sınırsız yetkiye sahip olduğu Hukuk Genel Kurulunun 25.11.1964 gün ve 1021/677 sayılı kararında belirtildiği gibi, dairemizin yerleşmiş uygulaması da bu yoldadır.”(İst.Bar.Der. 1973, sayı :7-8,sf.832) – HGK.18.11.1981 gün 1979/4-231 E. 1981/744 sayılı kararının YKD. 1982/6'daki yayınlanmış biçimine göre sayfa:766, ilk paragraf, son cümle :”Bunun gibi ortada

Öğretide ve Yargıtay kararlarında benimsendiği üzere, **tazminat davalarına daha uzun süreli ceza davasına ilişkin zamanaşımının uygulanması için, haksız eylemin yalnızca suç niteliği taşıması yeterli görülümüş; ayrıca eylemi işleyen hakkında ceza kovuşturması yapılmış ve mahkumiyet kararı verilmiş olması koşulu aranmamıştır.**⁵⁰

Eğer suçun işlendiğine veya işlenmediğine ilişkin ceza mahkemesinin kesin bir kararı varsa, hukuk hakimi bu karara uyacak; böyle bir karar yoksa veya kanıt yetersizliği nedeniyle ya da suç kastı bulunmadığı gerekçesi ile aklama (beraat) kararı verilmişse, **hukuk hakimi, haksız eylemin suç niteliğini doğrudan araştıracaktır.**⁵¹

Aşağıda, ceza mahkemesinin hukuk davalarına etkileri şu yönlerden incelenecektir :

1. Kesin hüküm yönünden,
2. Kesin kanıt olma yönünden,
3. Zamanaşımı yönünden,
4. Bekletici sorun olup olmayacağı yönünden,
5. Ceza mahkemesindeki bilirkişi raporunun hukuk davasına etkisi yönünden .

I- KESİN HÜKÜM YÖNÜNDEN

Hukuk ve ceza davalarının konuları, tarafları ve amaçları farklı olduğundan, ceza mahkemesi kararları, hukuk davaları için (kural olarak) kesin hüküm oluşturmaz. Ancak (uygulamada pek başvurulmayan) bazı durumlarda, ceza mahkemesi kararı, hukuk mahkemesinde açılan davada “kesin hüküm” olabilir. Şöyle ki :

1- Ceza mahkemesinde tazminat istenmişse

a) Ceza mahkemesi, zarar görenin tazminat istemini hüküm altına almışsa, hukuk mahkemesinde aynı konuda yeniden dava açılmayacağından, ceza mahkemesi kararı kesin hüküm niteliği kazanır.

böyle bir hükmün bulunmaması halinde de hukuk hakimi, cezai sorumluluğu gerektiren bir eylemin işlenmiş olup olmadığını serbestçe inceleyip takdir eder ve olaya uygulanacak zamanaşımını belirler.” – Y.4.HD. 11.10.2001 gün 5007/9346 sayılı kararından: “Davalı her ne kadar ceza yargılamasında beraat etmişse de, B.K. nun 53. maddesindeki düzenleme itibarıyla, kanıt yetersizliğine dayanan beraat kararı hukuk hakimini bağlamaz. Mevcut deliller ile birlikte serbestçe değerlendirmek suretiyle farklı sonuca ulaşılabilir. (Yargı Dünyası, 2002/2-46)- 4. HD. 6.1.1976, 75/4858-76/74 (YKD.1977/2-190) Cezayı gerektiren haksız eylemden dolayı kamu davasının hiç açılmamış olması veya C. Savcılığınca takipsizlik kararı verilmesi; 4.HD. 20.9.1979,4725-9975 (YKD.1980/8-1082) Takibi şikayete bağlı suçlarda şikayet süresinin geçirilmiş olması nedeniyle ceza davası açılmaması; 11.HD.2.4.1997,98/8330-99/3098 (Yargı Dünyası,1999/10-82)-4.HD. 25.10.1990,89/12558-7848 (Yasa 1990/12-689) Suçun öğelerinin eksikliği yüzünden beraat kararı verilmiş olması; 4.HD.19.10.1998,4220-7898 (YKD.1999/2-173) Suç kastı bulunmadığı gerekçesiyle verilen beraat kararı verilmesi; 4.HD. 17.11.1988, 6907-9827 (Uygur,sf.976) Ceza ehliyeti bulunmaması nedeniyle beraat kararı verilmesi durumunda hukuk hakiminin inceleme ve değerlendirme yetkisi çerçevesinde uzamış (ceza) zamanaşımı uygulanacaktır.

⁵⁰ Y.HGK. 18.11.1981 gün1979/4-231 E. 1981/744 K. sayılı (YKD.1982/6-763), 4.HD. 6.1.1976 gün 75/4858-76/74 sayılı (YKD.1977/2-190), 4.HD.20.9.1979 gün 4725-9975 sayılı (YKD.1980/8-1082), 4.HD. 8.7.1986 gün 4736-5453 sayılı (YKD.1986/11-1621), 4.HD. 25.1.1990 gün 89/6101-90/285 sayılı (YKD.1990/4-535) kararlarına göre :”Ceza zamanaşımının uygulanabilmesi için haksız eylemin sadece suç niteliğinde bulunması yeterlidir. Eylemi işleyen hakkında kamu davasının açılmış olması veya mahkumiyet kararı verilmiş bulunması gerekli olmadığı gibi, sanığın mahkumiyet kararından sonra ölmüş olması hali de buna engel değildir.”

⁵¹ Tekinay/Akman/Burcuoğlu/Altop,a.g.e.,sf.722-724; Y.HGK. 18.11.1981 gün 1979/4-231 E. 1981/744 K. göre: “Hukuk hakimi, ceza tertibine ilişkin olarak ceza hakimince verilen ve suçun işlendiğini ya da işlenmediğini kesinlikle tesbit eden bir hüküm varsa, bununla bağlıdır. (B.K. m.53) Ancak, ceza hakimi eylemin suç olup olmadığı üzerinde durmaksızın delil yetersizliği nedeniyle beraat kararı vermiş olursa, hukuk hakimi bununla bağlı olmayarak haksız eylemin suç niteliğini taşıyıp taşımadığını araştırır.” (YKD.1982/6-763)

b) Eğer, ceza mahkemesinde yalnızca manevi tazminat istenmişse, verilecek karar yalnızca bu yönden kesin hüküm olur; hukuk mahkemesinde ayrıca maddi tazminat davası açılabilir.

c) Suçtan zarar gören, ceza mahkemesinde tazminat isterken fazlaya ilişkin hakkını saklı tutmuşsa, saklı tuttuğu bölüm için hukuk mahkemesinde dava açılabilir.

d) Ancak manevi tazminat bölünemeyeceğinden, ceza mahkemesinde bir miktar manevi tazminata hükmedilmişse bu kesin hüküm halini alır; artık hukuk mahkemesinde ayrıca manevi tazminat istenemez.

e) Ceza mahkemesi tazminat istemini reddederse, bu ret kararı, aynı tazminat için aynı taraflar arasında açılan hukuk davasında kesin hüküm olarak ileri sürülebilir. (1086/HMUK. m. 237 ve 6100/HMK.m.303)

f) Ceza mahkemesi, tazminat hakkında bir karar vermeyerek bu konuda hukuk mahkemesine başvurulabileceğine karar verirse (CMUK.m. 358/II), suçtan zarar gören hukuk mahkemesinde tazminat davası açabilecektir.

g) Ceza mahkemesi, tazminat istemi hakkında olumlu veya olumsuz hiç bir karar vermemişse, bu durumda kesin hükümden söz edilemez ve suçtan zarar gören hukuk mahkemesinde tazminat davası açılabilir.

2- Sahteciliğe ilişkin ceza mahkemesi kararının kesin hüküm oluşturması

Ceza mahkemesi bir senedin sahte olduğunu saptayarak, suç işleyenler hakkında mahkumiyet kararı verirse, bu karar hukuk mahkemesinde kesin hüküm oluşturur. Buna karşılık, sahtecilik davası aklama ile sonuçlanırsa, bu karar hukuk mahkemesinde kesin hüküm olmaz; senet borçlusunu hukuk mahkemesinde sahtecilik davası açılabilir.

3- Yaş düzeltme hakkındaki ceza mahkemesi kararı

Hukuk mahkemesinde kesin hüküm oluşturur ve hukuk mahkemesinde aynı kişinin yaşının düzeltilmesi için yeni bir dava açılmaz. Çünkü yaş düzeltme davaları ancak bir kez açılabilir. (Nüfus K.m. 46/3)⁵²

II-KESİN KANIT OLMA YÖNÜNDEN

BK.53. (TBK.74) maddesine göre hukuk hakimi, ceza mahkemesinin kusura ve zarar tutarına ilişkin kararlarıyla bağlı değil ise de, yukarıda sınırlı olarak sayılan kesin hüküm durumlarına uymak ve ceza davasının bazı kararlarını "kesin kanıt" olarak dikkate almak zorundadır. Ayrıca, ceza davasında toplanan kanıtlar, özellikle eylemin hukuka aykırılığını ve nedensellik bağıını saptayan maddi olgular hukuk hakimini bağlayacaktır.

Ceza hakimi, CMUK. hükümlerinden aldığı yetkilerle kanıtları özgürce toplama ve doğrudan araştırma olanağından yararlanır. Oysa hukuk hakimi, tarafların istem ve savunmalarının dışına kolay kolay çıkamaz; istenmeyen ve ileri sürülmeyen bir hususu asla kendiliğinden dikkate alamaz ve onun araştırmasına girişemez. (1086/HMUK. m.74 ,75 ve 6100/ HMK.m.26,25)

Hukuk hakiminin bu hareket kısıtlılığına karşılık, ceza hakiminin kanıt toplamadaki geniş olanakları, tazminat davalarında kusur ve sorumluluk derecelerinin doğru saptanmasına, kuşkusuz, katkı sağlayacaktır.

Ceza mahkemesi kararlarının Hukuk mahkemesinde "kesin kanıt" sayılacağına ilişkin durumlar şunlardır :

- 1- Kesin mahkumiyet kararları,
- 2- Suçun sanık tarafından işlenmediğine ilişkin kesin aklama kararları,
- 3- Eylemin hukuka aykırılığını ve nedensellik bağıını saptayan maddi olgular.

⁵² Prof. Dr. B.Kuru, Hukuk Muhakemeleri Usulü, 6. Baskı, 2001, Cilt:V, sf.5103-5109

Bunlar aşağıda ‘‘Hukuk hakiminin ceza mahkemesi karşısında durumu’’ ve ‘‘Hukuk hakimini bağlayan kararlar’’ b‘‘l‘‘m‘‘nde inceleneyeğinden burada belirtmekle yetiniyoruz.

III-ZAMANAşIMI Y‘‘N‘‘NDEN

Yukarda, tazminat davalarında uzamış (ceza) zamanaşımından yararlanma koşullarını sıralarken, eylemi işleyen hakkında ceza kovuşturması yapılmış ve mahkumiyet kararı verilmiş olmasının gerekmediğini; yalnızca cezalandırılabilir bir suu işlenmiş olmasının, başka bir deyişle, haksız eylemin aynı zamanda suu niteliği taşımamasının yeterli olacağını aчуklamıřtık.

Eğer eylem hakkında ceza kovuşturması yapılmış, ceza davası aчуılmıř ve bir karar verilmişse, ceza mahkemesinin kararı, hukuk mahkemesinde aчуılan tazminat davasını ne ‘‘l‘‘de etkileyecektir. Hukuk hakimi bu karara uyacak mıdır.

Genel bir anlatımla şunları s‘‘yleyebiliriz :

Eğer ceza mahkemesince, suunun işlendiği veya işlenmediği kesinlikle saptanmış ve buna g‘‘re mahkumiyet veya aklama kararı verilmişse, hukuk hakimi buna uyacaktır.

Buna karşılık kanıt yetersizliği nedeniyle aklama kararı verilmişse ya da u‘‘eşitli nedenlerle kamu davası d‘‘ř‘‘r‘‘lm‘‘şse, hukuk hakimi, ceza mahkemesinin bu kararları ile bağlı kalmayacak, sorumluluğu gerektiren eylemin işlenip işlenmediğini, suu niteliği taşıyıp taşımadığını ‘‘zg‘‘rce araştıracaktır. Hukuk hakiminin bu yetkisi BK.m.53 (TBK.m.74) h‘‘km‘‘nden g‘‘u‘‘ almakta olup, aşağıda inceleneyecektir.

Tazminat davalarına uzamış (ceza) zamanaşımının uygulanma koşullarını incelerken, ceza mahkemesi kararlarının etkilerini en sona bırakmıştık. Bu b‘‘l‘‘m‘‘de hangi kararların ceza zamanaşımından yararlanmayı olanaklı kılacağını, hangi kararların bu hakkı ortadan kaldıracacağını g‘‘zden geuereceğiz.

Ceza mahkemesinin yargılama sonucu vereceği kararlar :

- a) Mahkumiyet kararı,
- b) Beraat (aklama),
- c) Başka kararlar (‘‘l‘‘m, ehliyetsizlik, af, erteleme, vazgeueme v.b. nedenleriyle kamu davasının d‘‘şmesi gibi kararlar) olmak ‘‘zere ‘‘u‘‘ b‘‘l‘‘me ayrılabilir.

Ceza mahkemesi kararlarının tazminat davalarına ve dolayısıyla uzamış (ceza) zamanaşımına etkileri y‘‘n‘‘nden de ř‘‘yle bir ayırım yapabiliriz:

1- Uzamış (ceza) zamanaşımının uygulanmasını gerektiren kararlar

- a) Kesin mahkumiyet kararları ,
- b) Kanıt yetersizliği nedeniyle ceza mahkemesince aklama kararı verilmiş olup da, hukuk mahkemesinde suu niteliğinin saptanması durumu,
- c) Suu kastı bulunmadığı gerekuesiyle verilen aklama kararı,
- d) ‘‘l‘‘m nedeniyle kamu davasının d‘‘şmesi .(Bu durumda uzamış ceza zamanaşımı mirasuılara uygulanacaktır.)
- e) Ceza erteleme kararları ve ‘‘zel af uygulaması.(Bu durumda eylemin suu niteliği ortadan kalkmamaktadır.)
- f) Kişisel hak saklı tutularak kamu davasından vazgeuilmesi;
- g) Ehliyetsizlik nedeniyle kamu davasının d‘‘şmesi.

Bu durumlarda tazminat davalarına uzamış (ceza) zamanaşımı uygulanacaktır.

2- Uzamış (ceza) zamanaşımından yararlanma hakkını ortadan kaldıran kararlar

a) Ceza mahkemesinin, suçun işlenmediğini kesin saptayan ve maddi olgulara dayanan aklama (beraat) kararı.

b) Afla ceza davasının düşmesi. (Bu durumda hukuk zamanaşımının nasıl işleyeceği yukarıda “Af Yasalarının ceza zamanaşımına etkisi” bölümünde ayrıntılı olarak incelenmiştir.)

Bu iki durumda da uzamış (ceza) zamanaşımından yararlanılamayacaktır.

IV-BEKLETİCİ SORUN YÖNÜNDEN

Haksız eylem nedeniyle açılan tazminat davalarında, ceza davasının sonucunun beklenip beklenmeyeceği tartışmalıdır.

Kimi görüşler, hukuk mahkemesinin, ceza davasının sonuçlanmasını “bekletici sorun” yapmak zorunda olmadığı yönündedir. Mademki iki mahkemenin konuları ve amaçları farklıdır, o halde beklemek gereksizdir, denilmektedir. Kimine göre de, hukuk mahkemesindeki yargılama (ceza davasına oranla) daha ileri bir aşamada ise, hukuk mahkemesi, ceza davasının sonucunu beklemeden davayı sürdürmelidir. Örneğin, hukuk mahkemesi senetle ilgili sahtelik davasında bilirkişi incelemesi yaptırmış ise, ceza davasının sonuçlanmasını beklememelidir.

Ancak çoğunluk görüşleri ceza davasının sonuçlanmasının beklenmesi gerektiği yönündedir. Bu görüştekiler şu iki ana nedeni ileri sürmektedirler :

Birincisi, BK.m.53 (TBK.m.74) gereğince hukuk hakimi, ceza mahkemesinin mahkumiyet kararıyla veya suçun işlenmediğine ilişkin kesin aklama kararıyla bağlıdır. Öte yandan, gene BK. m.53’e (TBK.m.74’e) göre, olayın ne yolda meydana geldiğine ilişkin ceza hakiminin saptamaları da hukuk hakimini bağlar. Tüm bu nedenlerle ceza davasının sonucu beklenmeli ve çıkacak sonuca göre karar verilmelidir.

İkincisi, ceza ve hukuk mahkemelerinin verecekleri kararlar arasında, aynı olay için, ayrı ayrı sonuçlar doğmasını önlemek, sonuç ve görüş birliğini sağlamak için “bekletici sorun”un kabulünde zorunluk vardır.⁵³

Bu iki ana nedene şunu da ekleyebiliriz : Hukuk mahkemesi, ceza davasının sonuçlanmasını “bekletici sorun” yapmayıp, bir karar verir ve bu karar kesinleşirse, daha sonra verilen ceza mahkemesi kararının farklı olması durumunda, taraflardan biri, Usulün 445/1. maddesi (6100 sayılı HMK.374) hükmüne dayanarak hukuk mahkemesinde yargılamanın iadesi yoluna başvurabilir.⁵⁴

Tüm bu görüşlere karşı, BK.53.(TBK.m.74) maddesinin anlam ve amacına uygun olacağına inandığımız ortalama bir yol öneriyoruz. Şöyle ki :

1) Hukuk hakimi, ceza mahkemesinin mahkumiyet kararıyla ve eylemin hukuka aykırılığı ile nedensellik bağına saptayan maddi olgularla bağlı olduğuna göre, ceza davasındaki sorgulamaların tamamlanması, kanıtların toplanması ve bilirkişi raporlarının verilmesi aşamasına kadar beklenmeli; bu aşamada durum aydınlığa kavuşmuş olacağından, artık ceza davasının sonuçlanması ve hükmün kesinleşmesi beklenmemelidir.

⁵³ Yargıtay 4. HD. 19.4.1965, 4159-2061, M.R.Karahasan, Tazminat Davaları, 1973, sf.1002-1003

⁵⁴ Prof.Dr. B.Kuru, a.g.e., 6. baskı, C.V,2001, sf.5151, Dip not: 111

2) Öte yandan, hukuk mahkemesinde tazminat davası açılmış ve ileri bir aşamaya gelmiş olup da, ceza kovuşturması uzamış ve henüz ceza davası açılmamışsa veya türlü nedenlerle açılması gecikecek ise, artık beklemek söz konusu olmamak gerekir. Çünkü, yukardaki bölümlerde ceza zamanlaşımının uygulanma koşullarını incelerken, Yargıtay kararlarından verdiğimiz örneklerle, haksız eylemin aynı zamanda cezalandırılabilir bir suç niteliğinde sayılması için ceza davası açılmış olmasının ve mahkumiyet kararı verilmiş bulunmasının şart olmadığını açıklamıştık. Ayrıca, aşağıda hukuk hakiminin “eylemin suç niteliğini doğrudan araştırma işlevi” ayrı bir bölümde incelenecek ve değerlendirilecektir.

V-CEZA MAHKEMESİNDEKİ BİLİRKİŞİ RAPORUNUN HUKUK DAVASINA ETKİSİ YÖNÜNDEN :

Taraflar, ceza dosyası içerisindeki bilirkişi raporuna karşı herhangi bir itirazda bulunmayarak o raporun içeriğini aynen kabul ederlerse, o zaman hukuk hakimi, HMUK. 74 ve 75. maddeleri (6100/ HMK.m.26,25) hükümleri çerçevesinde, tarafların talep etmediği bir hususu, kendi kendine yeniden inceleme konusu yapamaz.

Buna karşılık taraflar ceza mahkemesinde alınan kusur raporuna itiraz etmişlerse, hukuk hakimi, yeniden bilirkişi incelemesi istemlerini reddederek, ceza dosyasındaki bilirkişi raporunu “kesin delil” kabul edemez. Çünkü bu kabul şekli, hem BK.53. (TBK.74) maddesine ve hem de 1086 sayılı HMUK.283,284 ve 286. (6100 sayılı HMK. 281,282) maddelerinde yer alan ilkelere aykırı bir uygulama şeklidir. Yargıtay HGK. 10.1.1975 gün E. 1971/T-406, K.1975/1 sayılı kararında açıkça belirtildiği üzere, ceza mahkemesinde alınan bilirkişi raporu hukuk hakimini bağlamayacağı gibi (BK.m.53 ve TBK.m.74), böyle bir rapora taraflardan birinin itirazı üzerine de, hukuk hakimi, yeni bir bilirkişi incelemesi yaptırmak zorundadır. Çünkü, ceza davasında yaptırılan bilirkişi incelemesi ile hukuk hakiminin yaptıracığı bilirkişi incelemesi, her iki dava türünün amaç ve ilkeleri bakımından birbirlerinden çok farklı bulunmaktadır.

Hukuk hakimini, kendisinin yaptırmadığı ve fakat başka bir amaçla ve başka bir görüş açısından yaptırılan inceleme sonunda elde edilen “kusur” ve derecesiyle bağlı saymak, hem yukarda değinilen yasa hükümlerine aykırı ve hem de tarafların haklarını ihlal edici bir görüşün ifadesidir. Aksi halde 1086 sayılı HMUK.240.(6100 sayılı HMK.198.) maddesinde yer alan (...hakim delilleri serbestçe takdir eder) hükmü ve bilirkişi incelemesi ile aynı kanunun 283.maddesinde (6100/HMK.281/2.maddesinde) yer alan (Hakim raporda eksik ve anlaşılmasız gördüğü yönleri tamamlamak ve açıklamak için bilirkişiye yeni sorular yöneltebilir. İki taraf dahi eksik ve anlaşılmasız yönler hakkında bilirkişiden açıklama alınmasını raporun kendilerine tebliği tarihinden başlayarak bir hafta içinde yargıçtan yazılı olarak isteyebilirler) ve onu izleyen 284. maddede yer alan (Gerçeğin ortaya çıkması için gerek görürse hakim önceki ve yeniden seçeceği bilirkişiler aracılığıyla yeniden inceleme yaptırabilir.) biçimindeki hükümlerine taban tabana zıt bir uygulama ortaya çıkmış olur.⁵⁵

Bu nedenlerle, ceza mahkemesindeki bilirkişi raporuyla bağlı kalmaksızın, hukuk hakimi, tarafların istemlerini ve varsa yeni kanıtları da dikkate alarak (kesin bir sonuç alınıncaya kadar) bir veya birkaç kez bilirkişi incelemesi yaptıracaktır.

⁵⁵ (İ. Doğanay, adigeçen makale, Yargıtay Dergisi, 1975, sayı : 2, sayfa : 31-35)

Onuncu Ayrım
HUKUK HAKİMİNİN CEZA MAHKEMESİ
KARŞISINDA DURUMU

818 sayılı Borçlar Yasasının 53. maddesi , hukuk hakimine, ceza hukukunun sorumluluğa ilişkin kuralları ya da ceza mahkemesinin mahkumiyet veya beraat kararları karşısında geniş bir bağımsızlık tanımıştır. Madde metni şöyledir :

“Hakim, kusur bulunup bulunmadığına veya haksız eylemi işleyenin ayırtım gücüne sahip olup olmadığına karar vermek için, ceza hukukunun sorumluluk kurallarıyla bağlı olmadığı gibi, ceza mahkemesince verilen aklama (beraat) kararıyla da bağlı değildir. Bundan başka, ceza mahkemesinin kararı, kusurun değerlendirilmesi ve zarar tutarının saptanması konularında da hukuk hakimini bağlamaz.”

Aynı maddenin 6098 sayılı yeni Türk Borçlar Kanunu’ndaki karşılığı olan 74.maddesi de şöyledir:

“Hâkim, zarar verenin kusurunun olup olmadığı, ayırt etme gücünün bulunup bulunmadığı hakkında karar verirken, ceza hukukunun sorumlulukla ilgili hükümleriyle bağlı olmadığı gibi, ceza hâkimi tarafından verilen beraat kararıyla da bağlı değildir.

Aynı şekilde, ceza hâkiminin kusurun değerlendirilmesine ve zararın belirlenmesine ilişkin kararı da, hukuk hâkimini bağlamaz.”

Her iki yasanın bu hükümlerine göre , **hukuk hakimi:**

1- Ceza mahkemesinin sorumluluk kurallarıyla bağlı değildir. Bu nedenle:

a) Kusuru ve derecesini (gerekli buluyorsa) ceza mahkemesinden ayrı ve bağımsız olarak yeniden değerlendirebilecektir.

b) Haksız eylemi işleyenin ayırtım gücüne sahip olup olmadığını, ceza davasından ayrı ve Medeni Yasa hükümlerine göre yeniden araştırarak ve değerlendirecektir.

2- Eylemin hukuka aykırı olup olmadığını, ceza mahkemesince verilen aklama (beraat) kararı ile bağlı olmaksızın yeniden araştırıp saptayacaktır.

3- Eylem ile zarar arasındaki nedensellik bağı, ceza hukuku kuralları dışında, özel hukuk ilkelerine göre yeniden belirleyecektir.

4- Davalının, haksız eylemi işleyen kişi olup olmadığı ve eylemin suç niteliği taşımadığı (ceza mahkemesince kesinlikle saptanmamışsa) hukuk hakimi yeni topladığı kanıtlarla birlikte değerlendirecek ve suç niteliği varsa bunu ortaya çıkaracaktır.

5- Ve nihayet zararı ve tutarını doğrudan belirleyecektir.

Ancak, hukuk hakimine BK.53.(TBK.74.) maddesi ile tanınan bu yetkiler sınırsız değildir. Bu nedenle, **ceza mahkemesi kararları :**

1) Hukuk Hakimini bağlayan kararlar,

2) Hukuk Hakimini bağlamayan kararlar olarak ikiye ayrılmaktadır.

Aşağıda bu ayrıma göre açıklamalar yapılacak ve Yargıtay kararlarından örnekler verilecektir.

I- HUKUK HAKİMİNİ BAĞLAYAN KARARLAR

Her ne kadar, BK.53.(TBK.74) maddesi metninde, ceza mahkemesince verilen kararların hukuk hakimini bağlayacağına ilişkin açık bir hüküm yoksa da, bu maddenin genel yorumundan ve özellikle son cümlesinin karşı anlamından, ceza mahkemesince verilen mahkumiyet kararındaki, eylemin hukuka aykırılığını ve nedensellik bağı saptayan maddi olay konusundaki kabulünün hukuk hakimini de bağlayacağı hem bilimsel, hem de kökleşmiş içtihatlarla benimsenmiş bulunmaktadır. Esasen 1086 sayılı HMUK. nun kesin kanıtı ilişkin 295.maddesinin 1.fıkrası (6100 sayılı HMK.204.maddesi 1.fıkrası) hükmü de BK.53.(TBK.74.) maddesi hükmünün bu biçimde yorumlanmasını gerektirmektedir.⁵⁶

Ceza mahkemesinin, uyuşmazlık konusu bir olayın tesbitine, başka bir deyişle, olayın varlığı ve bu olayın sanık tarafından işlendiğine ilişkin maddi nedensellik ilgisini tesbit eden kesinleşmiş hükmü, hukuk mahkemesi yönünden de kesin hüküm demektir. Bunun nedeni, ceza yargılamasında ispat araçları bakımından, ceza hakiminin hukuktakinden çok daha elverişli bir durumda oluşudur. Bu nedenle, ceza mahkemesinin maddi nedensellik ilgisini tesbit eden kesinleşmiş hükmünün, hukuk hakimini bağlamasına, BK.53.(TBK.74.) maddesi de engel değildir.⁵⁷

Ceza mahkemesinde, haksız eylemin öğelerinden eylem, nedensellik bağı ve hukuka aykırılık yönleri saptanmış ve bunlar kesinleşmişse, bu üç öge bakımından ceza mahkemesinin mahkumiyet ya da beraat kararı hukuk hakimini bağlayacaktır.⁵⁸

Sonuç olarak ceza hakimi, suçun işlendiğini veya işlenmediğini kesinlikle saptamışsa, bu hukuk hakimini bağlayacaktır.⁵⁹

Şunu da ekleyelim ki, ceza mahkemesinde saptanan maddi olgularla ve buna bağlı kesin mahkumiyet kararı ile bağlı olan hukuk hakimi, BK.53.(TBK.74.) maddesi hükmüncü kusurun derecesini belirleme yönünden Ceza Hukukunun sorumluluğa ilişkin hükümleri ile bağlı değildir. Çünkü hukuka aykırılık haksız eylemin objektif, kusur ise subjektif unsurunu oluşturur. Bu nedenle, hukuk hakimi ceza mahkemesinde belirlenen kusur oranı ile bağlı olmaksızın, gerekli görüyorsa yeniden kusur incelemesi yaptırır. Şu kadar ki, ceza mahkemesinin mahkumiyet kararına rağmen davalının kusursuz olduğu sonucuna varamaz.

Bunun gibi, ceza mahkemesinde suç sabit görülümüşse ya da bunun tersi hukuka aykırılık bulunmadığı saptanarak aklama kararı verilmişse, hukuk hakimi bu kararları yok sayarak davanın kabulüne veya reddine karar veremez. Bunu, Yargıtay kararlarından birbirinin tersi iki örnekle açıklayalım:

Birinci örnek : Davalının, ceza mahkemesinde, davacının kişilik haklarına saldırıda bulunduğu saptanarak hükümlülüğüne karar verilmiş olması durumunda, hukuk davası yönünden de, davacının kişilik değerlerine saldırıda bulunulduğu kabul edilmeli ve uygun miktarda manevi tazminata hükmedilmelidir.⁶⁰

⁵⁶ 4.HD. 19.3.2001 gün 2000/12073 E. 2001/2587 sayılı kararı (YKD.2001/10-1509) – 11. HD.26.11.1984 gün 5785-5810 sayılı kararı (YKD.1985/3-379)- HGK.16.5.1973 gün E. 1970/4-577, K. 427 sayılı kararı (İKİD.1973/2305) – HGK.11.10.1989 gün E. 11/373 K,472 sayılı kararı (Uygur,a.g.e, sf.852) –HGK.11.12.1985 gün E.9/199-1054 (YKD.1987/6-821) – 4..HD. 4.2.1992, 12957/959 (YKD.1992/5-693), 5.10.1987, 4123/7124 (YKD.1987/12-1770), 5.10.1982, 72112/8488 (Uygur,849), 264.1976,7635/4285 (YKD.1977/10-1377)- 11.HD. 26.11.1984, 5785/5810- 13.HD. 31.5.1990,7987/3953 (YKD.1991/4-585)- 2. HD.29.9.1998,7363/9606 (YKD.1989/4-481)

⁵⁷ HGK.16.9.1981 gün E. 979/1-131, K. 1981/587 (YKD.1982/1-13)

⁵⁸ 4. HD. 27.10.1981 gün 9167-11779 sayılı kararı (Yasa HD. 1981/12-1644,no:439)

⁵⁹ T.Uygur,a.g.e.,sf.849-852- Tekinay/Akman/Burcuoğlu/Altıp, a.g.e,sf.711-716 – Karahasan,a.g.e, sf.438 v.d. – K. Oğuzman/T. Öz., Borçlar Hukuku, 2000, sf.530-533- S. Olgaç, Borçlar Hukuku, 1976, C.I.,sf.899-916-V. Tuhr, Borçlar Hukuku, sf.412-K. Tunçomağ, Borçlar Hukuku, C.I.,sf.530.

⁶⁰ 4. HD. 12.4.2001 gün 2000/12669-2001/3722 sayılı kararı (YKD.2002/5-705)

İlkinin tersi ikinci örnek: Ceza Mahkemesinin hukuka aykırılık bulunmadığı hususundaki kararı hukuk hakimini de bağlayıcı bir güç ve nitelik taşır. Ceza hakiminin, olayda TCK.nun 486.maddesindeki savunma hakkının aşılmadığı yolundaki kararı kesinleştikten sonra, hukuk hakiminin aynı olayı BK.49.(TBK.58.) maddesinin uygulanmasına olanak veren ağır kusurlu bir hareket olarak kabul etmesi doğrudur.⁶¹

Ceza mahkemesinin hukuk hakimini bağlayan kararları, aşağıda birkaç bölümde ve Yargıtay kararlarından seçtiğimiz örneklerle daha bir açıklığa kavuşturulmaya çalışılmıştır.

1-Mahkumiyet kararları ile bağlılık

Ceza mahkemesinin mahkumiyet kararı ve o kararın dayanağı maddi vakıalar hukuk hakimini bağlar. Davalının ceza mahkemesinin kararıyla kesinleşen eylemlerinin vaki olmadığı, hukuk mahkemesinde tartışma konusu yapılamaz. Sadece bu eylemlerin ne oranda kusuru gerektirdiği incelenebilir. (10.HD.01.12.1981,5692/6273, Yasa HD.1982/2-267,no:74)

Hukuk hakimi, ceza hakimini mahkumiyet kararına götüren olaylarla bağlıdır. O halde hukuk hakimi, artık olayların başka şekilde gerçekleştiğini benimseyemez ve zararın var olmadığını kabul edemez. (4.HD.05.10.1987, 4123-7124, YKD.1987/12-1770)

B.K. nun 53. maddesi uyarınca ceza mahkemesinin sabit saydığı olaylar üzerine verdiği ve kesinleşen mahkumiyet kararı hukuk hakimini bağlar.

(4.HD.04.02.1992, 90/12957-92/959, YKD.1992/5-693)

Davalının eylemi suç niteliğinde olup, ceza mahkemesinde görevi kötüye kullanma suçu nedeniyle hüküm giymiştir. Bu durumda Borçlar Kanununun 60/2 ve Türk Ceza Kanununun 102/4. maddeleri uyarınca olayda uygulanması gereken zamanaşımı beş yıllık zamanaşımıdır.

(4.HD.04.04.1996, 2547-2787, Yasa H.D. 1996/10-1685, no:630)

Kamu davasında mahkum olan davalının davacının kişilik haklarına saldırdığı ortadaki bilgi ve belgelerden anlaşıldığına göre sorumluluğu yönünde hüküm kurulmalıdır.

(HGK.29.11.2000, E. 4-1732, K.1741, Yasa H.D. 2001/11-1387, no: 639)

Hukuk hakimi, ceza mahkemesinin belli bir olguyu saptayan mahkumiyet kararı ile bağlıdır. Bu nedenle, trafik kazasından kaynaklanan bir tazminat davasında, hukuk hakimi her ne kadar ceza dosyasındaki kusur oranı ile bağlı değil ise de, kesinleşen mahkumiyet kararı karşısında, davalının kusursuz olduğu kabul edilemez.

(4.HD.05.02.2001, 2000/12024-2001/1003, YKD.2001/8-1334)

Ceza mahkemesince verilen hükümlülük kararındaki fiilin hukuka aykırılığı ve illiyet bağımlı belirleyen maddi olaylar konusundaki kabulü hukuk hakimini de bağlar.

(4.HD.19.03.2001, 2000/12073-2001/2587, YKD.2001/10-1509)

Yargılama sırasında sarfedilen sözlerin hakaret olduğu savıyla açılan ceza davası sonuçlanıp sanık mahkum olduktan sonra açılan manevi tazminat davasının, sözlerin savunma sınırında kaldığı gerekçesiyle reddi usule ve yasaya aykırıdır.

(4.HD.06.12.1988, 7505-10477, Yasa HD. 1989/2-263, no:137)

Bir ceza mahkemesinin, uyuşmazlık konusu bir olayın varlığı ve bu eylemin sanık tarafından işlendiğine ilişkin maddi sebebiyet ilgisini tesbit eden kesinleşmiş hükmü, hukuk hakimini bağlar.

(HGK. 16.09.1981, E. 1979/1-131, K. 1981/587, YKD. 1982/1-13)⁶²

⁶¹ 4.HD. 8.7.1982 gün 5856-7022 sayılı kararı (Yasa, 1982/10-1378,no:456)

⁶² Başka kararlar için bakınız : HGK. 22.9.1965, 172-319 (İKİD. 1965/10 – 4054) ; HGK.23.1.1985, E.83/10-372,K.85/21(YKD.1985/9-1286)-4.HD.13.3.1980,1279-3256(YKD.1982/1-29),4.HD. 27.10.1981,9167-11779 (Yasa,1971/12-1644, no:439), 12.12.1989, 6461-9571 (Yasa, 1990/8-1155, no:478), 11.11.1999, 9415-9746 (Yasa, 2000/10-1348, no:605) – 11.HD.26.11.1984, 5785-5810 (YKD.1985/3-379)- 15. HD. 20.5.1987, 1532-2279, YKD. 1987/12-1808

2- Suçun işlenmediğine ilişkin kesin aklama (beraat) kararı ile bağıllık

Sanığın eylemi işlemediğinin anlaşıldığını belirleyen veya bir takım olayların belli bir biçimde gerçekleştiğini tesbit eden beraat kararları hukuk yargıcını bağlar. Çünkü bu yoldaki karar hukuk yargıcı için kesin kanıt niteliğindedir.

(4.HD.28.11.1980, 11180-13789, Yasa H.D.1981/1-81, no:15)

Ceza hakiminin mahkumiyet kararı ile maddi vakiayı tesbit eden beraat kararı hukuk hakimini bağlar. (B.K.53) Bu hükmün amacı, adalete güveni sağlamak ve çelişik hükümlerin çıkmasını önlemek ve kesin hükmün toplum vicdanındaki haklılığının sarsılmasına engel olmaktır.(2.HD.30.06.1986,6295-6584, YKD.1987/3-384)

Mahkumiyet veya beraate ilişkin olmasında ayırım yapılmaksızın ceza mahkemesince verilen ve kesinleşen kararda saptanan olaylar hukuk hakimini bağlar.

(4.HD.26.04.1976, 75/7635-76/4285, YKD. 1977/10-1376)

Davalı, dava konusu yazı nedeniyle yayın yoluyla hakareten yargılandığı ceza mahkemesinde beraat ettiğine göre, davacı hakkındaki haber-yorumun, eleştiri mahiyetinde olduğunun kabulü ile hukuka aykırılık olgusunun yokluğu sonucuna varılmalıdır.

(4.HD. 05.10.2000, 5218-8310, Yasa H.D. 2000/10-1352, no: 607)

3- Eylemin hukuka aykırılığını ve nedensellik bağıını saptayan maddi olgularla bağıllık

B.K. nun 53. maddesi metninde ceza mahkemesince verilen kararların hukuk hakimini bağlayacağına dair açık bir hüküm yoksa da, bu maddenin genel yorumundan ve özellikle son cümlesinin karşı anlamından ceza mahkemesince verilen mahkumiyet kararındaki fiilin hukuka aykırılığını ve illiyet bağıını saptayan maddi olay (vakia) konusundaki kabulün hukuk hakimini de bağlaması anlamı çıkmaktadır.

(11.HD.26.11.1984,5785-5810, YKD. 1985/3-379)

Kural olarak hukuk hakimi, ceza hakiminin kusur tesbitine ilişkin kararı ile bağılı değil ise de, ceza hakiminin tesbit ettiği maddi olgularla ve özellikle "fiilin hukuka aykırılığı" yolundaki kabulü ile bağılıdır. (4.HD.13.03.1980, 1279-3256, YKD.1982/1-29)

Ceza mahkemesinin kesinleşmiş kararında sabit saydığı olaylar hukuk hakimini bağlar. Hukuk Mahkemesi bunun hilafına bir inceleme sonucunu kabul edemez. B.K. 53. maddesi hükmü buna engeldir. (HGK.22.09.1965, E.172, K. 319 (YKD.1965/10-4055)

Bir olayın ne yolda meydana geldiği konusundaki ceza mahkemesi kararı, hukuk hakimini bağlar.(4.HD.24.12.1965, 1964/10321 E. 7791 K. (1966, İBD.eki, sf.69)

Kural olarak hukuk hakimi, ceza hakiminin beraat kararı ile bağılı değildir. Ancak, ceza ilamının maddi olayları saptayan kısmı hukuk hakimini bağlar.

(HGK.11.12.1985, 9-199 E. 1054 K., YKD.1987/6-821)

Ceza mahkemesi kararı, fiili olaylar (vakıalar) yönünden hukuk hakimini bağlar.

(15.HD.20.05.1987,1532-2279, YKD. 1987/12-1803)

Ceza mahkemesince saptanan maddi olgular - kusur oranı hariç- hukuk hakimini bağlar.(10.HD.02.04.1990,89/9157-90/3084, Yasa H.D.1991/1-98, no:58)

Hukuk Mahkemeleri, ceza mahkemelerince verilen beraat kararları ile bağılı değil ise de, beraat kararıyla saptanıp kesinleşen maddi olguların hukuk mahkemelerini de bağlayacağı uygulamada ve öğretilerde kabul edilmektedir.

(10.HD.31.05.1990, 4575-5223, YKD. 1990/11-1645)

Hukuk hakimi, ceza mahkemesinde alınan kusur raporu ile bağılı değilse de, ceza mahkemesinin kabul ettiğı ve kesinleşen olgularla bağılıdır.

(21.HD.10.06.1997, 2846-3939, Yargı Dünyası, 1998/4-110)

B.K. nun 53. maddesine göre hukuk hakimi, ceza mahkemesinin saptadığı maddi olgularla bağılıdır. (19. HD.06.02.1998, 7211-536, Yargı Dünyası, 1998/7-72)

Hukuk mahkemesi, ceza mahkemesinin beraat kararı ile bağılı değil ise de, ceza mahkemesinin kesinleşen kararı maddi olgular yönünden hukuk mahkemesini bağlar.

(4.HD.11.11.1999, 9415-9746, Yasa H.D. 2000/10-1348, no:605)

Hukuk hakimi, ceza mahkemesince belirlenen kusur oranıyla bağılı değil ise de, saptanan ve kesinleşen maddi olgular hukuk hakimini de bağlar.

(19.HD.02.03.2001, 2000/9165-2001/1679, YKD. 2002/7-1074)

II-HUKUK HAKİMİNİN CEZA MAHKEMESİ KARARLARI KARŞISINDA BAĞIMSIZLIĞI

BK.53.maddesinde (TBK.74.maddesinde) hukuk hakimine geniş bir bağımsızlık tanınmıştır. Ceza hakiminin, suçun işlendiğine ilişkin mahkumiyet veya işlenmediğine ilişkin kesin aklama (beraat) kararları ile bu kararlardaki eylemin hukuka aykırılığını ve nedensellik bağıını saptayan maddi olgular dışında, hukuk hakimi, ceza mahkemesi kararlarıyla bağılı değildir. Yasa hükmüne göre bu bağımsızlık ilkesi başlıca şu hususları kapsamaktadır :

1- Delil yetersizliğine dayanan aklama (beraat) kararı hukuk hakimini bağlamaz.

Ceza mahkemesinde, suçun sanık tarafından işlenmediğinin saptanması nedeniyle verilen beraat kararının Hukuk Mahkemesine etkisi düşünülürse de, kesin delil bulunmaması nedeniyle beraat kararı verilmesi halinde bu nitelikteki kararın Hukuk Hakimini bağlayacağı söylenemez.

(HGK. 30.01.1976, 1974/4-475 E. 1976/159 K., YKD.1976/9-1266)

Ceza mahkemesinden verilen beraat kararı maddi vakıanın tesbitine ilişkin değildir. Davalı-sanık yargılandığı ceza davasında suçun unsurlarının oluşmadığı gerekçesiyle beraat ettirilmiştir. Ceza Mahkemesinin bu nitelikteki beraat kararı Hukuk Mahkemesini bağlamaz.

(11.HD.22.04.1999, 1998/8330-1999/398, Yargı Dünyası, 1999/10-81)

Hukuk hakimi, ceza mahkemesinin beraat kararı ile bağılı değildir. Üstelik beraat kararı suçun öğelerinin eksikliği yüzünden verilmiştir. O nedenle kusura dayalı sorumluluğun öğelerinin gerçekleşip gerçekleşmediği araştırılarak oluşacak sonuç doğrultusunda hüküm kurulmalıdır.

(4.HD. 25.10.1990, 1989/12558-1992/7848, Yasa H.D.1990/8-1152, no:689)

Hukuk hakimi ceza mahkemesinin kararıyla bağılı olmadığı gibi (B.K. m.53) olayla ilgili ceza mahkemesinin beraat kararı, kapsam bakımından hukuk hakimini bağlayıcı nitelikte değildir. Cezadaki kusur kavramı (yalnız kasta dayalı) ile hukuktaki kusur kavramı (kast-ihmal) aynı nitelikte değildir. (4.HD.05.07.1983,6025-6782)

Hukuk hakimi ceza mahkemesinin beraat kararı ile bağılı olmadığı gibi, ceza mahkemesinin kusurun takdirine ilişkin kararı da hukuk hakimini bağlamaz. Ancak, ceza mahkemesi kararlarıyla bağılı olmamak, ceza dosyasındaki delilleri takdir etmesine ve ceza mahkemesi ile aynı sonuca varmasına engel değildir.

(4.HD.09.11.1978,11083-12660, Yasa Hukuk D. 1979/1-126)

Görevliler hakkında açılan ceza davalarının beraatle sonuçlandırılması, B.K. nun 53. maddesi gereğince hukuk hakimini bağlamaz. Çünkü hukuk hakimi, kusur olup olmadığı hakkında ceza hukukunun sorumluluğa ilişkin hükümleriyle bağılı değildir.

(15.HD.02.02.1995, 404-479, YKD. 1995/11-1788)

2- Kusurun kast çeşidini esas alan ceza mahkemesi beraat kararı hukuk hakimini bağlamaz.

Bilindiği gibi kusur, kast ve ihmal olarak iki çeşittir. Hukuki sorumlulukta hem nicelik ve hem nitelik bakımından kusurun ihmal türü önemlidir. Zararlı sonucu istememekle birlikte bunun gerçekleşmemesi için gerekli dikkat ve özenin gösterilmemesi durumunda ihmalin var olduğu kabul edilir; dikkatsizlik ve özensizliğin varlığı, diğer unsurların bulunması koşuluyla, hukuki sorumluluk için yeterlidir. Bu nedenle, özellikle maddi olgu saptanmadan, kanıt yetersizliği nedeniyle verilen ve kusurun kast çeşidini esas alan ceza mahkemesi beraat kararı hukuk hakimini bağlamayacaktır. (BK. m.53, TBK.m.74)

(4.HD.31.03.1988, 59-3302, YKD. 1988/11-1504)

Haksız eylem sorumluluğu kusura dayalı sorumluluk olup, bu kusur, kasdi ya da ihmali eylem sonucu meydana gelir. Davalılar, ceza yasasında düzenlenmiş kasdi suçlardan olan zimmet ve görevi ihmal suçlarından mahkumiyetlerine yeter delil bulunmadığından beraat etmiş olmakla, hukuk mahkemesince olayda ihmal oluşturacak eylemler üzerinde durulmalıdır. Ceza mahkemesi davalıların kendi suçlarından beraat kararı verirken, belli bir maddi olguyu (eylemin davalılar tarafından işlenmediğini) saptamamıştır. Yeterli kanıt bulunmadığından beraat kararı verilmiş olmakla ceza mahkemesi kararı hukuk hakimini bağlamaz.

(4. HD.28.03.1983, 1066-3329, YKD.1983/7-983)

Kamu davası sonunda davalının beraat etmiş olması hukuk hakimini bağlamaz. Çünkü ceza dosyası içeriğinden davalının eylemi işlemekte kastı bulunmadığından beraatine karar verildiği anlaşılmaktadır. (4. HD.26.03.1987, 1655-2257, Yasa 1988/2-232, no:114)

3- Eylemin hukuka aykırılığını belirlemede bağımsızlık

Ceza mahkemesince, eylemin hukuka aykırı olmadığı gerekçesiyle verilen beraat kararı hukuk hakimini bağlamaz. “Ceza hakiminin beraat kararı vermesi durumunda, hukuk hakiminin, eylemin hukuka aykırı olup olmadığını belirlemede de bağımsızlığı vardır. Ceza mahkemesinin topladığı deliller doğrudan doğruya mahkeme tarafından takdir edilerek, davalının hareketinin haksız eylem mahiyetinde olup olmadığının ve kusurlu bulunup bulunmadığının tayini gerekir.” (3.HD.03.03.1959, 1455-1262)⁶³

4- Ceza mahkemesinin nedensellik bağının bulunmadığına ilişkin kararı hukuk hakimini bağlamaz.

Ceza mahkemesinin nedensellik bağını saptayan kararı, hukuk hakimini bağlar ise de, nedensellik bağının bulunmadığına ilişkin kararı hukuk hakimini bağlamaz. Ceza hukukunda benimsenen nedensellik bağı ile özel hukuktaki “uygun nedensellik bağı” kavramları aynı nitelikte değildir. Ceza hukukunda oldukça dar tutulurken, hukuki sorumlulukta kolaylaştırma ve olasılığı önemli ölçüde artırma kavramlarıyla genişletilmiştir. Bu nedenledir ki, hukuk hakimi, ceza hakiminin nedensellik bağı bulunmadığına ilişkin kabulü ile bağılı değildir.⁶⁴

Haksız eylemler, en önemli borç kaynaklarından biri olup, haksız eylemin unsurlarını: a) Eylem b) Hukuka aykırılık, c) Zarar, d)Kusur, e) Uygun nedensellik bağı oluşturur. Haksız eylem bir şeyi yapma biçiminde olabileceği gibi, yapmama biçiminde bir davranış da olabilir.

⁶³ 13.HD. 13.1.1986 gün 7196-7158 sayılı kararına göre :”Ceza mahkemesinin beraat kararı, senedin sahtelik sebebiyle hukuk mahkemesince iptaline karar verilmesine engel değildir. Sahtelik hususunda ceza mahkemesinin beraatine dair kararı hukuk mahkemesini bağlamaz. Bu nedenle mahkemenin sahtelik hususunda gerekli soruşturmayı yapması ve delilleri değerlendirmesi gerekir. (YKD. 1987/1-76) – HGK. 19.9.2001 gün E. 2001/13-550, K. 2001/596 sayılı kararına göre de “Ceza mahkemesinin beraat kararı hukuk hakimini bağlamaz. Bu nedenle davalının sahtelik savunmasının her yönüyle incelenmesi ve bilirkişi incelemesi yaptırılması gerekir.” (Yargı Dünyası, 2001/12-10)

⁶⁴ M.R. Karahasan, Tazminat Davaları ve Yargılama Usulü, 1996, sf.441-443

Eylem, nitelikçe olayların akışına ve genel yaşam deneylerine göre bir zarar oluşturmaya elverişli ise, o eylem ile zarar arasında “Uygun nedensellik bağı” bulunduğundan söz edilir. Başka bir anlatımla, zararlı sonuç, oluş biçimine göre eyleme uygun ise, onun uygun sonucu olarak görülebiliyorsa, uygun nedensellik bağı var demektir.

Haksız eylemi işleyen kimse, uygun nedensellik bağı çerçevesine giren bütün zararlardan sorumludur.

Eylem ile zararlı sonuç arasında böyle bir bağı var olup olmadığı herşeyden önce mantık kurallarına göre belirlenir. Ancak mantık kuralları çerçevesinde nedensellik bağının kesin ve belirgin görüldüğü her olayda eylemciyi o eylemin bütün sonuçlarından sorumlu tutmak her zaman adalet duygusuna uygun düşmeyebilir. O nedenle, sorumluluğun var olduğunu kabul edebilmek için, öğretide ve Türk ve İsviçre uygulamasında da kabul edildiği üzere, eylemin nitelikçe olayların doğal ve alışılmış akışına, yaşam denemelerine ve nesnel (objektif) olasılığa göre, oluşmuş zarar türünden bir zararı doğurmaya elverişli bulunması gerekir ki, buna “uygun nedensellik” denir. Eğer ortaya çıkan sonuç, yaşamın doğal akışına ve yaşam denemelerine göre beklenilmeyecek bir nitelikte ise, eylem ile sonuç arasında mantıksal açıdan bir nedensellik bulunsa bile, eylemi işleyen bu olağandışı, benzersiz ve nedensiz sonuçtan sorumlu tutulamaz. Bu gibi durumlarda, zararın gerçekte başka bir biçimde oluştuğu kanıtlanırsa nedensellik bağı kesilmiş olur. Ceza mahkemesinin olayda uygun nedensellik bağı bulunmadığına ilişkin kararı hukuk hakimini bağlamaz.⁶⁵

5- Ayırtım gücünün saptanması yönünden bağımsızlık

Önce hemen belirtelim ki, ceza yeterliği olmayanlar hakkında uzamış (ceza) zamanaşımı uygulanır. Örneğin, yaşının küçüklüğü nedeniyle cezalandırılmayan kişinin işlemiş olduğu eylemin suç oluşturması durumunda, hukuk mahkemesinde açılan tazminat davasında uzamış (ceza) zamanaşımı uygulanır.⁶⁶

Hukuk hakimi, haksız eylemi işleyen ayırtım gücüne sahip olup olmadığını belirlemede Ceza Hukuku kurallarıyla bağı değildir. Ceza yasaları, bir çok suçlar için yalnızca “kast” arar; savsamayı (ihmali) kural olarak kusur saymaz. Oysa Medeni Hukukta durum farklıdır. Öte yandan Ceza Hukuku esaslarına göre küçükler belli bir yaşa gelmedikçe ayırtım gücünden yoksun sayılır. Medeni Hukukta ise ayırtım gücünün belirlenmesinde yaşın önemi yoktur. Öyleyse hukuk hakiminin, kusuru ve ayırtım gücünü saptarken Ceza Hukuku ölçüleriyle hareket etmesi beklenemez. Böyle olunca, ceza mahkemesi bir kimseyi kusursuz ya da ayırtım gücünden yoksun sayarak beraat kararı verirse, bu karar hukuk hakimini bağlamayacaktır.⁶⁷ Bu husus BK.53.maddesi 1.fıkrasında (TBK.74.maddesi 1.fıkrasında) çok açık biçimde belirtilmiş ve “Hakim, kusur bulunup bulunmadığına veya haksız eylemi işleyen ayırtım gücüne sahip olup olmadığına karar vermek için, ceza hukukunun sorumluluk kurallarıyla bağı değildir.” denilmiştir.

BK. 41.maddesine (TBK.49.maddesine) göre, hukuka aykırı ve kusurlu bir eylemle bir zarar verilirse, giderim borcu doğmuş olur. Şu var ki, kusur için eylemi yapanda, ayırtım (temyiz) gücü aranır ki buna, kusur yeteneği denir. Tersisi durumda, haksız eylem sorumluluğundan söz edilemez. Bununla birlikte eylemi yapana zararın yükletilmesi,

⁶⁵ Turgut Uygur, Borçlar Kanunu, 1990, Cilt:I, sf.302. Yargıtay HGK. 28.11.2001 gün 2001/11-1103 E. 2001/1084 K. sayılı kararına göre :” Ceza mahkemesi nedensellik bağı yönünden araştırma yapmadan delil yetersizliğinden beraat kararı vermişse, hukuk hakimi nedensellik bağı bulunup bulunmadığını araştırmalıdır. Kararın içeriğine göre :”Somut olayda, Ceza Mahkemesinde sanıkların et pişirmek için ızgara yaktıkları ateşle yangın arasında illiyet bağı yönünden araştırma yapılmadan delil yetersizliğinden beraat kararı verilmesine karşı yerel mahkeme, ceza davasında olayla yangın arasında illiyet bağı yokluğundan dolayı beraat kararı verildiğinden söz ederek davayı reddetmiştir. Açıklanan bu durum karşısında, olayla yangın arasında illiyet bağı bulunup bulunmadığı yönünden hukuk hakimi tarafından araştırma yapılmalıdır. (Yargı Dünyası, 2002/2- sayı :74, sf.22-24)

⁶⁶ T.Uygur, a.g.e., sf. 976’da 4. H.D. 17.11.1988 gün 6907-9827 sayılı kararı.

⁶⁷ S.S. Tekinay, Borçlar Hukuku, 1979, sf.546

hakkaniyet düşüncesiyle uygun görülmüş ve BK.m.54/1 (TBK.m.65) ile bu sorumluluk düzenlenerek kusura dayanmayan bir sorumluluk durumu öngörülmüştür. Böylece, ayırtım gücünden yoksun olanların eylemlerinden doğan zarar giderimi borcunun kaynağı, hakkaniyet olmuştur. Demek ki, burada, hakkaniyet düşüncesine dayanan bir sorumluluk söz konusudur. Oysa BK. m. 54/2 ile bir başka durum, kusur sorumluluğu olarak düzenlenmiştir.

818 sayılı Borçlar Kanunu 54.maddesi 2.fıkrası, 6098 sayılı yeni Türk Borçlar Kanunu'nda ayrı bir madde halinde düzenlenmiş olup, "Ayırt etme gücünün geçici kaybı" başlıklı 59.maddede:

"Ayırt etme gücünü geçici olarak kaybeden kişi, bu sırada verdiği zararları gidermekle yükümlüdür. Ancak, ayırt etme gücünü kaybetmede kusuru olmadığını ispat ederse, sorumluluktan kurtulur" denilmiştir.

Eylemi yapanın ayırtım gücünden yoksun olup olmadığı, MK.m.13'e göre belirlenmek gerekir. Yaşının küçüklüğü veya akıl hastalığı ya da akıl zayıflığı veya sarhoşluk ve bunlara benzer nedenlerden biriyle akla uygun davranma gücünden yoksun olmayan kişi sezgin (mümeyyiz) sayılmıştır. Buna karşılık küçükler, akıl hastalığı ya da akıl zayıflığı olanlar, alkolikler ayırtım gücünden yoksundurlar. İşte Borçlar Yasası 54/1.(TBK.65) maddesi anlamında sorumluluk için zararlandırıcı davranışın, ayırtım gücünden yoksun olanlar tarafından yapılması gerekir.⁶⁸

III-HUKUK HAKİMİNİN KUSUR ORANLARINI BELİRLEMEDE BAĞIMSIZLIĞI

BK.53.(TBK.74) maddesinde haksız eylemin "kusur" ögesi konusunda hukuk hakimine tanınan yetkiler iki bölüm olup, birincisi "kusur bulunup bulunmadığına", öteki "kusurun derecesini ve zararın tutarını belirlemeye" ilişkindir.

Maddenin ilk cümlesine göre : "Hakim, kusur bulunup bulunmadığına karar vermek için, ceza hukukunun sorumluluk kurallarıyla bağlı değildir."

Madde metninden çıkan anlama göre, bağlı olunmayacak olan yalnızca "ceza hukukunun sorumluluk kuralları"dır. Yoksa, yukardaki bölümlerde incelendiği üzere, suçun işlendiğine ilişkin hükümlülük kararları, ceza mahkemesinde toplanan kanıtlar, hukuka aykırılık durumları, nedensellik bağı ve maddi olgular hukuk hakimini bağlayacaktır. Öyleyse hukuk hakiminin "kusur bulunup bulunmadığına" karar vermedeki bağımsızlığı, sınırsız bir bağımsızlık değildir. Eğer ceza mahkemesinde hükümlülük kararı verilmiş ve haksız eylemi işleyen belli bir oranda kusurlu bulunmuşsa, hukuk hakimi artık bunu büsbütün yok sayamayacak; yeniden kusur oranı belirlerken, ceza mahkemesinde toplanan kanıtları ve maddi olguları gözönünde bulunduracaktır.

Maddenin ilk cümlesine göre "kusurun varlığını" araştırmada yetkileri sınırlı olan hukuk hakimi, maddenin ikinci cümlesine göre "**kusurun derecesini ve zarar tutarını belirlemede**" tam bağımsız kılınmıştır. Maddenin ikinci cümlesinde "Ceza mahkemesinin kararı, kusurun değerlendirilmesi ve zarar tutarının saptanması konularında hukuk hakimini bağlamaz." denilmiştir. Görüldüğü gibi, hukuk hakiminin kusurun varlığını ya da yokluğunu belirlemede yetkileri sınırlı ve ceza mahkemesinin saptamalarıyla bağlı; buna karşılık **kusurun derecesini ve zararın kapsamını değerlendirme yönünden** yetkileri sınırsız ve kararlarında bağımsızdır. Hukuk hakiminin bu yöne ilişkin yetkileri, bu bölümün konusu olan uzamış ceza zamanaşımının uygulanması sorunları ile doğrudan bağlantılı olmadığından ve ayrı bir incelemeyi gerektirdiğinden burada yer vermiyoruz.

⁶⁸ M.R. Karahasan, Sorumluluk Hukuku, 1995, sf.481-482

www.TazminatHukuku.com

www.TazminatHukuku.com